

Islamofobie en Antisemitisme in Nederland

Een onderzoek naar de definitievorming van islamofobie en antisemitisme in Nederland

VOORWOORD

Toen ik begon aan de master Religies in Hedendaagse Samenlevingen had ik niet verwacht dat het zo snel alweer afgelopen zou zijn. Wat mij betreft té snel. Voor mijn bachelor schreef ik mijn scriptie over gynaecologie in de middeleeuwen. Razend interessant, maar ik wilde mijn scriptie voor deze master graag schrijven over een actueel onderwerp. Toen ik eind december bij de politie aanklopte met de vraag of ik voor hen een onderzoek kon doen over moslimdiscriminatie en antisemitisme had ik niet verwacht dat het zó actueel zou worden. Een beetje te actueel bleek, want helaas kon het onderzoek naar de kennis van de wijkagent over islamofobie en antisemitisme niet doorgaan. Uiteindelijk heb ik mij in mijn onderzoek gericht op de meldpunten islamofobie en het meldpunt antisemitisme. Zij doen belangrijk en goed werk in de samenleving. Ik heb veel gehad aan de informatie die zij beschikbaar hebben gesteld en de gesprekken die ik kon voeren. Mochten zij dit lezen, bedankt voor de informatie en complimenten voor het werk dat jullie doen. Ik ben Youssef Ait Daoud, Teamleider Eenheid Den Haag en Ton de Koster, Teamchef Eenheid Den Haag, dankbaar voor de gesprekken die we hebben kunnen voeren en de moeite die zij voor mij gedaan hebben dit jaar.

Wat mij betreft had ik nog veel meer vakken gevolgd in het kader van de master. Ik heb goede herinneringen aan alle colleges, van Christendom tot nieuwe vormen van religiositeit. In het bijzonder heb ik goede herinneringen aan de bijspijkerkursus jodendom van Eric Ottenheijm. Dankzij drie intensieve gesprekken had ik het gevoel enigszins onderlegd aan dit scriptieproces te kunnen beginnen. Nico Landman, mijn scriptiebegeleider, bedank ik graag vanwege het meedenken over een nieuwe insteek voor dit onderzoek toen mijn eigenlijke onderzoek ineens niet door kon gaan. Dankzij die flexibiliteit kan ik nu toch afstuderen. Afstuderen had ook nooit gelukt wanneer studiegenoten van de studie en van andere studies minder bereid waren geweest samen te gaan studeren. Dank aan Elize, Anne, Marthe, Simone, Mayra, Renee en alle anderen die net als ik in de bibliotheek achter hun computer zaten te zwoegen. Dankzij jullie voelde het schrijven van mijn scriptie niet als een solitair proces. Dat komt niet alleen door medestudenten, maar ook door iedereen in mijn omgeving die benieuwd was naar mijn onderzoek en bereid was mijn gedachtegangen over het onderwerp aan te horen. Ik betuig spijt aan mijn vriend, omdat ik op sommige dagen echt alleen maar over mijn scriptie kon praten. Al weet ik niet of ik in de toekomst minder met dit onderwerp bezig ga zijn. Ik hoop namelijk een baan te vinden waarin de kennis die ik heb opgedaan over discriminatie in Nederland nog van pas komt.

Veel plezier met het lezen van dit onderzoek. Mocht u het interessant vinden, neem dan gerust contact op om verder te praten over antisemitisme en islamofobie in Nederland (06 49892544 / fennavb@gmail.com).

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	2
Inleiding	5
1. Over moslimdiscriminatie en antisemitisme.....	8
1.1. Wat is moslimdiscriminatie?	8
1.1.1. Wat is Islamofobie?.....	8
1.1.2. Moslimdiscriminatie.....	11
1.2. Wat is antisemitisme?.....	12
1.2.1. Een historisch bepaald fenomeen.....	13
1.2.2. Verhouding tussen verschillende groepen.....	14
1.2.3. Verschillende soorten antisemitisme.....	15
1.2.4. Antisemitisme en discriminatie.....	16
1.3. Hoe verhouden antisemitisme en moslimdiscriminatie zich tot elkaar?	17
1.3.1. Elk een eigen problematiek?	17
1.3.2. Stereotypen van de ene groep tegenover de andere	18
1.3.3. Voordelen vergelijking	19
1.4. Het belang van registreren: <i>Social engineering</i>	19
1.5. Samenvattend	20
2. Islamofobie en antisemitisme in Nederland	22
2.1. Islamofobie en moslimdiscriminatie in Nederland	22
2.1.1. Islamofobie en identiteitsvorming van moslims	23
2.2. Antisemitisme in Nederland	24
2.2.1. Antisemitisme en de Joodse identiteit.....	25
2.3. Conclusie en samenvatting	26
3. Registratie van islamofobie en antisemitisme	28
3.1. Antidiscriminatiewetgeving	28
3.1.1. Wat gebeurt er met een melding of aangifte?.....	30
3.2. Registreren islamofobie/moslimdiscriminatie	31
3.2.1. Verschillende meldpunten islamofobie	31
3.2.2. Verschillende vormen van discriminatie	34

3.2.3. Islamofobie: vrijheid van meningsuiting en discriminatie.....	38
3.3. Registreren antisemitisme	39
3.3.1. Meldpunt antisemitisme	39
3.3.2. Melding en registratie antisemitisme CIDI	40
3.3.3. Antisemitisme of vrijheid van meningsuiting.....	42
3.4. Ervaringen met het melden van antisemitisme en islamofobie bij politie.....	43
3.5. Verschillen en overeenkomsten tussen registreren islamofobie en registreren antisemitisme.....	45
4. Samenvatting, conclusie en aanbevelingen	48
4.1. Antwoorden op deelvragen	49
4.2. Adviezen.....	50
4.2.1. Advies voor meldpunten	51
4.2.2. Advies voor politie	51
4.2.3. Advies voor vervolgonderzoek.....	52
Bibliografie	53

INLEIDING

Op 27 februari 2016 wordt er een molotovcocktail naar een moskee in Enschede gegooid. Het incident lijkt niet op zichzelf te staan. In de Volkskrant van 11 maart staat: “*Moskeeën veel vaker doelwit van agressie dan gemeld.*” (Groen, 2016). De Volkskrant doelt in het artikel op meldingen die de media halen en constateert dat moslimdiscriminatie in Nederland onderbelicht is. Van der Valk betoogt dat dit niet alleen in de media het geval is. Zij adviseert onder andere in *Islamofobie en discriminatie* (Van der Valk, 2012) en in *De Monitor Moslimdiscriminatie* (Van der Valk, 2014) dat in Nederland moslimdiscriminatie als aparte discriminatiegrond geregistreerd moet worden. Van der Valk stelt dat door moslimdiscriminatie apart te registreren het veel duidelijker zal worden wat de omvang is van deze discriminatievorm.

Antisemitisme is sinds 2014 een aparte discriminatiegrond. Op dit moment registreert de politie meldingen van discriminatie tegen moslims onder de noemer godsdienst/levensbeschouwing. De gegevens worden jaarlijks gerapporteerd aan het ministerie. In 2015 werd dit gedaan in het rapport *discriminatiecijfers politie 2014* uitgegeven door het Verwey-Jonker instituut.

Elke gemeente is sinds 2009 verplicht een antidiscriminatievoorziening te faciliteren. Een antidiscriminatievoorziening is een meld- en adviesbureau op het gebied van discriminatie en verzorgt onder andere educatie over en hulp bij discriminatie. Naast de door de staat ingestelde antidiscriminatievoorzieningen en de politie zijn er door de jaren heen verscheidene meldpunten in het leven geroepen. De meldpunten zijn specifiek gericht op de achterban, de Nederlands joodse bevolking of de Nederlandse moslimbevolking en fungeren als portaal om discriminatie zichtbaar te maken en de meldingsbereidheid van de achterban te verhogen. De meeste meldpunten publiceren gegevens over de incidenten die zij zelf registreren.

We zien de laatste jaren in Nederland dat agressie tegen moslims en symbolen van de islam toeneemt. Deze toename wordt ook steeds meer erkend in de politiek en er is vraag naar meer gegevens over het fenomeen. Een instrument om meer gegevens te verzamelen is aparte registratie van afzonderlijke gevallen door politie en door meldpunten discriminatie. Voor het juist registreren van een melding is specifieke kennis nodig van de verschillende vormen van discriminatie. Er moeten keuzes gemaakt worden in het geven van een definitie, want wat is moslimdiscriminatie? Wanneer spreekt men van antisemitisme? Wat wordt er eigenlijk geregistreerd: moslimhaat, islamofobie, moslimdiscriminatie? In de wetenschappelijke artikelen wordt soms al antwoord op die vragen gezocht. Verschillende onderzoekers stellen de vraag wat antisemitisme of islamofobie is en belichten de termen antisemitisme en moslimdiscriminatie uit verschillende hoeken. Vragen gaan over de definitiekwestie, maar meer in het bijzonder over de vraag of het uiten van (felle) kritiek op de islam, of op de staat Israël, onder islamofobie, resp. onder antisemitisme vallen. In de praktijk wordt vaak pragmatisch omgegaan met definitiekwesties, maar de grens tussen vrijheid van meningsuiting, religiekritiek en discriminatie is soms onduidelijk. In mijn onderzoek ga ik analyseren hoe het wetenschappelijk debat zich verhoudt tot de registratie van de meldpunten islamofobie en antisemitisme. Het doel is niet een leidende definitie te creëren, maar wel duidelijkheid te scheppen in waar de grenzen lopen en hoe (en door wie) die worden bepaald wanneer de specifieke discriminatiegronden apart worden geregistreerd.

Ik focus mij in mijn onderzoek op de meldpunten die zijn opgezet tegen islamofobie en antisemitisme. Er zijn drie redenen waarom de focus van mijn onderzoek op de meldpunten islamofobie en antisemitisme ligt. Ten eerste zijn meldpunten gemotiveerd om de problematiek van de specifieke discriminatievorm feitelijk bloot te leggen. Zij willen data vergaren, om aan te kunnen tonen dat de discriminatie van respectievelijk moslims en joden bestaat in Nederland. Om dat te doen is er een definitie nodig van de discriminatievormen. Het is aan hen om de juiste definitie te bepalen en dat zo zorgvuldig te doen dat ze voor die definiëring maatschappelijk draagvlak verkrijgen. Dat maakt meldpunten interessant voor mijn onderzoek, omdat ik het proces van definitievorming wil onderzoeken.

De tweede reden dat ik meldpunten onderzoek is de plaats in de maatschappij van de meldpunten ten opzichte van de andere instanties. Zij zoeken samenwerking met verscheidene officiële instanties, om te zorgen dat het proces beter verloopt, maar ze staan duidelijk los van de overheid. Meldpunten zijn opgericht vanuit actiegroepen tegen discriminatie. Dit kan een valkuil zijn, want wellicht definiëren zij te breed en vallen te veel incidenten volgens hen onder de noemer van een specifieke discriminatiegrond, maar het geeft meldpunten in ieder geval de motivatie alles te registreren en een feitelijkheid te creëren waarover gediscussieerd kan worden. De politie heeft weliswaar een formele taak in de bestrijding van strafbare feiten waaronder discriminatie, maar handelt niet vanuit een specifiek anti-discriminatie engagement. Bovendien wordt de politie zelf soms beschuldigd discriminerend te handelen tegenover moslims of joden. Dit roept vragen op over het contact tussen meldbureaus en de politie. Kunnen meldpunten de politie ondersteunen in hun taak om discriminatie te registreren?

De derde reden dat meldpunten geschikt zijn voor mijn onderzoek is het feit dat er dankzij de rapportages die zij opstellen data beschikbaar is om het onderzoek op te baseren. Zij hebben niet alleen een definitie gekozen, maar CIDI, SPIOR en Meld Islamofobie publiceren ook geanonimiseerde versies van de incidenten. Dit maakt het mogelijk om te onderzoeken hoe de incidenten vallen onder de definitie die bepaald is. Ik maak gebruik van de gegevens die de meldpunten openbaar maken om te zien welke incidenten zij opnemen als respectievelijk antisemitisme en islamofobie en welke niet. Dit geeft mij de mogelijkheid om te analyseren welke incidenten volgens de meldpunten onder de definitie die zij opstellen vallen.

Hoewel ik de wetenschappelijke theorie belangrijk vind en behandel in mijn thesis, claim ik niet dat ik opheldering ga brengen in het hele domein dat antisemitisme en islamofobie beslaat. Mijn doel is opheldering te geven over islamofobie en antisemitisme op het gebied van het melden en registreren van de twee fenomenen. Met een heldere definitie is het mogelijk objectief te toetsen of afzonderlijke gevallen als discriminatie op grond van islamofobie of antisemitisme moeten worden beoordeeld. Maar als de definitie vaag is of omstreden, dan zal ook bij beoordeling van afzonderlijke gevallen subjectieve meningen en controverses opspelen: wat de één als islamofobie ziet, wordt door de ander als legitieme religiekritiek gezien. Wat de één als antisemitisme beschouwt wordt door de ander als terechte kritiek op Israël beoordeeld. Een ander probleem dat meespeelt bij het bepalen of een incident onder een discriminatiegrond valt is dat het soms lastig is een uiting van discriminatie onder een specifieke discriminatiegrond in te delen. Wanneer een moslim gediscrimineerd wordt of zich gediscrimineerd voelt, kan het zijn dat dit niet op basis van diens moslimzijn is, maar om een andere reden. Dit zijn twee onduidelijkheden waar partijen die discriminatie registreren mee om zullen gaan. Zij besluiten om incidenten te registreren als een aparte vorm van discriminatie. Ik wil onderzoeken of zij zich bewust zijn van de onduidelijkheden van de aparte vormen van discriminatie die ik hierboven schets.

Meldpunten voor islamofobie en antisemitisme definiëren en besluiten welke incidenten onder de definitie vallen. De pragmatiek waarmee zij omgaan met de problematiek rond definitievorming leidt tot de volgende vraag: op welke manier wordt in de praktijk van instanties die discriminatie registreren en/of bestrijden (meldpunten voor islamofobie en antisemitisme) onderscheid gemaakt tussen respectievelijk islamofobie en antisemitisme en andere vormen van discriminatie, religiekritiek en vrijheid van meningsuiting? Om dat te bepalen geef ik antwoord op een aantal vragen:

- Welke definities van moslimdiscriminatie en/of antisemitisme worden gebruikt? Hoe is dit terug te zien in de rapportages.
- Hoe wordt, in geval van evidente belediging of discriminatie, onderscheid gemaakt tussen racisme, vreemdelingenhaat, antisemitisme, moslimdiscriminatie en andere vormen van discriminatie?
- Hoe wordt de grens tussen discriminatie en vrijheid van meningsuiting bepaald? Welke richtlijnen zijn daarvoor opgesteld en hoe worden die geïmplementeerd?
- Zijn er bij het bepalen van die grens verschillen tussen de meldingen van islamofobie en die van antisemitisme?

In hoofdstuk 1 zal ik de (internationale) theoretische discussie rondom antisemitisme en islamofobie weergeven. In hoofdstuk 2 verleg ik de focus van die theorie naar theorie over antisemitisme en islamofobie in Nederland, omdat mijn onderzoek specifiek op de Nederlandse maatschappij is gefocust. In hoofdstuk 3 zal ik ingaan op de registratie van islamofobie en antisemitisme door de meldpunten en antwoord geven op de hierboven gestelde vragen. In hoofdstuk 4 sluit ik af met conclusies en enkele aanbevelingen.

Een deel van mijn onderzoek is een *deskresearch*. Ik heb de meest recente rapportages van Meld Islamofobie, CIDI en SPIOR en de website van CTID bestudeerd. In de rapportages en op de websites wordt uitgebreid gebruik gemaakt van voorbeelden en worden veel cijfers gegeven. Voor delen van mijn onderzoek neem ik ook de rapportages die de politie heeft laten opstellen mee. Daarnaast nam ik interviews af met personen van twee organisaties: Meld Islamofobie en CIDI. De interviews waren semigestructureerd van aard en er werd gebruik gemaakt van een topic-lijst. De gesprekken vulden aan waar de rapportages vaag in bleven en vormden zo een waardevolle aanvulling op het onderzoek. In mijn onderzoek beperk ik mij door discriminerende uitingen op internet en op sociale media buiten beschouwing te laten. Hierin volg ik de werkwijze van de meldpunten, die uitingen op internet ook niet opnemen in hun rapportages. Wanneer discriminerende uitingen geprint worden en op papier worden verspreid worden ze wel meegenomen in de rapportage en daarmee ook in mijn onderzoek.

1. OVER MOSLIMDISCRIMINATIE EN ANTISEMITISME

In dit hoofdstuk geef ik meer inzicht in de complexe begrippen moslimdiscriminatie en antisemitisme. Ik onderzoek de verschillende visies op de twee begrippen. Eerst behandel ik wetenschappelijke literatuur over moslimdiscriminatie en vervolgens wetenschappelijke literatuur over antisemitisme. Daarna behandel ik twee verschillende visies op de vergelijking tussen islamofobie en antisemitisme.

1.1. WAT IS MOSLIMDISCRIMINATIE?

Moslimdiscriminatie is een weinig onderzocht en lastig te definiëren fenomeen. Het EUMC onderzoekt moslimdiscriminatie in de EU-landen en verzamelt gegevens hierover. Zij ziet een stijging van moslimdiscriminatie, maar dit is niet met zekerheid te zeggen, omdat er weinig harde cijfers beschikbaar zijn over moslimdiscriminatie. Moslimdiscriminatie laat zich niet makkelijk herkennen in de praktijk. Wanneer iemand met een Arabisch uiterlijk in elkaar geslagen wordt: is dat dan moslimdiscriminatie? Is het dan raciale discriminatie? Is er überhaupt sprake van discriminatie of is het alleen mishandeling? Dit zijn vragen die niet eenvoudig te beantwoorden zijn.

In het EUMC-rapport over islamofobie en discriminatie wordt geconcludeerd dat moslimdiscriminatie gelinkt is aan gevoelens van islamofobie (EUMC, 2006). Deze twee begrippen, moslimdiscriminatie en islamofobie, worden naast elkaar gebruikt. Het EUMC maakt onderscheid tussen de begrippen door te zeggen dat moslimdiscriminatie een onderdeel is van islamofobie. In de volgende paragraaf leg ik de focus op de wetenschappelijke discussie rond het definiëren van moslimdiscriminatie en islamofobie. Ik start met islamofobie, om vervolgens te focussen op moslimdiscriminatie. Het doel is om het debat bloot te leggen en te laten zien waarom het geven van een definitie problematisch is.

1.1.1. WAT IS ISLAMOFOBIE?

De vraag wat islamofobie is, wordt nog niet lang gesteld en de theorievorming rondom dit begrip is nog relatief jong. Het woord islamofobie werd bij het grotere publiek bekend toen de Engelse Runnymede Trust in 1997 een rapport uitbracht over het verschijnsel. Dit rapport was niet de eerste bron waarin de term terug te vinden is, maar hierin werd wel voor het eerst een definitie opgesteld van de term islamofobie (Allen, 2010, p.15). Daarna zijn verschillende wetenschappelijke artikelen en boeken verschenen over islamofobie of termen die hieraan raken. Het definiëren van islamofobie blijkt een uitdaging: sommige publicaties kozen daarom voor een vage definitie en veel definities zijn later weer aangevallen. In onderstaande paragraaf richt ik mij op de verschillende kritieken die er zijn op definities van islamofobie en het gebruik van de term islamofobie om een fenomeen in de samenleving te omschrijven.

Niet alleen academici hebben kritiek op de term islamofobie, ook in de media of in de politiek worden kritische geluiden gehoord. Meer en Momood onderzochten kritieken van journalisten op de term islamofobie. Zij kwamen op drie redenen waarom er soms weinig sympathie is voor het gebruik van de term islamofobie en waarom het een problematische term is volgens journalisten (Meer en Momood, 2009). Ten eerste zouden moslims zelf kiezen voor hun religie. Dit in tegenstelling tot aangeboren persoonskenmerken zoals ras, geslacht of seksualiteit. Wie moslim is kiest er volgens sommigen voor zich te verbinden met islam en negatieve associaties die men met de religie heeft. Ten tweede vindt men dat moslims te snel een slachtofferrol op zich nemen en dat de term islamofobie in de politiek gebruikt wordt om kritiek op moslims en islam tegen te gaan. Een derde reden is dat religie vaak als problematisch en niet-modern wordt gezien, met islam als symbool voor achterstand en autoritaire systemen. Het helpt niet dat islam of moslims voornamelijk in de media terugkomen wanneer er een terroristische aanslag heeft plaatsgevonden. Het negatief stereotype kan op die manier eenvoudig worden versterkt.

Ondanks de kritiek op de term islamofobie wordt er onderzoek naar gedaan en verschijnen er verscheidene rapporten over. Uit allerlei rapporten, zoals het rapport van EUMC, komt naar voren dat islamofobie in de

samenleving groeiende is. Er is vraag naar meer onderzoek over dit fenomeen en een eenduidige definitie is wenselijk. Waar moet een definitie dan aan voldoen? Allen vroeg het zich af en stelde het volgende: een definitie niet te smal zijn, omdat het probleem dan niet altijd goed geconstateerd kan worden, maar ook niet te breed, omdat het dan te gemakkelijk geframed kan worden in een politiek debat en men langs elkaar heen zal blijven praten. (Allen, 2010, p.139). Er wordt soms gezocht naar alternatieve termen, zowel in de wetenschap als in de politiek, die minder omstrede zijn dan islamofobie. Uiteindelijk wordt de term islamofobie het meest gebruikt.

Islamofobie is te bestuderen aan de hand van verschillende invalshoeken. Er kan onder andere onderzoek gedaan worden vanuit het historisch-maatschappelijke van de symbolen, teksten, feiten en interpretaties of de consequentie van de negatieve betekenisgeving. Van der Valk doet in Nederland onderzoek naar islamofobie en moslimdiscriminatie en in haar publicatie *Islamofobie en Discriminatie* neemt ze de term islamofobie onder de loep. Van der Valk definieert islamofobie als volgt: "*Islamofobie is een historisch-maatschappelijk bepaalde ideologie die met behulp van beelden, symbolen, teksten, feiten en interpretaties een negatieve betekenis geeft aan 'de islam' en aan 'moslims.'*" (Van der Valk, 2012, p.33).

Van der Valk zegt in haar definitie dat de ideologie het product is van historische ontwikkeling en dat het gebruik van de beelden en symbolen een negatieve betekenis geven aan islam. Ze stelt het idee centraal in haar definitie van islamofobie. Discriminatie van groepen is volgens Van der Valk als huidig maatschappelijk probleem verbonden aan de postkoloniale trek en arbeidsmigratie naar westerse landen. Welke groepen doelwit zijn van discriminatie en op basis waarvan zij gediscrimineerd worden wisselt. In Nederland is bijvoorbeeld een verschuiving geweest van discriminatie van Zuid-Europese gastarbeiders in de jaren zestig, naar Surinamers in de jaren zeventig en later naar de Marokkanen en Turken. Niet alleen de groep die gediscrimineerd wordt verandert, het kan ook zijn dat de grond waarop gediscrimineerd wordt verschuift. Van der Valk constateert dat dit in de afgelopen jaren gebeurd is. In plaats van nationaliteit of etniciteit blijkt volgens Van der Valk dat religie steeds meer als bepalend wordt gezien voor de groepsidentiteit. Dat impliceert dat er meer gediscrimineerd wordt op basis van geloof en minder gediscrimineerd op basis van afkomst. Men praat niet meer over Turken, Marokkanen of Somaliërs, maar over moslims (Van der Valk, 2012).

Er zijn ook een aantal meer recente internationale gebeurtenissen die hun invloed doen gelden op de beeldvorming van moslims en een verschuiving in beeldvorming op gang gebracht lijken te hebben: in 1979 werd de sjah van Iran verdreven, de Rushdie-affaire in de VS vond tien jaar later plaats en er was oorlog in de Golfregio. Aan het einde van de Koude Oorlog werd een nieuw vijandbeeld in de westerse wereld geïntroduceerd: de islam. De groei van islamitisch extremisme en terrorisme en de reactie van de autoriteiten, de *war on terror*, zijn een stimulans geweest in de negatieve beeldvorming over islam. Moslims en islam worden nu meer geassocieerd met geweld en terrorisme dan voor 9/11 (Van der Valk, 2012, p.19).

Islamofobie is in deze tijd te koppelen aan de komst van de gastarbeiders en de komst van het radicaal religieus terrorisme, maar het is geen recent verschijnsel. Voorlopers van islamofobie zijn te vinden in het cultureel georiënteerd islamofob discours dat teruggaat tot het koloniale oriëntalisme, zegt Van der Valk (Van der Valk, 2012, p. 20). In de beeldvorming van toen ontstonden eigenlijk twee verschillende beelden van 'de moslim': moslims zijn exotische buikdansers en nomaden, maar het zijn ook agressieve veroveraars. In de kruistochten en de dreiging die uitging van de laatmiddeleeuwse Turkse verovering ziet men iets van de islamofobie die zich richt tegen de agressieve veroveraar terug. Het gevoel van islamofobie is gebaseerd op het idee van een diepe kloof tussen het oosten en het westen. Dit zegt ook Daniel die de beeldvorming over islam in het westen onderzoekt (Daniel, 1997). Volgens Daniel leunt islamofobie op beeldvorming die in de middeleeuwen is opgekomen en die nog steeds de basis vormt voor de vorming van stereotypen in het westen (Daniel, 1997, p.317). Halliday legt in zijn artikel *'Islamophobia' reconsidered* juist uit waarom het fout is om te zeggen dat islamofobie nu een voortzetting is van de islamofobie van eeuwen geleden: "*The Ottoman Siege of Vienna in 1683 or the crusades do not explain current politics, they are used by them.*" (Halliday, 1999, p.895). De

stereotypen worden opnieuw gebruikt, maar in hun eigen en vernieuwde context en moeten in die context begrepen worden.

De beeldvorming en het feit dat moslims als een groep worden gezien, dragen bij aan het negatieve stereotype dat er bestaat van moslims. Stereotypes helpen mensen om de wereld beter te begrijpen. Ze realiseren grenzen tussen verschillende groepen mensen en daarmee een hiërarchie tussen de groepen. De kenmerken waaruit een stereotype bestaat, worden volgens Allen onder andere bepaald door politiek en media (Allan, 2010, p.142). Een stereotype is het toekennen van bepaalde vaste kenmerken aan groepen. Iemand die bij de groep behoort zal voornamelijk gedefinieerd worden door het stereotype dat hiervoor bepaald is. Stereotypen hoeven niet negatief te zijn, maar in het racisme worden zij wel zo gebruikt. In de term islamofobie komt al terug dat het een angst of negatieve houding tegen islam en moslims betreft. Door stereotypen te gebruiken wordt de 'ander' gecreëerd. Er is sprake van een *outgroup* tegenover de *ingroup*. De stereotypes geven kenmerken aan een specifieke groep en de groep wordt vervolgens bepaald door die kenmerken: draag je een hoofddoek, dan ben je ten eerste moslima en daarbij horen een hele reeks vooroordelen. De *outgroup* wordt alleen nog gezien op basis van het anders zijn en andere kenmerken doen er niet meer toe. De kenmerken zijn niet statisch, maar worden gevormd door maatschappelijke gebeurtenissen. Van der Valk spreekt in die zin over 'racismen':

Racisme is tegelijkertijd een ideologie en een dimensie van de instrumenten en maatschappelijke praktijken die aan die ideologie uitdrukking geven. Omdat het gaat om een historisch ontwikkeld verschijnsel dat verandert met de maatschappelijke omstandigheden, is er niet sprake van één vorm van racisme maar eerder van racismen in meervoud. (Van der Valk, 2012, p.30)

Dat negatieve kenmerken van moslims toe worden gekend aan de gehele groep is goed terug te zien in bijvoorbeeld het verschil in reactie van de maatschappij op de moord op Pim Fortuyn en op de moord van Theo van Gogh. Toen Fortuyn vermoord werd door een blanke milieuactivist was dit een schok voor de Nederlandse samenleving. Zij herkenden in milieuactivisten, blanke mensen of blanke mannen niet direct allerlei negatieve stereotypen terug. In de media werd eerder gesproken van een *lone wolf*. Hoe anders was het toen Van Gogh werd vermoord door een moslim. Direct werd er aandacht gegeven aan de extreme kanten van islam, aan problemen met inburgering en veiligheid (Fulton, 2009, p.32). Hierin zie je terug dat de groep moslims gemakkelijk gekenmerkt wordt door de stereotypen als gewelddadig en gevaarlijk, terwijl dat bij de groep blanke mannen niet gebeurt.

Islamofobie als vorm van racisme, waarin moslims actief uitgesloten worden, is problematisch voor zowel moslims als niet-moslims. Kalin beschrijft in haar essay over islamofobie en multiculturalisme twee problemen: islamofobie problematiseert de integratie van verschillende groepen in de samenleving én zorgt ervoor dat er meer kans is op radicalisatie van jongeren wanneer zij zich minder welkom voelen in de maatschappij (Esposito & Kalin, 2011). Beleid tegen radicalisering dat zich voornamelijk richt tegen moslims dreigt een negatief effect te hebben volgens haar: een toename van discriminatie die soms een (onbedoeld) gevolg is van dat beleid, kan juist ook weer radicalisering veroorzaken. Discriminatie houdt daarmee de verschillen tussen de groepen in stand. Islam zou niet of lastig passen in het moderne westen. Modern staat in die context gelijk aan geseculariseerd. Islam past niet binnen die seculiere context, want de religie is lastig te begrijpen vanuit de heersende cultuur. De stereotypen waarmee islam gedefinieerd wordt spelen hierin een rol en worden eenvoudig versterkt. Het moderne westen is seculier, daarmee is religie iets niet moderns en dat maakt islam ouderwets. Het is volgens Kalin echter een foute gedachte dat bepaalde religies zich niet aan kunnen passen aan de normen en waarden van de moderne cultuur (Esposito & Kalin, 2011). Daarmee is het ook een foute gedachte om de vraag te blijven stellen of moslims zich aan kunnen passen aan een seculiere democratie. In hoofdstuk twee zal ik dieper ingaan op dit proces van stereotypering van moslims in Nederland en het effect op de identiteit van verschillende groepen.

Er is nu bepaald hoe islamofobie historisch-maatschappelijk bepaald is, welke stereotypen een rol spelen en op welke manier deze negatief doorwerken in de gehele maatschappij. Een onderdeel van de definitie van Van der Valk is nu nog niet besproken: dat islamofobie een ideologie zou zijn. Dit onderdeel neemt zij over van Allen (Allen, 2010, p.165). Allen gebruikt de definitie van ideologie van Thompson (Thompson, 1990). Thompson ziet een ideologie als een systeem van symbolen en betekenissen die denkbeelden in de maatschappij vormen. Een ideologie draagt bij aan de legitimering of juist ter discussiestelling van bepaalde verhoudingen in de maatschappij. De *'mediation'* van de maatschappij speelt hierin een grote rol volgens Thompson. Een ideologie wordt niet meer bepaald door klasse of stand waarin men zich bevindt of waartegen men zich afzet, maar de media beïnvloedt denkbeelden, symbolen en gedrag (Thompson, 1990).

Allen kiest voor de term ideologie, omdat de theorie van Thompson mooi laat zien dat een ideologie legitimiteit geeft aan handelingen, bijvoorbeeld discriminerende handelingen tegen moslims en bepaalde gedragingen ter discussie stelt. Kenmerkend voor een ideologie is dat ze deels gebaseerd is of kan zijn op waarheden. Allen schrijft dat islamofobie niet één specifieke actie, praktijk, discriminatie of vooroordeel is, maar meer een systeem dat aanzet tot gedachten, acties, denkbeelden en discriminatie (Allen, 2010, p.169). Dat maakt het een ideologie. Ik denk dat het helpt om een term als islamofobie te onderzoeken aan de hand van het concept van een ideologie van Thompson, maar dat het bestempelen van islamofobie als ideologie bijdraagt aan de vaagheid van de definitie. De term ideologie is moeilijk definieerbaar voor een groot deel van de samenleving en het is een abstract begrip. Door te kiezen voor een omstreden concept, ideologie, in een al omstreden definitie, valt er denk ik nog meer kritiek te uiten. Juist die kritiek zorgt ervoor dat een definitiedebat kan blijven bestaan. Het toevoegen van het woord ideologie is ook niet nodig om de definitie kloppend te laten zijn. Het is mogelijk dit weg te laten uit de definitie:

Islamofobie is historisch-maatschappelijk bepaald en geeft met behulp van beelden, symbolen, teksten, feiten en interpretaties een negatieve betekenis aan 'de islam' en aan 'moslims.'

Bovenstaande definitie geeft, wat mij betreft, op een minder omstreden manier hetzelfde weer als de definitie die Van der Valk en Allen geven. De focus ligt niet meer op de ideologie, maar op de beelden, symbolen en teksten die gebruikt worden. De kritieken die onder andere Meer en Momood blootleggen in hun onderzoek, zoals dat kritiek geleverd mag worden op een religie, blijven echter staan. Daarnaast is een definitie die focust op de beeldvorming lastig te meten en is het onduidelijk wat nu islamofobie is. De definitie helpt bijvoorbeeld niet om te bepalen of een hypothetische uitspraak als: 'alle moslimscholen moeten sluiten.' Islamofobie is. Is er een alternatief of toevoeging die dit oplost?

1.1.2. MOSLIMDISCRIMINATIE

Eén van de kritieken op de term islamofobie is dat alle kritiek op de religie mogelijk zal worden gestigmatiseerd als islamofobie. De kritiek komt vanuit allerlei groepen: bijvoorbeeld mensen op internet, politici en academici. Onder andere de Britse wetenschapper Halliday onderschrijft deze kritiek (Halliday, 1999, 898). Halliday schrijft in zijn artikel over verschillende onderzoeken naar islamofobie en is kritisch. Hij ziet voornamelijk een probleem in het gebruik van de term 'islam' voor zo'n diverse groep die moslims vormen. Daarnaast heeft kritiek op moslims volgens hem vaak niets te maken met islam. Kritiek op bijvoorbeeld Palestina, angst voor terrorisme of oorlog met Irak zijn geen kritiek op de religie. Volgens Halliday is er sprake van een seculiere kritiek en niet van een religieuze kritiek. Halliday zou liever kiezen voor een alternatieve term waarin islam niet genoemd wordt, zoals anti-moslimstereotypes of moslimdiscriminatie. Met het kiezen van een term waarin moslims centraal staan en niet islam laat je in de term al zien dat het moslims zijn die gediscrimineerd worden. Dit zou volgens Halliday veel duidelijkheid geven (Halliday, 1999, p.893).

Er is nog een reden waarom het logischer is om in de praktijk te spreken over moslimdiscriminatie in plaats van islamofobie. Van der Valk noemt een kritiekpunt dat zij krijgt vanuit het publiek op de definitie van het begrip islamofobie: de definitie richt zich niet op handelingen en mist daardoor een belangrijk onderdeel van de uiting van islamofobie in de samenleving (Van der Valk, 2014). Om dit op te lossen komt Van der Valk met een andere

term, naast islamofobie. Islamofobie gaat over de negatieve beeldvorming van moslims, de andere term gaat over discriminatie van moslims. Zij kiest voor dit handelend karakter de term moslimdiscriminatie. Dit doet ook het Meldpunt discriminatie internet (MDI). Volgens Van der Valk voldoet dit, omdat zij zich bezig houden met gedragingen en niet met strafbare en niet met achterliggende attitudes, gevoelens en ideologieën. Moslimdiscriminatie is discriminatie die samenhangt met islamofobie. Zij verwijst voor de definitie van moslimdiscriminatie naar het Wetboek van Strafrecht. Volgens artikel 90quater van het Wetboek van Strafrecht geldt de volgende definitie:

Onder discriminatie of discrimineren wordt verstaan elke vorm van onderscheid, elke uitsluiting, beperking of voorkeur, die ten doel heeft of ten gevolge kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, sociaal of cultureel terrein of op andere terreinen van het maatschappelijk leven, wordt teniet gedaan of aangetast. (art. 90quater, WS, 1881).

Op basis van het wetboek kan de rechter bepalen of een incident discriminatie is of niet. Het wordt lastiger om te bepalen of iets moslimdiscriminatie is of niet. Het is immers niet altijd duidelijk wat de intentie is van degene die discrimineert of op basis waarvan iemand gediscrimineerd wordt. Wie moslim is én Turk wordt niet alleen gediscrimineerd op basis van religieuze gronden, maar bijvoorbeeld ook op basis van afkomst. Een moslima kan gediscrimineerd worden op basis van religie of op basis van haar geslacht. Niet-moslims worden gediscrimineerd op grond van vermeend moslim-zijn wanneer zij uiterlijke kenmerken hebben die met de islam geassocieerd worden. Een verbale uitdrukking van haat of uitsluiting is moslimdiscriminatie wanneer het voldoet volgens Van der Valk aan een drietal kenmerken:

- *Er zou een idee moeten zijn van een essentie van islam, die*
- *haaks staat op wat wordt gezien als essentie van het Westen en*
- *van iedere uiting/gedragskenmerk van individuele moslims wordt een uiting gemaakt van de vermeende spanning tussen die twee essenties. (Van der Valk, 2014, p.11)*

Daarmee wordt verder geen definitie gegeven van moslimdiscriminatie die direct praktisch toepasbaar is. Er staat: 'er zou een idee moeten zijn'. Wat dat idee is, dat wordt niet duidelijk gemaakt. Hoe de grenzen liggen is niet eenvoudig te bepalen. Er is sprake van een zogenaamd grijs gebied. Neem bijvoorbeeld dit voorbeeld: twee vrouwen met een hoofddoek praten op straat met elkaar en ze worden boos aangesproken dat ze stiller moeten zijn en uiteindelijk zelfs uitgescholden. Is dit dan een daad van moslimdiscriminatie of niet? Hoe weet je welke intentie de 'dader' heeft? Is het discriminatie op grond van sekse? Is het überhaupt discriminatie of is dit een geval van vrijheid van meningsuiting? In mijn onderzoek stel ik de vraag hoe meldpunten de beslissing maken om bepaalde incidenten onder de noemer moslimdiscriminatie of islamofobie te plaatsen. In hoofdstuk drie ga ik hier verder op in.

1.2. WAT IS ANTISEMITISME?

Antisemitisme is een relatief recente term en komt in de negentiende eeuw op. De Duitse journalist Wilhelm Marr gebruikte het in 1879 in een pamflet en dankzij dat pamflet kwam de term meer in zwang. De term is ontstaan toen anti-Joods zijn een steeds minder religieus karakter kreeg. Marr beschreef in een anti-Joods pamflet dat het niet juist is de joden aan te vallen omdat zij de moordenaars van Christus zijn en dat de middeleeuwse gedachte dat zij kindermoordenaars zijn dom was. Marr was wel kritisch over joden. Het is volgens Marr de joodse mentaliteit die gevaarlijk is en diens invloed op de Duitse cultuur in het algemeen. De kritiek is niet religieus of middeleeuws, maar modern (Laqueur, 2006, p.21).

Het is niet eenvoudig om uit te leggen wat antisemitisme is. De betekenis omsluit meer dan alleen 'haat tegen Joden'. Het is een term die veel in de politiek gebruikt is en daarnaast is doordrongen van de geschiedenis van het joodse volk: het is retorisch beladen, omdat het onder andere gekoppeld is aan de nazi's en de Tweede

Wereldoorlog. Antisemitisme is op zichzelf een uniek en complex fenomeen. Het is een samenraapsel van etnische en/of religieuze vooroordelen en agressie. Antisemitisme staat volgens Bauman los van andere vormen van antagonisme vanwege de unieke ideologische intensiteit, de transnationale verspreiding en het systematische bestaan (Bauman, 1989, p.1). Bij antisemitisme denken veel mensen aan de holocaust. De oorzaak-gevolg verbinding tussen antisemitisme en de holocaust lijkt sterk te zijn, maar onderzoek wijst uit dat dit niet zo is. Duitsland was niet extreem antisemitisch in de jaren '30. Joden bekleedden bijvoorbeeld verschillende hooggeplaatste functies. Er was relatief weinig sprake van geweld tegen joden. Antisemitisme was in andere landen, bijvoorbeeld in Frankrijk, meer populair (Bauman, 1989, p.32). Het feit dat het Duitse volk grotere problemen had dan zich het lot van de joden aantrekken speelde volgens Bauman mee om de holocaust mogelijk te maken. Er was sprake van een vorm van distantie tot de joodse medemens, die de holocaust mogelijk maakte. Antisemitisme is een eeuwenoud fenomeen, dat niet eerder tot een dergelijke vervolging heeft geleid. Antisemitisme is daarmee als factor op zichzelf staand niet afdoende om als oorzaak van de holocaust te leiden (Bauman, 1989, p.32).

Dat neemt niet weg dat de term historisch beladen is. De term is zoveel gebruikt, dat er wellicht inflatie heeft plaatsgevonden: is het nog wel mogelijk om joden te zien zonder de lijdensgeschiedenis, vragen Lindemann en Levy zich af in de inleiding van *Antisemitism: a history* (Lindemann en Levy, 2010, p.2). De term antisemitisme is behalve beladen ook niet volledig correct. Semitisch is een linguïstische term, die verwijst naar de semitische taalgroep. Die betekenis is het langgeleden verloren. Ondertussen is de term volledig in onze taal ingenesteld in de huidige betekenis (Laqueur, 2006, p.22).

Zolang als er antisemitisme is, is onderzocht onder welke invloed antisemitisme ontstaat. Laqueur benoemt enkele opties. Een eerste optie is een theologische verklaring, maar dit verklaart het modern antisemitisme, waar theologie nauwelijks een rol speelt, niet. Sociale druk is een mogelijke verklaring voor antisemitisme. Het verklaart echter niet de haat tegen joden in een redelijk welvarend Spanje of Frankrijk. Er is gekeken naar demografische factoren, maar ook hier is geen causaal verband te vinden. Antisemitisme kwam zowel in politieke als economische crises op, maar nog vaker hadden dergelijke crises geen effect op een stijgende jodenhaat (Laqueur, 2006, p.37). Uit de voorbeelden blijkt dat er geen eenduidige verklaring is voor het bestaan van antisemitisme. Dat betekent niet dat er geen oorzaak te benoemen is, maar dat antisemitisme niet voorkomt uit slechts een enkele factor en dat verschillende vormen van antisemitisme vanuit verschillende achtergronden bekeken moeten worden.

Net als met islamofobie is het zo dat het definiëren van antisemitisme lastig is, maar in tegenstelling tot islamofobie is er over antisemitisme relatief veel geschreven. Ik kies ervoor om drie benaderingswijzen van de term antisemitisme te behandelen.

1.2.1. EEN HISTORISCH BEPAALD FENOMEEN

Een manier om naar antisemitisme te kijken is bijvoorbeeld de wijze waarop Lindemann en Levy antisemitisme benaderen. Zij vatten in de conclusie van hun boek samen hoe er over antisemitisme nagedacht kan worden:

Antisemitism, in summary, is best understood as a modern historical phenomenon. It owes much to the expression of Jew-hatred in earlier centuries, borrowing from traditional anti-Jewish stereotypes to form the content of its ideology and adapting its many ancient accusations to fit modern conditions. Rather than creating radically new ways of thinking about Jews, anti-Semites interpreted current Jewish behavior in conformity with and according to culturally familiar patterns. (Lindemann en Levy, 2010, p.255)

Deze definitie lijkt in bepaalde opzichten op de definitie van islamofobie van Van der Valk. Het gaat om een stereotype dat ontstaan is en dat op is opgenomen in, volgens de definitie, een ideologie. Wat betreft het gebruik van de term ideologie is dezelfde kritiek te geven als die ik gegeven heb op de definitie van Van der Valk. De term ideologie is moeilijk definieerbaar en dat maakt de definitie zwakker. Het is onduidelijk hoe een

ideologie te meten is in de samenleving en wat hieronder valt. In een ander opzicht lijkt het ook op de definitie van islamofobie van Van der Valk: er wordt nadruk gelegd op de geschiedenis van het fenomeen en op het houding tegenover joden. In antisemitisme zit een vreemde mix van emoties zoals haat, jaloezie, angst of afgunst die door beelden door de geschiedenis gecreëerd worden opgeroepen. Joden zijn kannibaal, gifmengers en gebruiken bloed van niet joodse kinderen in rituelen. Joden zijn dieven en moordenaars.

In *Judaism: An introduction* schrijft Leaman onder andere over de historie van antisemitisme (Leaman, 2011). Antisemitisme kwam op met de komst van het christendom. Het christendom brak rigoures met het jodendom en door de joden als moordenaars van Jezus aan te wijzen werd de breuk versterkt. De joden hadden de religie verkeerd begrepen, legden de Bijbel verkeerd uit en dat maakte hen fout. Wat volgde was een tijd waarin het joodse volk werd uitgebuit door verschillende heersers en met regelmaat werd vervolgd. In de middeleeuwen werden joden financieel uitgebuit en verplicht om in specifieke gebieden te leven. Er werd een narratief gecreëerd op basis van oude argumenten die werden gebruikt om het christendom van het jodendom te scheiden en nieuwe argumenten over de geldbeluste jood. De stereotypen werden zo sterk dat ze zich wisten te verplaatsen naar werelddelen waar joden zelf nog nooit waren geweest (Leaman, 2011, p.49). De verlichting bracht rationaliteit, maar maakte helaas geen einde aan het antisemitisme. De stereotypen die gecreëerd waren in de eeuwen daarvoor bleven sterk aanwezig. Daarnaast kwamen complottheorieën op waarin de joden een geheim netwerk vormen dat hen toegang geeft tot allerlei informatie. Een andere theorie die opkwam was dat joden altijd een apart leven hebben geleden van de rest van de bevolking. Dat maakte dat zij zich lastig zouden kunnen aanpassen aan de nieuwe tijd, wanneer ze joods zouden blijven. Latere vormen van antisemitisme borduren voort op eerder gecreëerde stereotypen. Dat maakt antisemitisme is een historisch bepaald fenomeen, maar dit is een beperkte manier om ernaar te kijken. Er wordt immers niet gekeken naar de huidige vormen van antisemitisme en de invloed van huidige maatschappelijke tendensen.

Er is haat tegen joden en beeldvorming over het jodendom. Nirenberg bespreekt in zijn boek *Anti-Judaism* de geschiedenis van anti-judaïsme. Antisemitisme is volgens hem beperkter dan anti-judaïsme, omdat het slechts een klein deel van de beeldvorming rondom joden betreft en zich richt op haat tegen de joden zelf. Anti-judaïsme gaat over de gehele beeldvorming van het jodendom. (Nirenberg, 2013, p.3). Nirenberg onderzoekt hoe door de jaren heen kenmerken of wereldse zaken aan het jodendom werden gekoppeld en andersom. Bijvoorbeeld aan het kapitalisme, dat door onder andere Marx een joods fenomeen in de samenleving wordt genoemd. Hij schrijft: *“Judaism,” then, is not only the religion of specific people with specific beliefs, but also a category, a set of ideas and attributes with which non-Jews can make sense of and criticize their world.*” (Nirenberg, 2013, p.3). Hij laat zien hoe verschillende mensen in verschillende tijden dezelfde ideeën over jodendom er op nahouden. Hij omschrijft hoe de ideeën van vooraanstaand filosofen, die schrijven dat de God van de echte jood het geld is, zich gaan nestelen in de samenleving (Nirenberg, 2013, p.446). Zijn focus is daarmee vooral het filosofische gedachtegoed en de ideeën en beeldvorming van de wereld. De beeldvorming die gevormd wordt door de jaren heen is een manier om antisemitisme te omschrijven, maar dit zegt weinig over sociale verhoudingen in de samenleving. De focus op die verhoudingen is een andere manier om antisemitisme te onderzoeken.

1.2.2. VERHOUDING TUSSEN VERSCHILLENDE GROEPEN

Wat niet getolereerd wordt zegt vaak veel over de samenleving. We zijn er trots op kinderverkrachters niet te tolereren in de samenleving. Je kunt antisemitisme benaderen als een verhouding tussen twee groepen, waarbij de minderheidsgroep gedefinieerd en gecontroleerd wordt door middel van stereotypen. Bauman bespreekt het concept antisemitisme in zijn boek *Modernity and the holocaust* uitvoerig. Bauman beschrijft hoe antisemitisme gelinkt is aan het bestaan van de joodse diaspora. De joodse diaspora verschilt van andere migrantengroepen op twee verschillende punten: ten eerste is het een diaspora die al lange tijd bestaat en ook gescheiden blijft van de meerderheidsgroep. Ten tweede is het zo dat de joden een groep zijn die tijden lang ‘thuisloos’ was. Dit thuislooszijn is een onderdeel van de joodse identiteit van het begin van de geschiedenis van de diaspora (Bauman, 1989, p.35).

De joodse identiteit is aan verandering onderhevig. Verschillende joodse stromingen zijn in de tijd verdwenen. Veel joodse gemeenschappen zijn niet verbonden aan de joodse religie, zeker niet de orthodoxe joodse religie. De enige reden dat zij zichzelf nog joods noemen, heeft te maken met hun afkomst. De gemeenschap is volgens Laqueur vooral een gemeenschap gebaseerd op een defensief (Laqueur, 2006, p.2). In de middeleeuwen waren zij een aparte religieuze en sociale gemeenschap, die specifiek rechten en plichten had binnen de maatschappij. Later werd de joodse identiteit opnieuw vormgegeven en werd het gezien als een aparte religieuze groep, analoog aan andere godsdiensten. Joden waren net als moslims een aparte groep. In de tweede helft van de 19^e eeuw ontstond er een nieuwe identiteitsconstructie voor het jodendom. Het jodendom werd gedefinieerd als een apart ras, onder andere door antisemieten, maar ook joden zelf definieerden het joodszijn op basis van etniciteit en een nationale identiteit. Het ontstaan van Israël (1948) en het zionisme dragen bij aan de nationale identiteit die gevormd wordt. Er is de religieuze identiteit, de culturele identiteit en de nationale identiteit die joden kan definiëren als anderen. Na de Shoah ontstaat een vierde identiteit, op basis van een lotsverbondenheid in het slachtofferschap van alle Joden (Poorthuis & Saleminck, 2006, p.26).

De vraag komt op wie 'de Jood' in de huidige tijd is. Na de Tweede Wereldoorlog is het aantal joden in Europa drastisch gedaald. Maar ook zonder grote groepen Joden is er nog sprake van antisemitisme. Volgens Bauman is het antisemitisme zo in Europa geworteld, dat het in de cultuur blijft bestaan en zelfs een exportproduct is geworden (Bauman, 1989, p.78). Het huidige antisemitisme, zegt Bauman, is veelal gebaseerd op complottheorieën en niet op bestaande gebeurtenissen.

1.2.3. VERSCHILLENDE SOORTEN ANTISEMITISME

Een derde wijze waarop antisemitisme in de wetenschap benaderd wordt, is de discriminatievorm opdelen in verschillende soorten antisemitisme. De huidige haat tegen joden wordt dan gezien als een andere vorm van antisemitisme dan de haat tegen joden in de middeleeuwen. Poorthuis en Saleminck maken bijvoorbeeld gebruik van een opdeling in vieren: religieus antisemitisme, sociaaleconomisch antisemitisme, politiek antisemitisme en raciaal antisemitisme (Poorthuis & Saleminck, 2006). Laqueur benoemt drie verschillende vormen: religieus antisemitisme, raciaal antisemitisme en antizionisme/het nieuwe antisemitisme. Ik kies voor de opdeling van Laqueur, omdat ook Poorthuis en Saleminck uiteindelijk constateren dat er wanneer er gepraat wordt over antisemitisme en bij de vraag of een instituut antisemitisch is je eigenlijk drie vragen stelt: *"in hoeverre leeft het overgeleverde anti-Judaïsme en religieuze antisemitisme voort binnen het katholieke milieu in de moderne tijd?" "Dringt het nieuwe, seculiere antisemitisme door in het katholieke milieu?" "Gaat het door katholieken omarmde moderne antisemitisme een verbinding aan met oude religieuze vooroordelen over joden en jodendom?"* (Poorthuis & Saleminck, 2006, p.31).

Religieus antisemitisme is haat tegen het joodse geloof, vaak op basis van een ander geloof. Historisch gezien heeft jodendom christendom en islam afgewezen. Met de komst van het christendom, dat zich op den duur meer en meer distantieerde van het joodse geloof, kwam het religieus antisemitisme op. De joden zijn de moordenaar van Jezus Christus. Het verlies van de tempel, een eigen land en het verspreiden over verschillende naties zou hier een passende straf voor zijn geweest (Laqueur, 2006, p.3). In de middeleeuwen zijn joden dan ook meermaals vervolgd. Niet alleen wegens religieuze motieven, maar vaak speelden ook economische motieven een rol. Bauman schrijft ook over het religieus antisemitisme en dan vooral in termen van christendom versus antisemitisme. Volgens Bauman kan het christendom zichzelf alleen maar positioneren in de wereld door zich af te zetten tegenover de jood als de 'ander'. Het antisemitisme waarin dit wordt gepredikt, wordt ook gevonden onder christenen die nog nooit een jood hebben gezien. De Jood is niet meer verbonden aan de joodse man of vrouw in dit geval, maar aan het beeld waartegen een groep zich af kan zetten (Bauman, 1989, p.39).

Vanaf de verlichting kwam een nieuw, meer raciaal antisemitisme als discriminatievorm op. Joden zouden de moderniteit tegenhouden. Ze zouden de moderne natievorming tegenhouden door hun anders zijn. Veel

stereotypen die gebruikt worden in het raciaal antisemitisme komen van het religieus antisemitisme. De focus ligt echter op een ander vlak. De jood in het raciaal antisemitisme is een rijke, gierige, machtige jood. De jood is corrupt en corrumpeert het systeem. Het raciaal antisemitisme wordt door Poorthuis en Saleminck gekoppeld aan Darwin en komt op in de 19^e eeuw. Het sterk benoemen van de slechte eigenschappen van het joodse ras is hier onderdeel van. Die slechte eigenschappen geven zij een expliciete tweedeling in politiek antisemitisme en sociaaleconomisch antisemitisme. Het eerste heeft te maken met het idee dat de joden het opbouwen van de natiestaat ondermijnen. Het tweede ziet de joden als drijvende kracht achter het kapitalisme en de economische uitbuiting. De reden voor die opsplitsing is dat er een andere voedingsbodem aan ten grondslag ligt, maar uitingen hiervan liggen veelal in elkaars verlengde (Poorthuis & Saleminck, 2006, p.30).

Bauman omschrijft hoe in de moderne tijd en met de komst van de naties ook de scheiding met de joden in die moderne wereld gevat moest worden. De scheiding van de joden was hiervoor natuurlijk, zij leefden als vanzelfsprekend in andere wijken, geloofden een ander geloof en waren sociaal meer mobiel dan christenen. In de moderne tijd stond de joodse mens ook los van de religie, maar bleef de scheiding bestaan. Het werd nu gebaseerd op een verschil in ras en zo ontstond raciaal antisemitisme. (Bauman, 1989, p.60). In nazi-Duitsland werd de tendens dat het joodse volk niet zomaar een volk is, maar een groep die zich nooit zou kunnen voegen naar de rest van de bevolking. Dat heersende idee zorgde voor het beeld dat joden altijd gif zullen zijn voor de anderen en om die reden verwijderd moeten worden uit de samenleving (Bauman, 1989, p.66).

Met de komst van de staat Israël in 1948 kreeg (anti)zionisme een impuls. Antizionisme komt op na de Tweede Wereldoorlog en het stichten van de staat Israël. Antizionisme is te omschrijven als een haat of negatieve houding tegenover de staat Israël. Wanneer deze kritiek antisemitische stereotypen bevat, noemen sommige dit (het nieuwe) antisemitisme. Niet iedereen vindt het terecht dat antizionisme gelabeld wordt als antisemitisme. Er wordt immers geen kritiek geleverd op het jodendom of op joden, maar op een staat. Kritiek hebben op het bestaan van Israël is iets anders dan kritiek hebben op het joodse volk. Klug onderzoekt de vraag of antizionisme een nieuwe vorm van antisemitisme is. Volgens Klug is dat niet zo, gezien het feit dat men wellicht terecht kritiek heeft op de houding van Israël in het Midden-Oosten. In veel Arabische landen is de kritiek volgens Klug niet gebaseerd op van oorsprong christelijke beeldvorming waar antisemitisme vaak wel op gebaseerd is (Klug, 2005, p. 134). Hoewel joden zichzelf misschien aan Israël koppelen en kritiek op Israël daardoor opvatten als discriminatie van joden, geeft Klug aan dat Israëlkritiek in de meeste gevallen niet hetzelfde is als antisemitisme. Kritiek op Israël is er niet omdat Israël joods is, maar vanwege de daden van Israël meent Klug (Klug, 2005, p.138). Het punt dat Klug maakt is dat de aanleiding van kritiek op Israël een andere is dan de aanleiding van eerder antisemitisme. De vraag is of dit een reden is om te zeggen dat die kritiek per definitie geen antisemitisme is. Het zou immers goed kunnen dat in kritiek gebruik wordt gemaakt van antisemitische beeldvorming.

Het karakter van antisemitisme is door de jaren heen veranderd van religieus antisemitisme naar raciaal antisemitisme en volgens sommigen naar het nieuwe moderne antisemitisme of antizionisme. De definitie verwijst, net als in het geval van islamofobie, naar de historische wortels. Met de komst van migranten naar het Westen vanaf de jaren '60 en '70 komt er minder focus op de Joodse bevolking waardoor het antisemitisme wederom aan verandering onderhevig is. Migranten brengen daarnaast ook hun eigen vormen van antisemitisme mee. Antisemitisme wordt in de wetenschap vaak benaderd als een gevoel, een idee of als een houding tussen verschillende groepen. Op welke manier verhoudt het zich tot discriminerende handelingen?

1.2.4. ANTISEMITISME EN DISCRIMINATIE

In tegenstelling tot islamofobie waar moslimdiscriminatie als term voor de handeling die voortvloeit uit islamofobie kan worden gebruikt, bestaat een dergelijk woord niet voor antisemitische incidenten. Het Centrum informatie en documentatie Israël (CIDI) verzamelt in Nederland data over antisemitisme. CIDI registreert handelingen, inclusief uitingen van haat en dat is terug te zien in de definitie. Zij definiëren antisemitisme niet als een fenomeen of wereldbeeld, maar als een handeling:

CIDI hanteert de volgende definitie van Antisemitisme:

“Joden anders behandelen dan andere mensen, en vooral je vijandig opstellen jegens Joden op grond van vooroordelen.”

Antisemitische incidenten zijn:

gebeurtenissen ingegeven door een vooroordeel of haat wegens de (vermeende) Joodse identiteit van het slachtoffer.

Bij ‘hate speech’, mondelinge of schriftelijke uitingen van (Joden-)haat, is het voornaamste criterium om te onderscheiden of iets antisemitisch is, de vraag of er daadwerkelijk iets beledigends wordt gezegd over Joden of Israëli’s als bevolkingsgroep.

Kritiek op Israël, hoe rabiaat ook, valt daar niet onder, tenzij er óók iets beledigends wordt gezegd over Joden. (Muller, 2016, p.4)

De verschillende invalshoeken van de onderzoeken naar antisemitisme komen terug in de definitie. De historische benadering komt terug in het feit dat een houding uit vooroordelen (over het algemeen historisch bepaald) terugkomen. Antisemitisme zien als het in stand houden van twee groepen komt terug in het ‘anders behandelen dan andere mensen’. De verschillende vormen van antisemitisme zien we in de voorbeelden, zo wordt er in de definitie al onderscheid gemaakt tussen antizionisme en antisemitisme.

In *de vierde rapportage racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland* kiest men ervoor die definitie aan te houden (Tierolf, Hermens, Drost, van Kapel & Wagenaar, 2015). Zij geven hier vervolgens nog een tweedeling in. Het gaat dan om incidenten of geweld tegen personen of objecten met een (vermeend) joodse achtergrond, maar ook om uitingen van antisemitisme waarbij geen mensen of objecten met een (vermeende) joodse achtergrond bij betrokken zijn. Het eerste noemen zij intentioneel antisemitisme en het tweede antisemitisch schelden. Een beperking van de definitie is dat deze ingaat op een handeling en niet direct op een emotie of gevoel. Dit is geen probleem binnen het kader van een dergelijke rapportage, omdat het gericht is op te registreren handelingen. In het politiekdebat zou de definitie wel eens te dun kunnen zijn. De symptomen worden benoemd, maar niet de beeldvorming die aan antisemitisme ten grondslag ligt. Antisemitisme is dus enerzijds een gevoel met bijbehorend discours in de samenleving, maar verwijst ook naar antisemitische discriminatie. In mijn onderzoek zal ik kijken naar de manier waarop bepaald wordt welke uitingen als antisemitisch worden gezien: waar liggen de grenzen van het grijze deel van de definitie? Hoe gaat CIDI om met de vraag of antizionisme hetzelfde als antisemitisme is?

1.3. HOE VERHOUDEN ANTISEMITISME EN MOSLIMDISCRIMINATIE ZICH TOT ELKAAR?

In het politiek debat wordt snel de vergelijking gemaakt tussen islamofobie en antisemitisme. Is die vergelijking terecht? Hoe verhouden de vormen van discriminatie zich? Er bestaan voorstanders en tegenstanders van het trekken van de vergelijking en zij zien verschillende effecten. In onderstaand deel van mijn scriptie zal ik twee theorieën over dit vraagstuk behandelen. Het is niet mijn bedoeling hier stelling in te nemen, maar om te laten zien op welke manier antisemitisme en islamofobie met elkaar vergeleken kan worden.

1.3.1. ELK EEN EIGEN PROBLEMATIEK?

Een vergelijking is vrijwel altijd te maken, maar het is goed om te bedenken wat het nut is van het maken van de vergelijking. Volgens Klug is het gebruiken van de vergelijking van meer nut dan het niet gebruiken ervan. De waarde ervan is dat de vergelijking een licht schijnt op de politiek en sociale situatie heden ten dage (Klug, 2014, p.458).

Volgens Bunzl is het misleidend om te veel te benadrukken in het politieke debat dat islamofobie en antisemitisme met elkaar te vergelijken zijn. Zijn argumentatie komt voort vanuit zijn visie op een veranderend Europa. De tijd van islamofobie is de tijd van een groter Europa en dat is volgens Bunzl een andere context dan de context van het antisemitisme. Antisemitisme ontstond in de negentiende eeuw en had zijn piek in de twintigste eeuw en had meer betrekking op het vormen van natiestaten dan op het vormen Europa (Bunzl, 2007, p.45). Bunzl geeft het weigeren van het toelaten van Turkije uit de EU als voorbeeld om aan te tonen dat in de huidige tijd islam tegenover de Europese identiteit wordt geplaatst. Joden worden juist in de Europese identiteit ingesloten, men heeft het immers vaak over een Joods-Christelijke samenleving. Het nieuwe antisemitisme, dat opgekomen is met de komst van de staat Israël en de Arabische migranten naar Europa, ziet Bunzl als iets minder relevant dan islamofobie. Er is weinig politiek draagvlak voor antisemitisme, dit in tegenstelling tot islamofobie. Beide problemen verdienen een andere aanpak zegt hij: *“Europe needs to address the problem of anti-Semitism, and it must do so on its own terms and in recognition of its particular history. Much more pressing, however, is the issue of Islamophobia, both in terms of Europe’s future and the geopolitical situation at large.”* (Bunzl, 2007, p. 45).

Klug heeft kritiek op de visie van Bunzl dat de Europese identiteit zo’n grote rol speelt en zegt dat het politieke landschap van Europa wel veranderd is, maar niet zo sterk als Bunzl aangeeft. Klug is het er niet mee eens dat beide problemen op eigen wijze moeten worden aangepakt. Moslims staan in de huidige tijd tegenover de westerse identiteit, zoals joden ook de ander waren en zijn. Het kan volgens Klug verhelderend werken om de overeenkomsten tussen beide te erkennen. Erkennen dat islamofobie te vergelijken valt met antisemitisme zorgt ervoor dat we de ernst van het probleem kunnen inzien. Bunzl vindt juist dat een vergelijking doet voorkomen dat de context van de discriminatievormen overeenkomt, terwijl de context waarin islamofobie kan groeien anders is. Juist het verschil in de context erkennen, kan helpen islamofobie beter te begrijpen.

De vergelijking maken tussen antisemitisme en islamofobie kan een verhelderend licht schijnen op de politieke werkelijkheid. Zeker in de vraagstelling van dit onderzoek over het bepalen van een definitie. De vergelijking moet echter wel zorgvuldig getrokken worden. Hoewel Bunzl gelijk heeft dat antisemitisme een andere geschiedenis heeft dan islamofobie ben ik het met Klug eens dat de vergelijking meer waarde geeft aan het politiek debat dan dat het schade doet. Juist omdat islamofobie als aparte discriminatievorm benoemen nog omstrede is, kan het helpen om de vergelijking te maken met het minder omstreden antisemitisme. Antisemitisme is ten slotte al veel meer geaccepteerd als aparte discriminatievorm en ik ben benieuwd in hoeverre meldpunten islamofobie kunnen leren van dat proces.

1.3.2. STEREOTYPEN VAN DE ENE GROEP TEGENOVER DE ANDERE

Zowel antisemitisme als islamofobie zijn concepten die zijn gebaseerd op stereotypen van een bepaalde groep. De stereotypen worden in beide gevallen door een discours gecreëerd en zijn in de loop van de geschiedenis gevormd. In verschillende artikelen wordt gekeken naar die stereotypering en wordt onderzocht in hoeverre die gebaseerd is op eenzelfde sentimenten.

Zowel het jodendom als islam worden tegenover christendom geplaatst. Zowel jodendom als islam zijn religies en de religie biedt materiaal om een stereotype te creëren. In het geval van antisemitisme is stereotypering te herleiden tot ver terug in de geschiedenis. Religieus antisemitisme is terug te leiden tot de middeleeuwen, waarin het stereotype van de jood als de moordenaar van Christus werd gecreëerd. In het geval van islamofobie is dit minder ver te herleiden. Er wordt in de huidige tijd soms wel verwezen naar de verschillende groepen, het westen en de islam, met een verwijzing naar de joods-christelijke identiteit van het westen, maar dit is in het geval van islamofobie vaak geen theologische strijd. Halliday geeft aan dat in de huidige beeldvorming sprake is van een seculiere kritiek op moslims (Halliday, 1999). Het terugvallen op de joods-christelijke identiteit is meer het waarborgen van een ‘eigen’, westerse, identiteit tegenover de moslims en niet zozeer een theologische strijd (Bunzl, 2007, p. 12).

Zowel islamofobie als antisemitisme leunen op een stereotype dat gevormd wordt door historisch maatschappelijk bepaalde kenmerken. Een verschil in stereotypering is volgens Klug dat moslims niet gekoppeld worden aan een negatief kapitalistisch beeld en de 'geldrovende' jood wel. De jood representeert het kapitalistische en materialistische. Er is geen dominant wereldbeeld waarin de moslims de financiële wereld controleren. Daarnaast is er geen wereldbeeld waarin de moslim de politiek controleert, zoals dit er over de jood wel is. Daartegenover staat de koppeling van islam aan terrorisme. Een ander stereotype, maar net als de extreem kapitalistische jood een negatief stereotype (Klug, 2014, p.450).

Diner schrijft in een commentaar op het pamflet van Bunzl ook over het verschil tussen islamofobie en antisemitisme en geeft een aanvulling op wat Bunzl schreef. Het verschil is niet zozeer de manier waarop de stereotypering ontstaat, als wel waarnaar het verwijst. In antisemitisme gaat het vaak niet over een recente gebeurtenis, maar bijvoorbeeld over een geheim complot dat door de joden gevoerd wordt. Het is daarmee niet de jood die als persoon wordt aangevallen, maar het idee van de jood. Het zijn vaak concepten zoals de protocollen van ZION of het idee van een joodse overheersing, die een rol spelen. Dit zijn eeuwenoude stereotypen, die nu op veelal onzichtbare concepten zoals geheime concepten geplakt worden. Negatieve gevoelens over islam zijn daarentegen vaak gekoppeld aan recente gebeurtenissen zoals een bomaanslag. Stereotypering is in het geval van islamofobie meer zichtbaar dan in geval van jodendom, vrouwenonderdrukking wordt bijvoorbeeld gekoppeld aan de hoofddoek. Islamofobie is daarmee volgens Diner veel directer gesitueerd in de maatschappij en duidelijker gericht tegen de persoon dan antisemitisme. (Diner, 2007, p. 50). Diner verdiept hiermee het argument van Bunzl dat antisemitisme en islamofobie elk een eigen problematiek vormen, door ook te kijken naar de aard van het stereotype waar de beeldvorming op gestoeld is. Uiteraard is het zo dat de stereotypen die gebruikt worden in islamofobie net zo goed een lange geschiedenis hebben. Ik heb in hoofdstuk 1 Daniel aangehaald die schrijft over de geschiedenis van islamofobie en ook Halliday spreekt over het gebruik van stereotypen met een lange geschiedenis (Daniel, 1997; Halliday, 2010).

1.3.3. VOORDELEN VERGELIJKING

Wanneer je antisemitisme en islamofobie met elkaar vergelijkt valt op dat antisemitisme een meer ingeburgerd begrip is in de samenleving. Dit is niet gek gezien de term antisemitisme in 1897 voor het eerst gebruikt wordt en de term islamofobie pas zo'n 100 jaar later. Antisemitisme wordt al langer als een aparte discriminatievorm erkend en voor islamofobie of moslimdiscriminatie zou men een voorbeeld kunnen nemen aan het definitieproces van antisemitisme.

Sommige mensen twijfelen erover of islamofobie wel bestaat en te herkennen is. Dit is goed samengevat in de reactie van onderzoeksjournalist Sjors van Beek op een artikel over het feit dat de politie islamofobie apart gaat registreren:

Het is een ingewikkelde kwestie maar mijn eerste reflex is toch dat het een slecht idee is. Ik ben namelijk bezorgd over wat er dan allemaal onder gaat vallen. Stel, iemand voelt zich gediscrimineerd en die persoon is toevallig ook moslim. Wie bepaalt en definieert of dat geval van discriminatie inderdaad moslimgerelateerd is. (Ajarai, 2015).

Een vergelijking maken met antisemitisme zou het debat over het onderwerp en de registratie in Nederland kunnen helpen en ook op gang kunnen brengen. Vandaar dat ik in mijn onderzoek de twee verschillende vormen van discriminatie wel met elkaar vergelijk. Ik beperk mij wel tot het vergelijken van de definities van de meldpunten islamofobie met de definitie van het meldpunt antisemitisme. Hierdoor hoef ik niets te zeggen over de impact op de samenleving en vermijd ik onterechte of onjuiste gelijktrekking tussen islamofobie en antisemitisme. Ik vergelijk niet het wereldbeeld, maar ik vergelijk de discriminatievormen. Daarom is het belangrijk nog iets dieper in te gaan op het registreren van discriminatievormen.

1.4. HET BELANG VAN REGISTREREN: *SOCIAL ENGINEERING*

Zou het apart registreren helpen om meer inzicht te krijgen in en meer erkenning te krijgen voor de verschillende discriminatievormen? Waarom is het nodig dat discriminatie apart geregistreerd wordt? Bauman omschrijft dat het normaal is dat men een afkeer heeft voor een vreemde. Dit is een haast natuurlijke afkeer, maar dit is niet direct racisme te noemen. Hetzelfde geldt voor een continu vijandschap die opgebouwd kan worden tussen twee groepen. Dit is niet direct een vorm van racisme. Het is pas racisme wanneer het generationaliseerd wordt, schrijft Bauman, en wanneer de tendens bijvoorbeeld is: 'Het is normaal om groep X buiten te sluiten, nee, sterker nog, het is voor onze veiligheid om dat te doen.' Racisme sluit mensen uit van de mogelijkheid ooit onderdeel te worden van de moderne wereld of van een geconstrueerde orde op basis van de categorie waar ze ingedeeld zijn. Racisme is gekoppeld aan het vervreemden van een groep, omdat de groepen steeds meer van elkaar verwijderd raken. De politiek kan dit controleren, omdat het politiek discours invloed heeft op racisme. Bauman noemt de invloed die de politiek uitoefent op het discours en op racisme *social engineering* (Bauman, 1989, p.66). Ineke van der Valk omschrijft dit proces ook en geeft ook aan dat de politiek invloed heeft door bijvoorbeeld het discours dat gebruikt wordt (Van der Valk, 2014, p.14).

Ik denk dat wanneer er sprake kan zijn van *social engineering* die discriminatie in de samenleving stimuleert, de politiek ook de maatschappij ook minder discriminerend zou kunnen maken. Van der Valk pleit ervoor dat politiek blijft benoemen dat iedere Nederlander, ook de islamitische Nederlander, beschermd wordt (Van der Valk, 2013, p.125). Dit zie ik als een vorm van *social engineering*. De overheid beïnvloedt immers door haar beleid het sociale kader van Nederlanders. Het erkennen van discriminatie van bepaalde groepen in de Nederlandse samenleving is verankerd in artikel 1 van de Nederlandse grondwet. Dit gebeurt echter niet stelselmatig. Er zijn gevallen bekend waarbij een gediscrimineerde zich naar de politie wendt, maar de politie de klacht niet serieus neemt. Er zijn gevallen bekend waarin binnen de politie ook gediscrimineerd wordt. Om als samenleving, of als politie, adequaat te kunnen reageren op islamofobie of antisemitisme is het belangrijk dat men weet wat hieronder wordt verstaan en dat men die definitie accepteert. Zolang men blijft discussiëren of moslims als groep gediscrimineerd worden of niet en of je dit dan islamofobie mag noemen of niet zal het niet eenvoudig zijn draagkracht te vinden om echt iets aan de vorm van discriminatie te doen. Dit geldt op microniveau van een organisatie, zoals de politie, maar ook op macroniveau van de samenleving.

Het herkennen van een incident als discriminatie is eenvoudiger wanneer een definitie van de discriminatievorm is bepaald en, belangrijk, geaccepteerd, is. Dat is niet vreemd, maar dit zal niet vanzelf gaan. Er zal met zorg een definitie opgesteld moeten worden om duidelijk te maken welke incidenten onder de bepaalde discriminatiegrond vallen. Allen heeft in zijn boek *Islamophobia* de eisen aan een definitie benoemd: een definitie mag niet te smal zijn, omdat het probleem dan niet altijd goed geconstateerd kan worden, maar wanneer het te breed is kan het te gemakkelijk geframed worden in een politiek debat en zal men langs elkaar heen blijven praten. (Allen, 2010, p.139). Een te smalle definitie kan bijvoorbeeld het verschijnsel beperken tot fysiek geweld tegen een groep. Dat heeft als voordeel dat meestal eenduidig kan worden vastgesteld of er in concrete gevallen wel of niet sprake van is. Het nadeel is evenwel dat andere problematische uitingen als verbaal geweld of uitsluiting buiten beschouwing blijven. Een te brede definitie zal een omvangrijk geheel aan negatieve attitudes, gevoelens en gedragingen omvatten, maar heeft als nadeel dat je discussie krijgt over de vraag welke van die attitudes, gevoelens en gedragingen moeten worden aangepakt en welke vallen onder de individuele vrijheden van burgers. Het opstellen van de juiste definitie is geen rechtlijnige kwestie. Mijn vraagstelling richt zich dan ook op organisaties die de stap al hebben genomen dit op een pragmatische wijze te doen en die volop in het maatschappelijk debat over dit thema staan: de meldpunten islamofobie en antisemitisme. Hoe gaan zij in de praktijk om met het bepalen van islamofobie en antisemitisme?

1.5. SAMENVATTEND

Islamofobie en antisemitisme zijn ieder op hun eigen manier lastige begrippen, maar vertonen ook overeenkomsten. Beide vormen van racisme kunnen omschreven worden als een historisch-maatschappelijk bepaald denkbeeld (of ideologie), dat negatieve stereotypen toedeelt aan een minderheidsgroep. Antisemitisme gaat historisch gezien verder terug dan islamofobie. Het heeft wel verandering ondergaan van religieus antisemitisme naar raciaal antisemitisme. Er komt een wat sommigen noemen nieuw antisemitisme op: kritiek gericht tegen de staat Israël en die nauw verweven is met antizionistische retoriek. De grens tussen

antisemitisme en antizionisme is niet altijd even scherp. Antizionisme is niet hetzelfde als antisemitisme, maar kan zich uiten in antisemitische gedragingen of opvattingen.

Islamofobie heeft zijn wortels ook in het verleden, maar is als maatschappelijk fenomeen recenter opgekomen. Het hangt samen met de komst van migranten in de jaren '60. Zij vormden een nieuwe minderheidsgroep in Europa. Er volgde een kentering in discriminatiegrond. Werd er eerst meer gediscrimineerd op basis van etniciteit, zoals Turk of Marokkaan, nu gebeurt dat meer op grond van religie, vaak moslim. De houding van veiligheidsdiensten, media en politiek draagt bij aan het stereotype dat er heerst over de islam en moslims. Het stereotype dat gecreëerd wordt draagt bij aan een negatieve houding tegenover islam. Vanuit die negatieve houding wordt er soms discriminerend gehandeld. Sommigen, zoals Van der Valk, kiezen liever voor de term moslimdiscriminatie om de handeling van de houding te onderscheiden. De negatieve houding tegenover moslims is een probleem om twee redenen: enerzijds is het moeilijker voor de gediscrimineerde groep om te integreren en anderzijds kan het er voor zorgen dat zij makkelijker radicaliseren omdat ze zich verder buiten de samenleving voelen staan.

Op de keuze van het woord islamofobie wordt soms kritiek geuit, zowel door politici, in media en door academici. Een verwijt is bijvoorbeeld dat de term islamofobie ervoor zorgt dat er geen kritiek meer gegeven mag worden op de islam. Er kan immers snel gezegd worden dat de kritiekgever islamofob is. Een ander verwijt is dat de term alleen wijst op een gevoel of emotie dat heerst in de samenleving. Het fenomeen is daardoor niet meetbaar. Een oplossing hiervoor is kiezen voor de term moslimdiscriminatie om discriminerende handeling tegenover moslims om hun moslimzijn te benoemen. Voor antisemitisme geldt dat er geen term is die onderscheid maakt tussen handeling en houding. Tegenover het zogenaamde nieuwe antisemitisme, of antisemitisch antizionisme, wordt meer kritiek geuit. De kritiek kan vergeleken worden met de kritiek die op islamofobie wordt geuit: 'Je mag toch kritiek hebben op Israël?', lijkt erg veel op 'je mag toch kritiek hebben op de islam?' Het is interessant om te zien hoe meldpunten met dergelijke kritiek omgaan.

Het vergelijken van antisemitisme met islamofobie kan helpen om islamofobie beter te begrijpen en eenvoudiger te definiëren. Dat maakt niet dat de vergelijking maken tussen de twee discriminatievormen per definitie terecht is. De discriminatievormen duiden ieder op een ander probleem in de samenleving en staan volgens Bunzl ieder voor hun eigen tijdsgeest. Antisemitisme komt voort uit een angst tegen de jood als gevaar voor de natie en heeft zijn wortels in een meer theologische strijd. Islamofobie komt volgens Bunzl voort uit het plaatsen van islam tegenover het tolerante West-Europa en de wens om die westerse identiteit te beschermen.

Bovenstaande theorie laat zien hoe lastig het is om eenduidig te zijn over moslimdiscriminatie en over antisemitisme. Er is kritiek op beide termen, zeker op islamofobie. Verschillende onderzoekers, meldpunten, media en politieke partijen hebben behoefte aan betere inzicht in data over beide fenomenen. Het is daarom nodig om een definitie te bepalen en te gebruiken. Met een vastgestelde definitie kan er eenduidig geregistreerd gaan worden. Dit kan er ook voor zorgen dat er in de maatschappij meer begrip en kennis ontstaan over discriminatie. Bauman noemt het *Social engineering* wanneer de politiek door middel van bepaald beleid sociaal maatschappelijk denkbeeld rationaliseert en normaliseert. Hij gebruikt dit in de context van het ontstaan van discriminatie. Ik denk dat *Social engineering* twee kanten op zou moeten kunnen werken. Net als Van der Valk denk ik dat de overheid zich uit moet spreken tegen discriminatie. Daarvoor is het wel nodig dat men zich realiseert dat islamofobie en antisemitisme bestaan in Nederland. In wetenschappelijke theorie worden de discriminatievormen vanuit verschillende disciplines onderzocht. Er is de wens om de fenomenen op meer eenduidige wijze te onderzoeken. Meldpunten zijn bezig om de discriminatievormen op de kaart te zetten. De praktijk kan ook in het wetenschappelijke debat over islamofobie en antisemitisme voor nieuwe inzichten of onderzoeksrichtingen zorgen. In mijn onderzoek wil ik weten hoe men in de praktijk met onduidelijkheid in de definities van de verschillende discriminatievormen omgaat.

2. ISLAMOFOBIE EN ANTISEMITISME IN NEDERLAND

Hoofdstuk 1 ging over islamofobie en antisemitisme in de wetenschappelijke literatuur en verschillende visies op de twee discriminatievormen. Het doel van hoofdstuk 2 is om specifieker te kijken naar islamofobie en antisemitisme in Nederland. Ik stel in dit hoofdstuk verschillende vragen. Welke geschiedenis kennen de twee verschillende vormen van discriminatie? Hoe verhouden de minderheidsgroepen zich tot de discriminatievormen? Op welke manier beïnvloeden antisemitisme en islamofobie de identiteit van respectievelijk joden en moslims? Welke overeenkomsten en verschillen zijn er te vinden tussen antisemitisme en islamofobie in Nederland? Een probleem is dat er weinig data bekend zijn om het onderzoek op te baseren. Het is daardoor onmogelijk om in een kort stuk een volledig beeld te schetsen van de reikwijdte van islamofobie en antisemitisme in Nederland. Over antisemitisme is meer geschreven dan over islamofobie, maar er is evengoed weinig bekend in termen van harde data.

2.1. ISLAMOFOBIE EN MOSLIMDISCRIMINATIE IN NEDERLAND

In onderstaande paragraaf ga ik in op drie verschillende factoren die invloed hebben op de islamofobie in Nederland: het integratiebeleid, de nationale veiligheidsdiensten en secularisatie in Nederland. Het doel is meer inzicht te geven in de geschiedenis van het fenomeen en aan de hand van verschillende artikelen kwam ik op deze drie factoren uit die islamofobie in Nederland beïnvloeden.

In *Racism after 'race relations'* draagt Miles de manier waarop de integratie van de vele gastarbeiders in Nederland verlopen is als casus aan om te laten zien hoe integratiebeleid kon bijdragen aan het segregeren van immigranten in Nederland (Miles, 1993, p. 177). Gastarbeiders kwamen naar Nederland, omdat hier werk voor ze was. Wanneer er minder werk is raakten veel immigranten werkeloos, maar bleven ze in Nederland. In tijden van economische crises krijgt men het idee dat de gastarbeiders banen van Nederlanders blokkeren. Er gaat steeds meer aandacht uit naar de groep, wanneer blijkt dat er problemen zijn. Integreeren van minderheden wordt een politiek thema, onder andere behandeld in een rapport dat de OECD aan de Nederlandse overheid aanbiedt in 1990. In het rapport wordt de vraag gesteld waarom de immigranten zich niet aan weten te passen aan Nederland. Door die vraag te stellen wordt de focus gelegd op de te integreren groep en niet op discriminatie of racisme. De Nederlandse overheid stelt specifiek beleid op om immigranten te helpen integreren in de Nederlandse samenleving (Miles, 1993, p.178). Migranten, specifiek migranten uit landen met een koloniaal verleden, worden daardoor anders behandeld dan de gemiddelde Nederlandse burger. Het beleid draagt, volgens Miles, bij aan het creëren van een aparte groep in de Nederlandse samenleving. Dit gebeurt bijvoorbeeld doordat het beleid dat opgesteld wordt alleen geldt voor migranten, zoals de verplichte inburgeringscursus. De conclusie die Miles trekt, is dat om te integreren, een groep eerst buiten de samenleving geplaatst moet worden (Miles, 1993, p.179). De vraag is natuurlijk of de oorzaak-gevolg relatie juist gesteld is, want het kan ook zijn dat doordat de groep buiten de samenleving viel, apart integratiebeleid nodig was. In ieder geval laat Miles zijn betoog zien dat er samenhang is tussen de komst van migranten, het integratie beleid en de beeldvorming van de minderheidsgroep die migranten vormen.

Het is te simpel gesteld om het ontstaan van discriminatie tegen moslims alleen aan het integratiebeleid te wijten. Andere maatschappelijke gebeurtenissen en de reactie van de overheid en media hierop hebben invloed op de beeldvorming over moslims. Van Liere onderzoekt op welke manier islam in politieke speeches en documenten terugkomt. Hij stelt dat na 1990 een shift ontstaat waarin migranten en de multiculturele samenleving geherdefinieerd worden: van een sociaaleconomisch probleem, naar een cultureel-religieus probleem en na 9/11 naar een ideologisch probleem (Van Liere, 2014). In de huidige tijd draagt de PVV, maar ook de SGP en incidenteel andere politieke partijen bij aan een islamofob geluid in Nederland. Bracke onderzoekt onder andere de rol van de veiligheidsdiensten op de beeldvorming over moslims (Bracke, 2014). In 1992 benoemde de Binnenlandse Veiligheidsdiensten (BVD) de politieke islam als een mogelijke dreiging. De dreiging wordt in die periode gelinkt aan religieus terrorisme, maar het verband wordt niet sterk uitvergroet. Na 9/11 wordt steeds vaker het verband tussen radicale islam en terrorisme gelegd. Religieus radicalisme

wordt steeds vaker besproken als een probleem in de wereld en in de samenleving. De aanslagen in Madrid en Londen en meer recent in Parijs zorgen ervoor dat religieus terrorisme steeds meer aandacht krijgen van media en politiek. Hierdoor worden islam en terrorisme steeds vaker aan elkaar gekoppeld. Recente terroristische aanslagen, de opkomst van IS en de politieke moorden op Van Gogh en Fortuyn hebben ook bijgedragen aan het stereotype van de gewelddadige moslim in de huidige tijd.

Men is niet alleen bang voor aanslagen, maar vreest ook voor het verlies van de zogenoemde eigen cultuur. Islam zou niet passen in het moderne westen. Cesari stelt dat afwijzing van de religie of cultuur van migranten in Europa niet primair in nationalistische termen wordt verwoord, omdat die sinds de nazitijd verdacht zijn. De afwijzing wordt verwoord in termen van liberale waarden die moeten worden verdedigd (Cesari, 2013, p. 3). De interne vijand is de moslim die zagezegd de westerse cultuur verandert door het binnenbrengen van de islamitische cultuur. Het afwijzen van islam is daarmee een manier om het tolerante Westeren te verdedigen. Dit brengt mij bij de laatste factor die invloed heeft op de manier waarop de huidige islamofobie zich in Nederland manifesteert: secularisatie en het idee van tolerantie.

Van Liere beschrijft de plaatsing van het idee van islam tegenover het idee tolerantie (Van Liere, 2014, p. 189). Tolerantie staat volgens hem in het westers denken gelijk aan seculier en seksueel vrij. Dit idee kan begrensd worden door een ander aan te wijzen, die tegenover dit idee staat. Van Liere zegt: *“As ‘the other side’, Islam plays an important role in negotiating the meaning of the term ‘tolerance’ at the intersection of the secular and the religious in the public domain.”* (Van Liere, 2014, p. 189). De beeldvorming van islam helpt mee om het tolerante en seculiere Nederland vorm te geven en te begrenzen. Vooral de emancipatie van vrouwen en homoseksuelen is een belangrijk onderwerp. De moslim als intolerant en homofob weerspiegelt de Nederlandse ‘tolerante’ maatschappij. In Nederland wordt religie door seculieren gekoppeld aan een achterlijk en intolerant systeem. Dit idee zien we terug in de stereotypen over moslims en islam als achterlijk en vrouwonvriendelijk. Het beeld van islam dat gecreëerd wordt staat haaks op dat idee van tolerantie, moderniteit, secularisatie en seksuele vrijheid zeggen Van Liere en Bracke (Van Liere, 2014, p. 193; Bracke, 2014, p. 364).

2.1.1. ISLAMOFOBIE EN IDENTITEITSVORMING VAN MOSLIMS

Islamofobie als direct gevolg van het benoemen van ‘de ander’ tegenover de Nederlandse samenleving heeft consequenties voor die specifieke groep. In de samenleving worden moslims vaak als een grote groep gezien, terwijl zij in werkelijkheid geen homogene groep zijn. Zij worden continu gezien op grond van het stereotype van de groep waar zij bij horen. Er wordt aan moslims gevraagd zich uit te spreken tegen terrorisme, als moslims. Er wordt gevraagd wat zij van het Turkse regime vinden. Er wordt verwacht dat ze antizionistisch zijn. Op den duur worden leden van een gestereotypeerde groep in eerste instantie gezien als leden van die specifieke groep en herkend als drager van die stereotypen. Draag je een hoofddoek, dan ben je ten eerste moslima en daarna pas iets anders, bijvoorbeeld Nederlandse, academica of vrouw.

Uit het rapport van het SCP van 2014 blijkt dat veel Turken en Marokkanen in Nederland zich gediscrimineerd voelen (Sociaal Cultureel Planbureau, 2014). Zij ervaren een afstand tot de arbeidsmarkt en voelen zich achtergesteld in de samenleving. Daar speelt in mee dat Turkse en Marokkaanse Nederlanders zich voornamelijk binnen de eigen gemeenschap bewegen: daar zijn hun vrienden en vooral binnen die gemeenschap vinden huwelijken plaats (Sociaal Cultureel Planbureau, 2014, p.28). Uit hetzelfde rapport blijkt dat autochtone Nederlanders vooral werkloosheid en gebrek aan etnische interactie een problematisch vinden van de minderheidsgroepen. Religie wordt ‘slechts’ door de helft als problematisch gezien (Sociaal Cultureel Planbureau, 2014, p.29). Gezien het feit dat er geen geregistreerde cijfers zijn van discriminatie, is het niet mogelijk om te stellen waarop gediscrimineerd zou worden en of er gediscrimineerd wordt. We weten wel dat de groep zich buiten de samenleving geplaatst voelt.

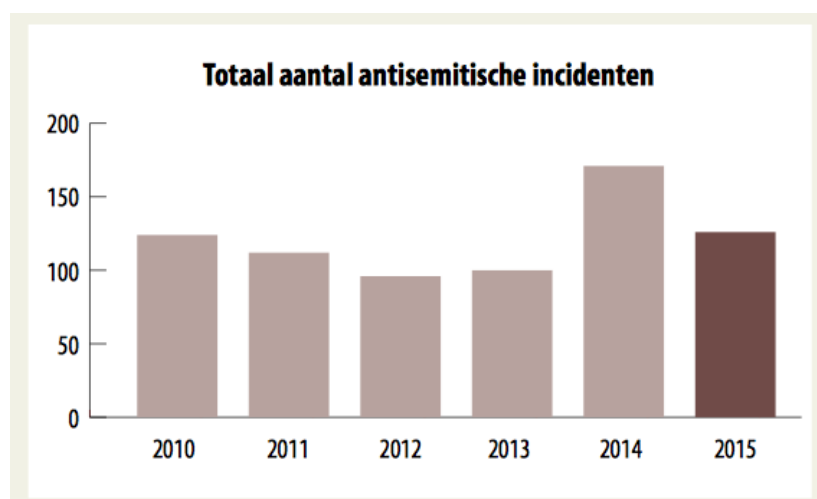
Tijdens het seminar *“Islamophobia and its consequences on Young People”* spreekt Himmat over de consequentie van islamofobie voor jonge moslims, en meer specifiek voor moslimvrouwen. Zij geeft aan dat jongeren, die op zoek zijn naar identiteit beïnvloed worden door allerlei factoren. De hoofddoek is zo’n duidelijk symbool voor de islam, dat moslima’s de makkelijkste doelwitten van moslimdiscriminatie zijn.

Wanneer zij ervoor kiezen om een hoofddoek te dragen, komen ze vaak snel in aanraking met discriminatie of met verhalen over moslimdiscriminatie. Daarnaast vindt discriminatie niet alleen in de openbare ruimte plaats, maar ook wanneer zij werk zoeken, onderwijs volgen of sporten (Himmat, 2004). Zij zullen altijd beperkt worden in de keuze om zichzelf te zijn of in ieder geval altijd geconfronteerd worden met de negatieve consequenties. Dit geldt evengoed voor de moslima's in Nederland die voor de keuze staan een hoofddoek te gaan dragen.

2.2. ANTISEMITISME IN NEDERLAND

Antisemitisme is in Nederland een stuk minder aanwezig geweest, dan bijvoorbeeld in Engeland of Frankrijk. In 1848 werden joden in de grondwet van Thorbecke definitief gelijkgesteld aan andere religieuze groepen. In de jaren vlak na de Tweede Wereldoorlog bestond er nog relatief veel antisemitisch sentiment, stelt Quispel in zijn geschiedenis van antisemitisme in West-Europa (Quispel, 2015). Volgens Quispel kwam in de jaren '60 het besef van de enormiteit van de misdaden tegen het joodse volk ten volle binnen. Het Eichmann-proces in 1961 wordt door hem aangewezen als keerpunt in de manier waarop wordt aangekeken tegen de Tweede Wereldoorlog. Joden werden vanaf dat moment als slachtoffers erkend. We zijn nu meer dan een halve eeuw verder. Poorthuis en Salemink schrijven dat het verder afstaan van de Tweede Wereldoorlog invloed heeft op het hedendaags antisemitisme in Nederland. Het moet misschien maar eens opgehouden zijn altijd naar de Holocaust te verwijzen als het gaat over jodendom, vinden sommige Nederlanders. Het schijnbaar onoplosbare conflict tussen Palestina en Israël draagt bij aan het betwijfelen van het slachtofferschap van de joden als onderdeel van de joodse identiteit (Poorthuis & Salemink, 2006). Wie dader is kan geen claim leggen op de slachtofferrol, lijkt de gedachte hierachter.

Antisemitisme in Nederland is niet voorbij of weggegaan. CIDI constateert een stijgende lijn in het aantal antisemitische uitingen, hoewel dit in 2015 weer minder lijkt te worden. Ik sprak met CIDI over de wijze waarop zij meldingen van antisemitisme registreren en rapporteren. In gesprek gaven zij aan, en dat laten ook de cijfers zien, dat antisemitisme in Nederland vrij constant blijft afgaande op de meldingen bij CIDI. Er zijn uitschieters te vinden in sommige jaren waarin meer gemeld wordt. Mijn contactpersoon bij CIDI verklaarde dat dit gebeurde wanneer Israël in oorlog is.

Afbeelding bij CIDI geregistreerde antisemitische incidenten (Muller, 2016)

Niet alleen CIDI doet onderzoek naar antisemitisme. In 2014 deed een joodse NGO, de Anti-Defamation League (ADL), een wereldwijd onderzoek naar de houding ten opzichte van joden. In 2015 deed ADL een vervolgonderzoek in 19 landen, waaronder in Nederland (ADL, 2015). Hoewel het onderzoek relatief weinig

respondenten had, met 500 respondenten in Nederland, die reageerden op 11 antisemitische stellingen zijn er interessante uitkomsten te zien:

- 11% hield er antisemitische attitudes op na. In 2014 was dit nog 5%.
- 1 op de 4 was het eens met de stelling: “Joden geven niets om anderen, alleen maar om mede-joden”. Dat is 25%, tegen 16% in 2014.
- 1 op de 3 vond dat joden nog steeds te veel praten over de Holocaust. In 2014 was dit nog 1 op 5.
- 40% maakte zich in meer of mindere mate zorgen over ‘geweld tegen joden’.

De betrouwbaarheid van de cijfers in acht nemend, kan er vanuit dit onderzoek niet gegeneraliseerd gesproken worden. Toch geeft dit samen met de cijfers van CIDI en ook de cijfers van de politie het duidelijke beeld dat antisemitisme in Nederland aanwezig is.

2.2.1. ANTISEMITISME EN DE JOODSE IDENTITEIT

De Vries onderzocht de band die Nederlandse joden hebben met het jodendom (De Vries, 2006). Ze doet dit aan de hand van twee onderzoeken die in 2001 en 2004 zijn uitgevoerd. Respectievelijk een survey onder 1036 joden en een kwalitatief onderzoek onder 30 joden. In deze studie wordt ‘joods’ gedefinieerd als iemand van wie tenminste een van de ouders joods is. Haar onderzoek is een reactie op de constatering van Wasserstein dat er uiteindelijk steeds minder joden zullen zijn in de Nederlandse samenleving tot er een zeer kleine selecte groep orthodoxe joden over is (De Vries, 2006, p.70). Brasz onderzoekt naar aanleiding van de constatering van Wasserstein ook de joodse gemeenschap in Nederland (Brasz, 2001). Brasz constateert dat dit een gefragmenteerde gemeenschap is en grotendeels seculier. Slechts 25% van de Nederlandse joden is in 2001 bijvoorbeeld aangesloten bij een joodse gemeenschap. De liberale gemeenschap is veel gegroeid ten opzichte van de orthodoxe. Verder zijn na de tweede wereld oorlog veel joden uit Nederland geëmigreerd. In eerste instantie naar Amerika en Canada, later naar Israël (Braz, 2001, p.152). Hij ziet dat de joodse gemeenschap in Nederland slinkt en geeft daarmee Wasserstein gelijk.

Er is onder joden in Nederland relatief veel sprake van secularisatie, gemengde huwelijken en individualisering. Toch voelen veel joden, ook seculiere joden, een verbintenis met het jodendom of het joods-zijn. Seculiere joden die zich verbonden voelen met de joodse identiteit hebben dit gevoel vanwege verschillende factoren. Bijvoorbeeld door de familiecultuur waarin elementen van de joodse traditie verwerkt waren of men voelt zich verbonden met de joodse keuken. De Vries spreekt van een intieme cultuur waarin het soms niet helemaal duidelijk is welke elementen joods zijn en welke elementen bij de familie horen. Niemand binnen dit onderzoek voelt die verbintenis als verplicht of als opgelegd. Iedere respondent geeft aan dat het een individuele keuze is of men iets doet met een joodse identiteit of de toegang tot de joodse gemeenschap. De Vries ziet hierin het verschil met bijvoorbeeld de Turkse gemeenschap, waarin vanuit de gemeenschap wel druk wordt gelegd om je Turks te gedragen. De verbintenis met het joods zijn is ook niet problematisch wanneer iemand zich buiten de gemeenschap wil ontwikkelen. Dat kan gewoon, zonder door andere joden direct als verrader te worden bestempeld (De Vries, 2006, p.79). Discriminatie tegen joden kan gericht zijn op het geloof, maar ook tegen de zogenaamde joodse etniciteit. In de term antisemitisme wordt geen onderscheid gemaakt hiertussen.

De Vries constateert in haar onderzoek dat de joodse identiteit onder anderen gevormd is door de Tweede wereldoorlog en antisemitisme. Het gedeelde slachtofferschap maakt dat joden zich verbonden voelen met andere joden. Vaak is dit volgens De Vries gecombineerd met een gevoeligheid voor kritiek tegen Israël van niet-joden. Een deel van het joods-zijn is daarmee gekoppeld aan de oorlog, ook voor joden die de Shoah niet hebben meegemaakt (De Vries, 2006, p.76). De Vries stelt dat historisch gezien antisemitisme als kracht heeft gewerkt om de joden als groep bij elkaar te houden. Zij verwacht dat dit in de toekomst niet voldoende is om de groep bij elkaar te houden.

Ongeacht de mate waarin de verbintenis gevoeld wordt, voelt iedere respondent uit het onderzoek zich op een of andere manier verbonden met de staat Israël. De recente ontwikkelingen in het Midden Oosten versterken dit: *"In addition, for some people the bond with Judaism is now being strengthened in the face of mounting criticism of Israel, growing anti-Semitism and the general political climate 'since 11 September 2001."* (De Vries, 2006, p.83). Sommigen geven aan dat de band met Israël en breder met het joodse volk, versterkt worden door de situatie in Israël en vooral door de kritiek die niet-joden geven op Israël. Het ligt extra gevoelig wanneer acties van Israël worden vergeleken met het Nazi-regiem. Vrijwel alle respondenten gaven aan dat zij het idee hadden dat het lot van de jood verbonden is met het lot van Israël en vrezen ervoor dat het bestaansrecht van het land wordt aangevallen (De Vries, 2006, p.83).

Op het 'nieuw-antisemitisme' dat aan het groeien is, zijn er binnen de religieuze joodse gemeenschap twee type reacties. Men gedraagt zich ofwel minder 'joods', zeker in de openbare ruimte, of men wordt religieuzer en trekt meer naar het geloof toe (De Vries, 2006, p.85). De Vries constateert dat antisemitisme zeker invloed zal hebben op de gefragmenteerde joodse gemeenschap en op het vormen van een joodse identiteit. Op welke manier dat zal zijn, daar zegt zij niets over.

2.3. CONCLUSIE EN SAMENVATTING

Islamofobie en antisemitisme hebben een andere geschiedenis in Nederland. Islamofobie in de huidige vorm is opgekomen met de immigratie vanaf de jaren '60/'70. De komst van immigranten zorgde ervoor dat Nederland steeds meer een 'multiculturele' samenleving werd. Toen zij in Nederland bleven, ook nadat er minder werk was, vormden zij een aparte minderheidsgroep in Nederland. Ze waren vaker werkeloos en er heerste vaker criminaliteit onder deze groep. Die problemen werden aanvankelijk sociaaleconomisch benaderd, maar later ook cultureel-religieus. Met het bepalen van integratiebeleid werd benadrukt dat immigranten een aparte groep vormen. Een tweede aspect dat meespeelt is de opkomst van radicaal-religieus terrorisme. Er kwam binnen de veiligheidsdiensten steeds meer een focus te liggen op het mogelijke gevaar van radicale islam. Dit werd versterkt door de aanslagen van 9/11, de aanslagen in Londen en Madrid en de moord op Theo van Gogh. Niet alleen binnen de veiligheidsdiensten, maar ook in de politiek kwam er een focus op islam als 'de ander'. Er ontstaat een steeds harder anti-islam discours in de politiek blijkt uit onderzoek. Het derde fenomeen dat invloed heeft op islamofobie in Nederland is de secularisatie of de ontkerkelijking. In de jaren '60 begon de ontkerkelijking en nu zien we dat veel Nederlanders slechte associaties hebben bij religie in het algemeen en islam in het bijzonder. Secularisatie wordt gezien als vooruitgang en islam wordt hiertegenover geplaatst. Islam is zo niet verenigbaar met de moderne westerse samenleving. Alle drie deze fenomenen hebben invloed op een ogenschijnlijk groeiende islamofobie in Nederland. De voedingsbodem voor de stereotypering van islam is overigens niet zo 'jong' als het fenomeen zelf. De islamofobie die in Nederland opgekomen is de afgelopen decennia bouwt voort op stereotypering die in de loop van de geschiedenis is opgebouwd en terug te leiden is tot de middeleeuwen.

Antisemitisme heeft een veel langere geschiedenis in Nederland dan islamofobie en het is een stuk minder eenvoudig om zo duidelijk fenomenen die hieraan ten grondslag liggen te benoemen. In de huidige tijd is antisemitisme gebaseerd op oude varianten van het raciaal antisemitisme. Complottheorieën over bijvoorbeeld de jood als ultieme kapitalist komen terug in hedendaags antisemitisme en in het antizionisme of anti-Israël sentimenten. Daarmee hangt samen dat de Holocaust in tijd gezien steeds verder van ons afstaat. Sommige mensen vinden dat de joden de slachtofferrol te veel op zich nemen terwijl de Holocaust al lang geleden is. Het schijnbaar onoplosbare conflict tussen Palestina en Israël draagt eraan bij dat het voor sommigen lastiger wordt om de joden al slachtoffer te zien. De komst van immigranten naar Nederland hadden ook hun invloed op het antisemitisme. Er gebeurden gelijktijdig twee dingen: enerzijds kwam er vanuit de politiek meer focus op islam dan op jodendom en daarbij kwam een meer islamofob discours op dat prominenter zichtbaar werd dan het antisemitisme en anderzijds brachten sommige immigranten met Arabische of islamitische achtergrond hun eigen vorm van antisemitisme mee.

Beide vormen van discriminatie hebben hun invloed op de gediscrimineerde groep. Discriminatie van moslims veroorzaakt ongeacht de discriminatiegrond een gevoel van uitsluiting, wat er in resulteert dat moslims soms het gevoel hebben dat zij buiten de samenleving staan. De joodse identiteitsvorming van Nederlandse joden heeft De Vries uitgebreid onderzocht. Het slachtofferschap van de holocaust is onderdeel van de joodse identiteit voor veel joden. Vaak voelen joden zich verbonden met Israël en vrezen voor hun bestaansrecht wanneer haat tegenover Israël groter wordt. Bestaanszekerheid en identiteitsvorming worden aan antizionisme en aan antisemitisme gekoppeld. De reactie op antisemitisme is uiteenlopend: de een draagt het joodszijn minder uit om zo minder op te vallen, terwijl de ander zich juist meer met het jodendom gaat identificeren en dit uit gaat dragen.

Er zijn twee duidelijke verschillen te zien in de samenhang tussen identiteitsvorming en discriminatie van joden en moslims. Een verschil dat De Vries in haar onderzoek benoemt is dat vanuit de joodse gemeenschap minder druk zou zijn om je joods te gedragen, dan bijvoorbeeld vanuit een Turkse of Marokkaanse gemeenschap (De Vries, 2006, p.79). Een tweede verschil is dat in het geval van het joodszijn geen duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen jodendom als religie en het joodse volk. Voor moslims geldt dat hun etniciteit iets anders is dan hun religie.

3. REGISTRATIE VAN ISLAMOFOBIE EN ANTISEMITISME

In Nederland is antidiscriminatiewetgeving opgesteld. Hierin is onder andere opgenomen dat discriminatie een strafbaar feit is. Er is bepaald dat verschillende vormen van discriminatie apart geregistreerd worden in het politiesysteem zoals antisemitische discriminatie en er is de wens om moslimdiscriminatie ook apart te registreren. Daarnaast is elke gemeente sinds 2009 verplicht om een antidiscriminatievoorziening te hebben. Een antidiscriminatievoorziening fungeert als meldpunt voor discriminatie en helpt discriminatieslachtoffers die een incident bij hen melden. Verder heeft een antidiscriminatievoorziening een educatieve functie. Naast de officiële voorzieningen zijn er verscheidene groepen die zelf meldpunten hebben opgezet waar discriminatie geregistreerd wordt. Veelal doen zij dit met als onderliggend doelen de meldingsbereidheid van de doelgroep te vergroten en specifieke discriminatievormen in kaart te brengen.

Meldpunten functioneren als instanties die de randvoorwaarden voor een goedwerkende antidiscriminatievoorziening proberen te bewerkstelligen. Dit doen ze door meldingsbereidheid en besef van problematiek te creëren. Ik zal in de paragraaf hieronder beginnen met het beschrijven van de wetgeving in Nederland en de uitvoering van de wetgeving. Het doel is de context en het werkveld van de meldpunten te omschrijven. Vervolgens zal ik achtereenvolgens mijn onderzoek naar de registratie door meldpunten voor islamofobie en antisemitisme behandelen. Ik geef antwoord op de vraag welke definities van moslimdiscriminatie en/of antisemitisme worden gehanteerd, hoe de grens tussen discriminatie en vrijheid van meningsuiting wordt bepaald, welke richtlijnen daarvoor zijn opgesteld en hoe die worden geïmplementeerd. Ik kijk daarvoor naar rapportages die meldpunten publiceerden en voer gesprekken met medewerkers van twee van de meldpunten. Hoe is het beleid dat zij voeren terug te zien in de rapportages en hoe zorgen zij ervoor dat de definitie aangehouden wordt in de registratie? Ik onderzoek de samenwerking en overeenkomsten tussen de meldpunten. Zijn er bij het bepalen van die grens verschillen tussen de meldingen van islamofobie en die van antisemitisme? Als laatste onderzoek ik de ervaringen met het melden van moslimdiscriminatie en antisemitisme bij de politie en het beleid dat hier gevoerd wordt.

3.1. ANTIDISCRIMINATIEWETGEVING

Volgens het Nederlands strafrecht zijn discriminatoire beledigingen, het aanzetten tot haat en/of discriminatie en financiële en materiële steun voor activiteiten gericht op discriminatie van groepen mensen op grond van hun ras, godsdienst of levensovertuiging, seksuele oriëntatie of handicap strafbaar. Dat staat in artikel 137c en artikel 137e van het Wetboek van Strafrecht.

In artikel 137c van het Wetboek van Strafrecht staat discriminatie als volgt omschreven:

Hij die zich in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding, opzettelijk beledigend uitlaat over een groep mensen wegens hun ras, hun godsdienst of levensovertuiging, hun hetero- of homoseksuele gerichtheid of hun lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de derde categorie. (art. 137c, WS, 1881).

In artikel 137e van het Wetboek van Strafrecht wordt een discriminatoire belediging als volgt omschreven:

Een uitlating openbaar maakt die, naar hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden, voor een groep mensen wegens hun ras, hun godsdienst of levensovertuiging, hun hetero- of homoseksuele gerichtheid of hun lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap beledigend is, of aanzet tot haat tegen of discriminatie van mensen of gewelddadig optreden tegen persoon of goed van mensen wegens hun ras, hun godsdienst of levensovertuiging, hun geslacht, hun hetero- of homoseksuele gerichtheid of hun lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap; (art. 137e, WS, 1881).

Discriminatie van moslims en discriminatie van joden is strafbaar. In 1994 werd de wet Algemene wet gelijke behandeling (AWGB) ingevoerd. De AWGB verbiedt discriminatie en ongelijke behandeling op grond van ras,

nationaliteit, sekse, seksuele oriëntatie, burgerlijke staat en politieke en godsdienstige overtuiging. In 1995 werd de Commissie Gelijke Behandeling (CGB) ingesteld om uitvoering te geven aan de AWGB. Dit houdt in dat er instituten werden ingesteld die de discriminatie in Nederland moeten vastleggen en verhinderen. Sinds 2009 moet iedere gemeente het mogelijk moet maken discriminatieklachten te kunnen melden bij een gemeentelijke antidiscriminatievoorziening en moet iedere gemeente ook een verordening vaststellen omtrent de inrichting van die gemeentelijke discriminatievoorziening. Daarvoor zijn richtlijnen opgesteld die zijn opgenomen in een besluit van het ministerie. Er is onder andere een formulier vastgesteld dat verschillende discriminatiegronden bevat:

	Klacht van ingezetene			Klacht van niet- ingezetene over voorval in de gemeente	Totaal
	over voorval in de gemeente	over voorval in andere gemeente	Totaal		
Ras					
Antisemitisme					
Nationaliteit					
Handicap/chronische ziekte					
Leeftijd					
Seksuele gerichtheid					
Geslacht					
Arbeidsduur					
Arbeidscontract vast/tijdelijk					
Burgerlijke staat					
Godsdienst					
Levensovertuiging					
Politieke gezindheid					
Overig (niet wettelijke) gronden					
Onbekend					
Totaal					

Afbeelding discriminatiegronden (Regeling registratieformulier antidiscriminatievoorzieningen, 2011)

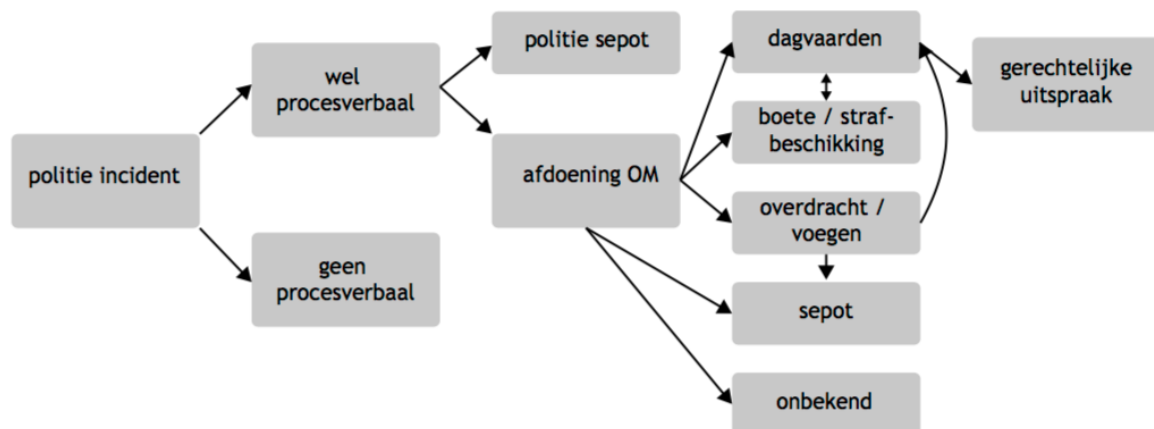
Islamofobie is nog niet opgenomen als aparte discriminatiegrond op dit formulier. Op 17 december 2015 wordt door de Amsterdamse gemeenteraad unaniem ingestemd met het voorstel om ook bij de politie moslimdiscriminatie apart te registreren (D66 Amsterdam, 2015). Uit gesprek met de politie blijkt dat dit op nationaal niveau opgepakt wordt. Op dit moment registreert de politie de meldingen onder de noemer godsdienst/levensbeschouwing. Andere gemeentes, waaronder Den Haag, nemen het voorstel over en willen ook starten met het apart registreren van moslimdiscriminatie.

De gegevens over discriminatie die de politie in Nederland verzamelt worden jaarlijks gerapporteerd aan het ministerie. Op nationaal niveau werd van 2008 tot 2014 ieder jaar de POLDIS-rapportage uitgegeven. Deze rapportage biedt inzicht in de discriminatiecijfers zoals geregistreerd bij de politie. Met de komst van de nationale politie veranderde de registratie van gegevens. Van der Valk laat zich kritisch uit over de rapporten van het Verwey-Jonker instituut, dat niet constant zou zijn in de wijze waarop het rapporteert en gegevens niet altijd even transparant presenteert (Van der Valk, 2014, p.60). Dit zorgt er ook voor dat een trendanalyse van de cijfers niet mogelijk is.

3.1.1. WAT GEBEURT ER MET EEN MELDING OF AANGIFTE?

Wanneer je slachtoffer bent van discriminatie, van welke vorm dan ook, kan je er voor kiezen om een melding te doen of om aangifte te doen. Een melding wordt simpelweg slechts opgenomen in het systeem. Doe je aangifte dan doe je het verzoek dat er ook onderzoek wordt gedaan naar de dader. Een aangifte van discriminatie moet je in persoon doen bij het politiebureau en kan niet online gedaan worden. Wanneer er aangifte gedaan wordt doorloopt een melding het volgende proces:

Figuur 1 Stroomschema justitie

Afbeelding stroomschema aangifte (Tierolf, Hermens, Drost, van Kapel, & Wagenaar, 2015)

Is er een aangifte gedaan van een incident, dan kan er wel of geen proces verbaal worden opgemaakt door de politie. Als er een proces-verbaal wordt opgemaakt, kan de politie besluiten of dit naar het OM gaat of dat het wordt geseponeerd door de politie. In dat geval behandelt de politie de zaak niet meer. Wanneer een proces verbaal bij het OM terecht komt, bepaalt het OM vervolgens of er vervolgd wordt of niet. Discriminatie is strafbaar volgens de Nederlandse wet, maar vervolging van de dader is vaak lastig. Het is wel mogelijk: in het verslag van CIDI lees je regelmatig dat de verdachte is aangehouden (Muller, 2016).

De antidiscriminatievoorzieningen, die iedere gemeente verplicht moet hebben volgens de wet brengen ook jaarlijks verslag uit van de meldingen van discriminatie die zij ontvangen. Daarnaast vervullen zij een educatieve functie. Ze ondersteunen in informatieverstrekking over discriminatie, onder andere richting scholen of de overheid. De *monitor moslimdiscriminatie* (Van der Valk, 2014) is bijvoorbeeld uitgegeven met steun van het Meldpunt Discriminatie Regio Amsterdam (MDRA). Sommige meldpunten zoals het MDRA, hadden al eerder zelf de subcategorie moslimdiscriminatie toegevoegd in hun registratiesysteem.

Van der Valk vindt dat antidiscriminatie goed is verankerd in de wet- en regelgeving. Wel constateert zij dat het onder druk staat van een groeiende invloed van islamofob denken in het maatschappelijk debat. Een reden die zij hiervoor noemt is de gedoogconstructie van de regeringscoalitie met de PVV (2010-2012), de ideologie zou toen tot de politieke macht zijn doorgedrongen (Van der Valk, 2014). Met dit in het achterhoofd is het goed om nog eens te kijken naar het stroomschema. Er zijn veel punten waarop afwijzing van een aangifte plaats kan vinden. De wijkagent kan zeggen dat aangifte doen geen zin heeft en ervoor kiezen iets als een melding te noteren of helemaal niet op te nemen in het systeem. Wanneer er een proces-verbaal opgemaakt is, kan worden besloten het niet door te sturen naar het OM. Het OM kan ervoor kiezen om niets te doen met een melding. Het proces van het doen van aangifte en het registreren is niet eenvoudig. Het systeem is complex en wil de politie goed kunnen registreren, dan moet voor iedere schakel duidelijk zijn wat antisemitisme en islamofobie is en welke incidenten hieronder vallen.

3.2. REGISTREREN ISLAMOFOBIE/MOSLIMDISCRIMINATIE

Uit het rapport *discriminatiecijfers politie 2014* blijkt dat in 2014 279 meldingen, waarvan 209 tegen moslims, binnen zijn gekomen (Tierolf, Hermens, Drost, van Kapel & Wagenaar, 2015, p.27). Er was nog geen aparte registratiegrond voor islamofobie toegevoegd aan het systeem. Het aantal meldingen is bepaald door de meldingen en aangiften die binnen zijn gekomen intensief te screenen. Er zijn verder weinig gegevens bekend over islamofobie in Nederland. In grote steden is daarom de wens ontstaan om aparte registratie van incidenten op basis van islamofobie, of moslimdiscriminatie, in het systeem van de politie mogelijk te maken. Het debat over islamofobie is mede aangezwengeld door meldpunten islamofobie die zelf ook discriminatie tegen moslims zijn gaan registreren.

Ik zoek antwoord op de vraag hoe de meldpunten islamofobie definiëren en op welke manier zij bepalen of een incident onder die definitie valt. Daarvoor onderzoek ik drie meldpunten, die actief zijn in Nederland. Hieronder leg ik uit welke meldpunten dat zijn, welke definities zij hanteren en welke incidenten volgens hen onder die definitie vallen.

3.2.1. VERSCHILLENDE MELDPUNTEN ISLAMOFOBIE

Er is niet één centraal meldpunt islamofobie. Verschillende groepen hebben zich opgeworpen als meldpunt om islamofobie te registreren. De groepen zijn allemaal rond 2013/14 begonnen moslimdiscriminatie specifiek te registreren. De meldpunten gebruiken vrijwel allemaal internet en sociale media als contactpunten met hun 'achterban'. In mijn onderzoek kijk ik naar drie actieve meldpunten in Nederland. Het Collectief tegen Islamofobie en Discriminatie (CTID), die zichzelf ook wel Meldpunt Islamofobie noemt, SPIOR en het Meld Islamofobie.

Collectief tegen islamofobie en discriminatie (CTID)

Het CTID schenkt aandacht aan het melden van islamofobe incidenten, een term die zijzelf kiezen, en noemt zichzelf ook wel meldpunt islamofobie. De aanleiding was de Europese Conferentie Islamofobie die het Euro-Mediterraan Centrum voor Migratie en Ontwikkeling in oktober 2013 organiseerde. Het is een netwerk samengesteld uit 'zelf-organisaties', wetenschappers, juristen, docenten en andere deskundigen op het gebied van islamofobie.

Het CTID is, door middel van registratie van klachten bij het zelf opgerichte Meldpunt tegen Islamofobie en Discriminatie, bezig de discriminatie van moslims in Nederland in beeld te krijgen. Het Meldpunt is niet bedoeld als alternatief of concurrentie van reguliere antidiscriminatievoorzieningen. Daarom worden melders aangemoedigd en eventueel ondersteund hun melding in te dienen bij antidiscriminatievoorzieningen en aangifte te doen bij de politie. Het CTID zet zich met de campagne 'Islamofobie: Niet Accepteren maar Melden' in voor het vergroten van de meldingsbereidheid schrijft zij op haar website (<http://www.meldpunt-islamofobie.nl>).

Het CTID kiest ervoor om de definitie van Van der Valk aan te houden en definieert islamofobie als volgt: *"Islamofobie is een historisch-maatschappelijk gegroeide ideologie die met behulp van beelden, symbolen, teksten, feiten, interpretaties en gedragingen systematisch en consistent een negatieve betekenis geeft aan 'de islam' en/of aan 'moslims'. Zo worden de perceptie, de betekenisgeving, het begrip, de attitudes en het gedrag van mensen tegenover de islam en moslims beïnvloed ten gunste van sociale uitsluiting van moslims als 'de ander' en ten gunste van discriminerende, ongelijke behandeling in het culturele, sociale, economische en politieke domein."* (van der Valk, 2012, p.33) Het CTID heeft nog geen publicaties waarin de cijfers van de meldingen te zien zijn en zij publiceren geen berichten op hun website. Wel heeft een dochterorganisatie Emcemo ondersteund bij de uitgave *Islamofobie en Discriminatie* in 2012.

SPIOR

SPIOR staat voor Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond en is opgericht in 1988. Het is een koepelorganisatie van islamitische organisaties in Rotterdam en omgeving waarbij het merendeel van de moskeeën in Rotterdam is aangesloten. Daarnaast zijn ook algemene sociaal-culturele organisaties, jongerenorganisaties en vrouwenorganisaties aangesloten bij SPIOR. SPIOR ontwikkelt producten en organiseert activiteiten op terreinen van maatschappelijke participatie & kadervorming, educatie & voorlichting, signalering en anti-discriminatie. (www.spior.nl)

SPIOR publiceerde twee uitgebreide rapportages over islamofobie in Nederland. De eerste in 2013 was een verkennend onderzoek naar islamofobie in Nederland. De tweede is uitgegeven in 2016 en geeft een overzicht van de meldingen van moslimdiscriminatie die in het jaar 2015 en het eerste kwartaal van 2016 binnenkwamen bij het meldpunt waar SPIOR een rol in vervulde. SPIOR geeft als reden voor dit rapport dat het soms nodig is in te zoomen in specifieke vormen van discriminatie. Het doel van het onderzoek is bij te dragen aan inzicht in deze specifieke vorm van discriminatie. Zij definiëren islamofobie als volgt: *“Islamofobie is een wereldbeeld dat gebaseerd is op angst voor en afkeer van de islam en moslims, wat kan leiden tot uitsluitingspraktijken en discriminatie.”* (Lachhab & Vorthoren, 2016, p.11). Zij blijven hierbij dichtbij de definitie van islamofobie uit de rapporten van de Runnymede Trust over dit onderwerp uit 1997.

Meld Islamofobie

Meld Islamofobie is een volledig onafhankelijk burgerinitiatief om islamofobe incidenten in heel Nederland te registreren, analyseren, publiceren en (visueel) in kaart te brengen. Het is opgericht door vier jonge moslim professionals, wetenschappers en activisten.

Meld Islamofobie omschrijft de volgende vier doelen op hun website (www.meldislamofobie.org):

- *Moslims motiveren om in actie te komen tegen islamofobie door de ‘meldingsdrempel’ verlagen. Dit doen wij door 1) een interactief forum aan te bieden waar moslims in hun eigen woorden hun verhaal kwijt kunnen en met medestanders kunnen communiceren en 2) het aanbieden van kennis over en ondersteuning met aangifte doen en officiële klachtenprocedures.*
- *Incidenten registreren en analyseren in periodieke rapporten, en in beeld brengen met onze interactieve landkaart (hyperlink) om zo de nationale omvang, geografische spreiding, en kenmerken van islamofobe agressie in kaart brengen.*
- *Een data- en kennisarchief creëren welke als bron kan dienen voor journalisten, beleidsmakers en activisten.*
- *Druk uitoefenen op de politie en politiek om islamofobie effectiever aan te pakken. (www.meldislamofobie.org)*

Meld Islamofobie heeft twee rapportages uitgegeven: een rapportage met de meldingen die zij binnen kregen in de eerste helft van 2015 en een rapportage met de meldingen over heel 2015. Daarnaast publiceren zij geanonimiseerde versies van meldingen op hun website en facebookpagina. Meld Islamofobie hanteert de volgende definitie van islamofobie: *“Islamofobie is het construeren van negatieve, generaliserende en essentialistische definitie van islam die leidt tot het maken van een hiërarchisch onderscheid tussen niet-moslims en moslims. Dit gebeurt om de moslims als groep te problematiseren op basis van hun religie.”* (Abaâziz, 2016, p.11). Zij zien het onderscheid tussen islamofobie en discriminatie en spreken in het geval van een discriminerende daad over *islamofobe incidenten*. Deze incidenten worden als volgt gedefinieerd: *“Onze definitie van een islamofob incident is fysiek of verbaal geweld, uitsluiting en discriminatie gericht tegen moslims omwille van hun ‘moslim zijn’: van discriminatie op de arbeidsmarkt, op de werkvloer, en in het onderwijs, tot verbaal en fysiek geweld op straat en scheldpartijen op het internet.”* (Abaâziz, 2016, p.11).

SPIOR grijpt terug naar de definitie zoals opgesteld door de Runnymede Trust in 1997, het CTID gebruikt de definitie die onderzoeker en socioloog Van der Valk heeft opgesteld en Meld Islamofobie verwijst naar de definitie van antropoloog De Koning. Alle drie de instanties kiezen dus voor een net andere definitie van islamofobie. Hieronder zijn deze in een tabel uitgezet:

CTID	Islamofobie is een historisch-maatschappelijk gegroeide ideologie die met behulp van beelden, symbolen, teksten, feiten, interpretaties en gedragingen systematisch en consistent een negatieve betekenis geeft aan 'de islam' en/of aan 'moslims'. Zo worden de perceptie, de betekenisgeving, het begrip, de attitudes en het gedrag van mensen tegenover de islam en moslims beïnvloed ten gunste van sociale uitsluiting van moslims als 'de ander' en ten gunste van discriminerende, ongelijke behandeling in het culturele, sociale, economische en politieke domein.
SPIOR	Islamofobie is een wereldbeeld dat gebaseerd is op angst voor en afkeer van de islam en moslims, wat kan leiden tot uitsluitingspraktijken en discriminatie.
Meld Islamofobie	Islamofobie is het construeren van negatieve, generaliserende en essentialistische definitie van islam die leidt tot het maken van een hiërarchisch onderscheid tussen niet-moslims en moslims. Dit gebeurt om de moslims als groep te problematiseren op basis van hun religie. 'Onze definitie van een islamofob incident is fysiek of verbaal geweld, uitsluiting en discriminatie gericht tegen moslims omwille van hun 'moslim zijn': van discriminatie op de arbeidsmarkt, op de werkvloer, en in het onderwijs, tot verbaal en fysiek geweld op straat en scheldpartijen op het internet.

Tabel 1 definities meldpunten

Een opvallende overeenkomst aan de definities van de drie verschillende meldpunten is dat alle drie de partijen kiezen voor de term islamofobie. SPIOR en het CTID geven aan islamofobie te hanteren omdat dit internationaal de meest gangbare term is voor het fenomeen. Op de website van het CTID staat: *"Toch is islamofobie een internationaal en in de wetenschap inmiddels ingeburgerde term. Het is belangrijk om ondanks de omstreden dekking van het begrip islamofobie te streven naar deze concrete en bruikbare definitie."* (www.meldpunt-islamofobie.nl). Dit sluit aan bij de mening van Van der Valk. Die stelt in de *Monitor Moslimdiscriminatie*: *"Een belangrijk bezwaar tegen de introductie van andere concepten is dat islamofobie als begrip steeds meer geaccepteerd raakt, zowel in de wetenschap, als in de politiek en in het maatschappelijk debat."* (Van der Valk, 2014, p.15).

In hoofdstuk 1 wijs ik op het gebruik van de term moslimdiscriminatie door bijvoorbeeld het Meldpunt Discriminatie Internet. Zij gebruiken de term moslimdiscriminatie en bedoelen daarmee de discriminerende uitingen tegen of over moslims op basis van hun moslim-zijn. Met de term islamofobie wordt niet expliciet verwezen naar discriminatie, maar naar een ideologie of wereldbeeld. Het gebruik van de term islamofobie roept daardoor bij mij de vraag op hoe in de definities van islamofobie de opvattingen en handelingen geplaatst worden in de definitie. Bij alle drie meldpunten worden de opvattingen of gevoelens ten opzichte van islam centraal gesteld in de definitie van islamofobie. In de definitie van SPIOR is islamofobie bijvoorbeeld 'een wereldbeeld' en in de definitie van CTID 'een ideologie'. In de definitie van Meld Islamofobie is islamofobie 'het construeren van een definitie van islam'. Wereldbeeld, ideologie en het construeren van een definitie van islam zijn allemaal lastig meetbare begrippen. De definitie is daarmee enerzijds erg ruim, want je kunt heel veel negatieve uitingen over islam onder de definitie schuiven, maar anderzijds beperkend. In de definitie van CTID staat bijvoorbeeld dat islamofobie een ideologie is die systematisch en consistent een negatieve betekenis geeft aan 'de islam' en/of aan 'moslims'. Het is vrijwel niet te meten of er systematisch en consistent een negatieve betekenis gegeven wordt aan 'de islam' en houdt CTID die definitie streng aan dan zal er weinig opgenomen kunnen worden als islamofobie in hun rapportage.

Negatieve handelingen of uitingen tegenover moslims zijn een gevolg van de opvattingen. Volgens de definitie van SPIOR en CTID leiden de negatieve gevoelens over islam tot discriminerend gedrag tegenover moslims. In

de definitie van Meld Islamofobie heeft de houding tegenover moslims en islam zelfs als doel uitsluiting en discriminatie van moslims. Men kan zich afvragen of dit bewust gesteld wordt door de meldpunten. Meld Islamofobie en SPIOR doen in hun rapportage een extra toevoeging aan de definitie om de handeling wel duidelijk te benoemen. Meld Islamofobie kiest voor de term *islamofobe incidenten* om de handelingen die zij registreren te omschrijven (Abaâziz, 2016, p.11). SPIOR spreekt over *discriminatie op grond van islamofobie* (Lachhab & Vertoren, 2016, p. 11). CTID maakt een dergelijk onderscheid niet, maar heeft nog geen rapportage uitgegeven.

Een ander kritiekpunt van wetenschappers op de term islamofobie, zoals bijvoorbeeld van Halliday (Halliday, 2010), is dat discriminatie tegen moslims over het algemeen niet gericht is tegen islam, maar tegen de moslim als persoon. Dit roept de vraag op hoe in de definities het onderscheid gemaakt wordt tussen moslims en islam. Het antwoord hierop is, kijkend naar de definities, 'nauwelijks'. CTID heeft het in de definitie over 'islam en/of moslims' en SPIOR over afkeer van 'islam en moslims'. Het verschil tussen de religie en de persoon wordt niet benoemd. Meld Islamofobie zegt dat moslims op basis van hun religie als groep worden uitgesloten. Hoe zit het bijvoorbeeld met de hypothetische uitspraak: 'islam mag bestaan, maar dat de meeste moslims zijn gewoon criminelen'. Er wordt niet gestereotypeerd op basis van religie, maar wel op basis van diens moslim-zijn. Is dit islamofobie? Dit wordt in de definitie niet expliciet duidelijk gemaakt.

Deze instanties zijn natuurlijk geen wetenschappers of taalkundigen die alle implicaties van hun eigen definities bewust kiezen. Meldpunten zijn zich bewust van het feit dat het lastig is een kloppende definitie van islamofobie te vormen. SPIOR geeft bijvoorbeeld een overzicht van kritiekpunten die door politici en academici genoemd worden (Lachhab & Vertoren, 2016, p. 12). Alle drie de organisaties kiezen een definitie van een gevestigd instituut met wetenschappelijke waarde. Het kiezen van een definitie is ingewikkeld en het feit dat terug wordt gevallen op autoriteit impliceert dat de meldpunten zelf niet uit dit proces komen of er snel vanaf willen zijn. Behalve dat de meldpunten gebruik maken van wetenschappelijke definities zochten sommige ook de samenwerking op met andere partijen om hen te helpen bij het aanscherpen van de definitie. SPIOR heeft hier het grootste netwerk voor ingezet. Zij werken onder andere samen met RADAR, de antidiscriminatievoorziening van Rotterdam en omstreken, en met CIDI die antisemitisme al 32 jaar lang monitort.

Alleen de definities bevragen op helderheid is niet genoeg om te zien op welke manier bepaald wordt wat discriminatie op grond van islamofobie is. Interessanter is wat mij betreft de vraag hoe de definitie gebruikt wordt in de praktijk. Ik zoek antwoord op die vraag door te kijken naar alle meldingen die in de rapportage van SPIOR voorkomen (n=174), meldingen die worden genoemd op de website en facebookpagina van Meld Islamofobie (n=136) en door gesprekken te voeren met Meld Islamofobie. Op welke manier bepalen de meldpunten welke incidenten onder de noemer van discriminatie op grond van islamofobie vallen?

3.2.2. VERSCHILLENDE VORMEN VAN DISCRIMINATIE

Het is lastig te bepalen welke houding ten grondslag ligt aan discriminerend gedrag. Het is niet altijd duidelijk of de dader buitenlanders haat, of vrouwen, of moslims. Hoe onderscheiden de meldpunten verschillende vormen van discriminatie? Hoe borgen zij de definitie? Allereerst door zich bewust te zijn van de problematiek van het definiëren. Ten tweede door kritisch te zijn op het bepalen welke melding onder de definitie valt. SPIOR en Meld Islamofobie geven aan dat ze streng zijn in het accepteren van meldingen: SPIOR schrijft bijvoorbeeld: *"Alleen bij een expliciete verwijzing naar de islamitische identiteit van het slachtoffer is het geregistreerd als discriminatie op basis van islamofobie."* (Lachhab & Vertoren, 2016, p. 16). In het rapport van Meld Islamofobie staat: *"Meld islamofobie hecht zeer veel waarde aan de betrouwbaarheid van de cijfers en hanteert een strikte definitie met betrekking tot islamofobie. Meldingen die niet onder de definitie vallen, worden derhalve niet in het onderzoek betrokken."* (Abaâziz, 2016, p.4). Het meldpunt Islamofobie van het CTID is minder duidelijk hierover, maar zij hebben dan ook nog geen gegevens naar buiten gebracht.

Islamofobie zegt in gesprek ook streng te zijn op het bepalen of een handeling onder islamofobie valt of niet. Zo is er het voorbeeld van een vrouw die in de bus aangerand werd. Ze werd in haar billen geknepen en er werd gezegd: 'kijk eens wat er onder die hoofddoek zit!'. In een gesprek met Meld Islamofobie geeft mijn contactpersoon aan dat dit geen islamofobie was geweest zonder de verwijzing naar de hoofddoek: *'Als ze alleen in haar bil is geknepen was het aanranding en seksistisch, maar niet gemeld als islamofobie. Nu was het heel gericht op het moslimzijn, vanwege de hoofddoek.'* De verwijzing naar de hoofddoek geldt voor Meld Islamofobie als een verwijzing naar islam. Daardoor werd het incident geregistreerd als een islamofobie incident.

Via de facebookpagina van Meld Islamofobie wordt nog een keer gewezen op het feit dat men echt alleen islamofobie registreert en streng moet zijn op meldingen waarover twijfel is over de discriminatiegrond. Het gaat om een reactie van een bericht van Ahmadi die niet toegelaten werd in een bus:

Dit zijn het soort ervaringen welke duidelijk in een grijs gebied vallen tussen islamofobie en racisme. Het soort gevallen die we niet kunnen opnemen als melding omdat de islamofobie niet wordt uitgesproken. Het soort agressie waar moslims desalnietemin te vaak mee te maken krijgen.

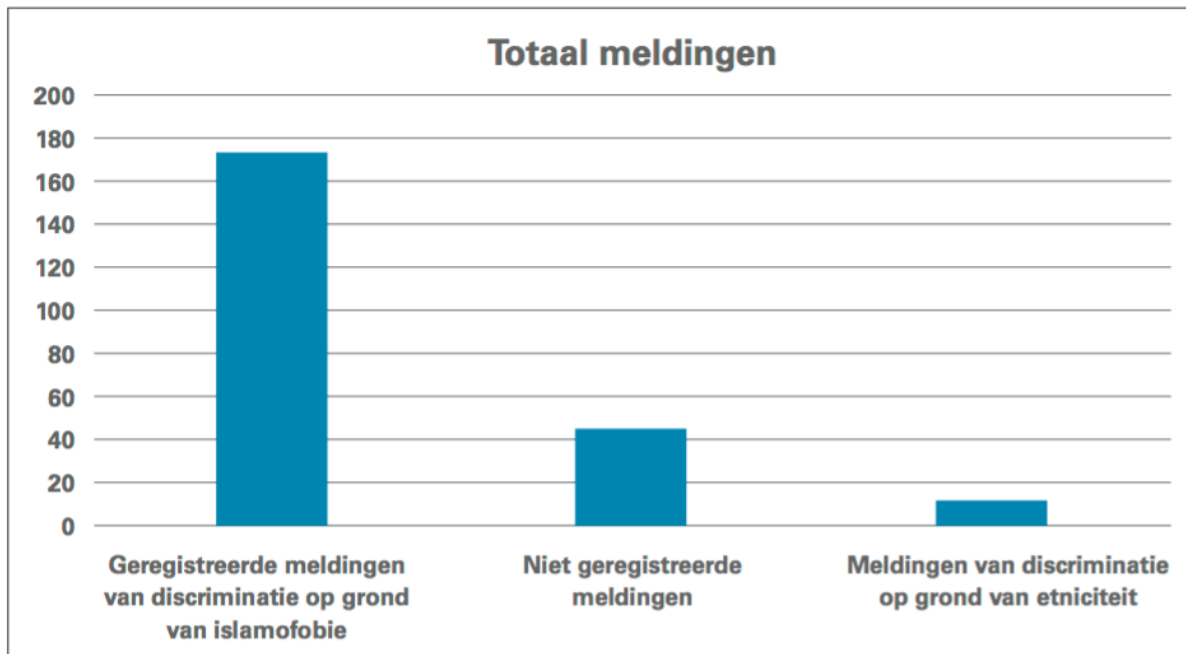
Afbeelding van facebookpagina Meld Islamofobie (2016)

Ten derde hanteren Meld Islamofobie en SPIOR duidelijke richtlijnen voor het in de rapportage opnemen van de meldingen. Het CTID heeft nog geen rapport uitgegeven en verantwoord zich hier nog niet over. Zowel het Meld Islamofobie als SPIOR hebben een werkwijze waarbij het controleren van de melding essentieel is. De melding wordt gedaan op internet of via de telefoon. De persoon die meldt moet altijd contactgegevens achterlaten. De melding wordt dan door een werknemer van SPIOR of door een vrijwilliger in het geval van Meld Islamofobie. De telefoongesprekken dienen om meer informatie over de melding op te vragen en om te valideren. Wanneer de melding niet gecontroleerd kan worden, dan wordt die niet opgenomen in de rapportage. Zoals eerder genoemd zijn de bureaus zich bewust van de controversie rondom de definitie en de onduidelijkheid daarvan. Meld Islamofobie vertelde dat ze gebruikmaken van een, niet openbaar gemaakt, verificatiemodel. Meld Islamofobie zei: *'Elke keer dat we verifiëren moeten een paar componenten er in terugkomen om het uiteindelijk te gebruiken. Zo kunnen we met betrouwbare cijfers komen.'*

Meld Islamofobie en SPIOR investeren in de betrouwbaarheid van degene die de melding verifieert. In een gesprek met Meld Islamofobie legt mijn contactpersoon uit dat ze veel online doen om de vrijwilligers te ondersteunen en dat er daardoor eenvoudig gecommuniceerd wordt: *'Als er twijfel is over een melding of als er nadere ondersteuning nodig is vanuit het bestuur maken ze een post aan, taggen ons en dan reageren we er op. Het is heel snel.'* SPIOR werkt hiervoor samen met RADAR die een werkinstructie verzorgd heeft voor de medewerkers van SPIOR. De werkinstructie is, net als de checklist, niet openbaar gemaakt. Wel dienen ze beide dezelfde functie: ervoor te zorgen dat degene die de melding aannemen allemaal dezelfde werkwijze hanteren om te bepalen of een melding opgenomen mag worden in de rapportage.

Zo'n 'strengere' controle van een melding resulteert er in dat sommige meldingen van vermeende islamofobie niet opgenomen worden in rapportages. Bijvoorbeeld wanneer er geen verwijzing is naar moslims, maar wel naar etniciteit. Dit is het geval bij discriminatie vanwege een (vermeende) Turkse of Marokkaanse achtergrond. SPIOR en Meld Islamofobie geven in hun rapportage aan dat ze alleen meldingen waarin expliciet verwezen wordt naar het moslim-zijn van het slachtoffer opgenomen zijn in de rapportage. Alle drie de instanties geven

aan de melders altijd te helpen met het vervolg van incident en door te sturen naar de juiste instantie indien nodig. De melding is dus nooit voor niets geweest, maar zal dan niet mee tellen in de rapportages. Meld Islamofobie vermeldt niet hoeveel meldingen afgewezen worden. In de rapportage van het SPIOR wordt dit wel getoond:

Afbeelding rapport islamofobie in zicht (Lachhab & Vorthoren, 2016)

SPIOR en Meld Islamofobie zijn zich erg bewust van het feit dat het ingewikkeld is om te bepalen op grond waarvan een persoon gediscrimineerd wordt. Ze hebben een werkinstructie of checklist opgesteld voor het aannemen van een melding zodat alle meldingen die binnen komen op dezelfde manier getoetst worden. Dit resulteert erin dat meldingen waarbij twijfel bestaat over de discriminatiegrond in principe niet worden opgenomen als melding van islamofobie. Daarmee is niet alle onduidelijkheid uit de definitie weggenomen. Van sommige incidenten van discriminatie is het duidelijk dat ze niet onder de noemer islamofobie of moslimdiscriminatie vallen. Op het gebied van bijvoorbeeld discriminatiegronden zien we de duidelijke verschillen. Word je kutmarokkaan genoemd wanneer je een club in wilt en ondanks verder goed gedrag geweigerd, dan is dat geen moslimdiscriminatie, maar discriminatie op grond van (vermeende) etniciteit. Wanneer tijdens het incident geen expliciete verwijzing is naar etniciteit, gaardheid, sekse of godsdienst is het lastiger vast te stellen onder welke discriminatiegrond het incident zou vallen en of er sprake van discriminatie is. Toch worden dat soort meldingen ook opgenomen in de rapportages.

Meld Islamofobie geeft weinig omschrijvingen van de meldingen in de rapportage, slechts enkele voorbeelden. De omschrijving van de, gevalideerde en geanonimiseerde, meldingen plaatsen zij op hun webpagina en op facebook. Door die werkwijze zijn er slechts 8 incidenten in de rapportage opgenomen als voorbeeld. De meeste meldingen zijn duidelijk gevallen van discriminatie van moslims. Bijvoorbeeld het volgende incident: in de Haagse Schilderswijk kregen willekeurige bewoners een 'anti-islambrief'. Van de volgende melding is dit lastiger te bepalen: Er wordt melding gedaan van een geval van vandalisme in Pannerden. Jongens gooiden vuurwerk naar het huis van een Somalisch gezin in Pannerden. Daarnaast lieten de daders een pamflet achter met een foto van Wilders en de tekst: 'BLANK IS BETER, EIGEN VOLK EERST!!! ALLOCHTONEN MOETEN WEG HIER!! DIT IS PAS HET BEGIN!!! (Abaâziz, 2016, p. 21). In het pamflet wordt niet direct verwezen naar islam of naar moslims. Meld Islamofobie heeft het incident in de rapportage desondanks opgenomen als voorbeeld van een islamofob incident. Blijkbaar werkt een verwijzing naar Wilders in dit geval de indruk dat het moet gaan om moslimdiscriminatie.

In de rapportage van SPIOR is de volgende melding opgenomen:

O. heeft een scooter. De laatste tijd worden de banden regelmatig lek geprikt, andere scooteronderdelen worden kapot getrapt. Om de dader op heterdaad te betrappen, heeft O. de wacht gehouden in een auto tegenover de geparkeerde scooter. De dader blijkt een buurman, die hij zijn hele leven al kent. Na hem geconfronteerd te hebben, si de politie ingeschakeld. Wanneer de politie komt, noemt de vrouw van de buurman O. "een Syriëganger". De buurman moet binnenkort voor de rechter verschijnen. (Lachhab & Vorthoren, 2016, p. 25)

De verwijzing naar Syriëganger blijkt in dit geval een reden om de melding op te nemen als geval van islamofobie. SPIOR geeft ook aan dat opvallend veel melders aangeven verwijzingen naar terrorisme te horen krijgen. Een verwijzing naar terrorisme, IS of Syrië is voor SPIOR blijkbaar een reden om een melding op te nemen in de rapportage. Uit bovenstaande voorbeelden blijkt dat een verwijzing naar een maatschappelijk concept dat gekoppeld is aan islam of islamofobie in sommige gevallen voldoende is om een melding op te nemen als islamofobie.

Een andere melding die op de facebookpagina van Meld Islamofobie gepubliceerd is waar de verwijzing naar islam of het moslim-zijn van het slachtoffer niet verbaal is geuit is de volgende:

Afbeelding van facebookpagina Meld Islamofobie (2016)

In de uiting van de dader is geen verwijzing naar islam, maar de kleding maakt het slachtoffer herkenbaar als moslima. De verwijzing naar het moslim-zijn hoeft blijkbaar niet per se in de uiting gevat te zijn. In het voorbeeld van de facebookpagina wordt niet expliciet gemaakt dat de hoofddoek het probleem is, maar wordt de melding wel opgenomen. Het slachtoffer draagt het kenmerk van islam en dat is in dit geval voldoende om het op te nemen als vorm van discriminatie.

Het kan ook zijn dat een gebouw het object van discriminatie is, bijvoorbeeld door vernieling of bekladding. Neem nu dit incident uit de rapportage van SPIOR: *"Een islamitische basisschool in Rotterdam heeft geregeld te maken met incidenten. De school weet dat buurtbewoners tegen de school zijn om hun islamitische grondslag en ook wie de (vermoedelijke) daders zijn. De zonneschermen zijn in brand gestoken, ruiten worden regelmatig kapot gegooid en vuilnis wordt op het schoolplein neer gegooid."* (Lachhab & Vorthoren, 2016, p. 21). De uiting, het in brand steken van zonneschermen, bevat geen expliciete verwijzing naar islam of moslims. Het gediscrimineerde object, de islamitische school, is wel aan islam te koppelen.

Wanneer in een uiting niet expliciet verwezen wordt naar islam of naar iemands moslimzijn, dan is het lastig om te bepalen of iets wel discriminatie is en of het onder discriminatie op grond van islamofobie valt. Een reden dat iets opgenomen wordt, zo blijkt, is wanneer het object van discriminatie duidelijke kenmerken vertoont van islam. SPIOR en Meld Islamofobie geven aan dat zij de meldingen altijd valideren, desondanks zijn zij in dit geval voor het bepalen van de validiteit van de melding altijd afhankelijk van de melder. De vrouw gaf aan dat zij niets fout deed en dat de enige reden dat een ander een tong naar haar uitstak haar hoofddoek kan zijn. De medewerkers van de school lieten weten dat buurtbewoners hen niet aardig vindt en niet mag vanwege hun islamitische grondslag en dat de eieren daarom gegooid zullen zijn. Het slachtoffer van discriminatie heeft hiermee invloed op de melding. Dit betekent niet dat meldingen per definitie niet terecht zullen zijn of dat het niet belangrijk is deze incidenten vast te leggen. Wel is het belangrijk dat de meldpunten hun kritische werkwijze en de werkrichtlijnen blijven hanteren, zodat meldingen waarbij grote twijfels bestaan niet worden opgenomen in de rapportage.

Er zijn ook incidenten waar twijfel over bestaat of het een geval was van discriminatie of van vrijheid van meningsuiting. Op welke manier gaan meldpunten om met die onduidelijkheid?

3.2.3. ISLAMOFOBIE: VRIJHEID VAN MENINGSUITING EN DISCRIMINATIE

De grenzen tussen religiekritiek of vrijheid van meningsuiting en discriminatie zijn niet altijd duidelijk te maken. Dit is bijvoorbeeld lastig in het geval van een afwijzende houding tegenover een draagster van een hoofddoek. Er is simpelweg nog niet bepaald of dit moslimdiscriminatie is of dat dit onder de vrijheid van meningsuiting valt. Aantonen dat dit een vorm van discriminatie is, dat is niet eenvoudig. Vinden we dat iets symbool staat voor een achterhaald sociaal concept of vinden we dat iets een persoonlijke keuze zou moeten zijn? Hoe gaan meldpunten om met die vraag?

Volgens SPIOR en Meld Islamofobie is het afwijzen van de hoofddoek of van de draagster van een hoofddoek een vorm van moslimdiscriminatie. Een belediging waarin de hoofddoek belachelijk gemaakt is daarom een discriminerende uiting. De volgende melding is bijvoorbeeld opgenomen in de rapportage van SPIOR: *'N., een autochtone bekeerlinge, krijgt tijdens een gesprek met een neef te horen: "Als jij met een theedoek op je kop wil lopen, dan moet je dat zelf weten". En: "Je moet wel achterlijk zijn."* (Lachhab & Vorthoren, 2016, p.26). SPIOR geeft aan dat dergelijke beledigingen de personen raken in hun individualiteit. Moslima's voelen zich beperkt in hun persoonlijke keuze en voor een deel van de melders zorgt het ervoor dat zij de keuze maken minder duidelijk islamitisch over straat te gaan. De hoofddoek is een van de duidelijkste symbolen van het 'moslim-zijn' blijkt uit de meldingen van discriminatie. 83% van de meldingen bij Meld Islamofobie bijvoorbeeld van incidenten tegen individuen komt van een vrouw en in 91% van de gevallen betreft het een gesluierde vrouw (Abaâziz, 2016, p.20). In hoofdstuk 2 verwijs ik ook naar de uitsluiting die moslima's voelen van de maatschappij door deze vorm van discriminatie. Het actief beledigen van vrouwen en uitsluiten van vrouwen met een hijab is volgens de meldpunten een vorm van moslimdiscriminatie en wordt in het rapport opgenomen.

SPIOR legt uit dat een significant deel van de moslims, namelijk alle vrouwen, wordt beperkt in haar persoonlijke keuze doordat ze zo regelmatig aangesproken wordt op het dragen van een hoofddoek. Sommige moslima's zouden liever een hijab zouden dragen, maar voelen zich daar niet meer veilig of prettig bij. Het persoonlijke leven van de vrouwen wordt door het aanvallen, beledigen en afwijzen van de hijab beïnvloed. Dit is voor SPIOR en Meld Islamofobie voldoende om dergelijke uitingen op te nemen als vorm van discriminatie in de rapportage.

Meld Islamofobie zegt in een interview dat meldingen van afwijzing voor een baan vaak niet opgenomen kunnen worden in de rapportage, omdat het onduidelijk is of een afwijzing echt gebeurt op basis van het feit dat de sollicitant een hoofddoek draagt. Je kunt voor een baan ten slotte ook afgewezen worden, omdat er een betere kandidaat is. Pas wanneer expliciet gezegd wordt dat de hoofddoek het probleem is nemen ze een afwijzing van een baan op als vorm van discriminatie op basis van islamofobie. In de vorige paragraaf heb ik een

geval behandeld, waarin een gesluierde vrouw het idee had dat zij aangevallen werd vanwege het dragen van een hoofddoek.

De voorbeelden die ik gebruikt heb om dit betoog te illustreren zijn gekozen uit alle meldingen die in de rapportage van SPIOR voorkomen (n=174) en meldingen die terugkomen uit de gegevens van Meld Islamofobie (n=136). Ze geven een weergave van het grijze gebied waarin de meldpunten opereren. Veel meldingen vallen, wat mij betreft, vrij duidelijk onder de noemer van islamofobie. Het gaat bijvoorbeeld om gevallen waar moslims expliciet uitgescholden of afgewezen worden om hun moslim-zijn of flyers die uitgedeeld worden bij een moskee waarop staat dat alle moslims het land uit moeten. De meeste meldingen die ik in mijn voorbeeld heb genoemd, zijn een stuk minder eenvoudig in te kaderen. Het is onduidelijk of SPIOR een melding die Meld Islamofobie opneemt ook had opgenomen en visa versa. Dit is niet te controleren en een manco van het feit dat de meldpunten een ondoorzichtige werkwijze hebben en verschillende definities hanteren. Ik zie voldoende overeenkomsten tussen het type meldingen dat opgenomen is in de rapportages om generaliserend over de twee meldpunten te spreken. Ik onderzoek welke incidenten in de rapportages van islamofobie opgenomen worden. Uit een analyse van de meldingen valt een viertal criteria te destilleren:

- Er is een duidelijke, expliciete verwijzing naar iemands moslim-zijn in de uiting: 'Alle moslims moeten het land uit' valt hier bijvoorbeeld onder.
- Er kan uitgelegd worden hoe een belediging een hele groep mensen uitsluit en beperkt in hun persoonlijke keuze. Hiermee valt het onder wetsartikelen 137c en 137e.
- Er is naast een overtreding een verwijzing naar een maatschappelijk fenomeen dat over het algemeen geassocieerd wordt met islam of islamofobie. Bijvoorbeeld een verwijzing naar Geert Wilders of naar terrorisme.
- Het slachtoffer, mens of object, vertoont geen ander gedrag dat mogelijk ongewenst kan zijn, behalve een kenmerk van een islam dragen, bijvoorbeeld een hoofddoek.

De lijst die ik heb gemaakt laat zien op welke wijze de verwijzing naar islam of moslims gemaakt kan worden om als discriminatie op grond van islamofobie opgenomen te worden. De redenen impliceren een brede toepassing van de definitie die gegeven wordt. Een verwijzing naar een maatschappelijk fenomeen is niet per definitie een objectieve reden om een melding als islamofobie op te nemen in de rapportage. Het is niet duidelijk welke fenomenen een verwijzing naar islamofobie impliceren volgens de meldpunten. Hier kan ook verschil tussen de verschillende meldpunten zitten. Er is bijvoorbeeld geen checklist openbaar gemaakt van verwijzingen naar historische of maatschappelijke fenomenen die een uiting islamofobie maken. Er is geen checklist die bepaalt wanneer een slachtoffer die een hoofddoek draagt zich verder onschuldig genoeg gedraagt, zodat men weet dat een incident tegen het slachtoffer een vorm van islamofobie is.

3.3. REGISTREREN ANTISEMITISME

In Nederland is er, naast de door de overheid ingestelde meldpunten, slechts één partij die zich met het registreren van antisemitisme in Nederland bezighoudt: het Centrum Informatie en Documentatie Israël, CIDI. Mijn contactpersoon bij CIDI gaf aan dat antisemitisme in Nederland ongeveer constant lijkt te blijven de afgelopen jaren, maar dat er soms meer of minder gemeld wordt. Pas sinds 2014 wordt antisemitisme ook door de politie apart geregistreerd. Daarvoor werden de gegevens met behulp van query's uit het systeem gehaald. Query's zijn vaste trefwoorden of combinaties daarvan, die worden gebruikt om tekstbestanden te doorzoeken. De query's die de politie gebruikt zijn opgesteld in samenwerking met CIDI. In 2014 zijn in totaal 358 meldingen van antisemitisme geregistreerd, volgens de rapportage *discriminatiecijfers politie 2014*.

3.3.1. MELDPUNT ANTISEMITISME

CIDI werd in 1974 opgericht. CIDI is een onafhankelijke Nederlandse stichting, gevestigd in Den Haag, die onlosmakelijk betrokken is bij Israël. CIDI komt op voor het recht op vrede en veiligheid voor Israël en het

Joodse volk, waar ook ter wereld. CIDI zorgt voor educatie binnen de joodse gemeenschap en daarbuiten. Zo geven ze bijvoorbeeld een workshop hoe om te gaan met ongefundeerde Israël-kritiek.

De organisatie omschrijft op hun website de volgende vijf doelen in de visie en missie:– de banden tussen Nederland/EU en Israël versterken;

- de kennis over Israel en zijn inwoners vergroten en verdiepen;
- een platform bieden voor harmonieuze relaties tussen Israel en de Arabische wereld;
- bijdragen aan vrede tussen Israel en het Palestijnse volk, die gebaseerd moet zijn op de totstandkoming van een onafhankelijke en levensvatbare Palestijnse staat en de erkenning van Israel als staat van het Joodse volk, en;
- Antisemitisme en racisme bestrijden. (www.cidi.nl)

In het kader van dit laatste punt is CIDI ook een meldpunt voor antisemitisme. CIDI houdt zich bezig met monitoring antisemitisme en publiceert hier jaarlijks over. In 2016 verscheen de *Monitor antisemitische incidenten in Nederland voor het jaar 2015*. In deze Monitor geeft CIDI een overzicht van de antisemitische incidenten in Nederland. CIDI publiceert al 32 jaar deze Monitor en gebruikt daarin consistent dezelfde methode om incidenten te registreren en te tellen. De monitor claimt zo een betrouwbaar beeld van de situatie en de ontwikkeling op het gebied van antisemitisme in Nederland te geven. Voor mijn onderzoek gebruik ik de meest recente rapportage uit 2015. Er zijn 126 antisemitische incidenten in de rapportage opgenomen.

Volgens CIDI is het aannemelijk dat onder de slachtoffers van antisemitisme een lage meldingsbereidheid heerst. CIDI geeft in de rapportage aan dit vanuit hun achterban te horen: *“CIDI hoort ook over ‘meldingsmoeheid’ uit de Joodse gemeenschap. Het is echter zeer lastig na te gaan welke percentage van de antisemitische incidenten niet wordt gemeld en of dit percentage door de jaren heen verandert.”* (Muller, 2016, p. 5) Dit heeft consequenties voor de betrouwbaarheid van het rapport: *“Dit rapport geeft een overzicht van de bij CIDI gemelde incidenten en geeft dus geen goed beeld van het werkelijke aantal incidenten in heel Nederland in 2015.”* (Muller, 2016, p.5).

Door onderregistratie vanwege onder andere ‘registratiemoeheid’ is het onmogelijk om een volledig representatief beeld van antisemitisme in Nederland te verkrijgen. CIDI geeft in het gesprek aan dat zij het gevoel hebben meer inzicht te hebben in het probleem van antisemitisme dan antidiscriminatievoorzieningen. CIDI heeft beter contact met en meer vertrouwen van de joodse gemeenschap, omdat zij hier onderdeel van zijn.

Het is wat betreft antisemitisme niet altijd duidelijk of een gemeld incident antisemitisch van aard is. De grens tussen discriminatie en vrijheid van meningsuiting is in het geval van antisemitisme niet per se scherp. Hier zijn dezelfde twee problemen te zien: hoe bepaal je of iemand wordt beledigd door een vermeende joodse identiteit en waar ligt de grens tussen belediging van joden en vrijheid van meningsuiting? Om dat te bepalen zoek ik eerst het antwoord op de volgende vraag: Welke definitie hanteert CIDI en op welke manier wordt die definitie precies geborgd?

3.3.2. MELDING EN REGISTRATIE ANTISEMITISME CIDI

Het CIDI hanteert al jaren dezelfde definitie van antisemitisme. De politie neemt de definitie over in hun stukken. Deze is al eerder genoemd in hoofdstuk 1:

“Joden anders behandelen dan andere mensen, en vooral je vijandig opstellen jegens Joden op grond van vooroordelen.”

Antisemitische incidenten zijn:

gebeurtenissen ingegeven door een vooroordeel of haat wegens de (vermeende) Joodse identiteit van het slachtoffer.

Bij 'hate speech', mondelinge of schriftelijke uitingen van (Joden-)haat, is het voornaamste criterium om te onderscheiden of iets antisemitisch is, de vraag of er daadwerkelijk iets beledigends wordt gezegd over Joden of Israëli's als bevolkingsgroep.

Kritiek op Israël, hoe rabiaat ook, valt daar niet onder, tenzij er óók iets beledigends wordt gezegd over Joden.' (Muller, 2016, p.4)

De definitie is vrij beperkt en focust zich op de handeling en niet op de onderliggende houding of gevoelens van de dader. De handeling staat in de definitie centraal. De ideologie of het wereldbeeld van de dader komt in de definitie niet expliciet terug. Wel staat er dat gebeurtenissen ingegeven worden door een bepaald gevoel, namelijk haat, of een vooroordeel tegenover joden.

De definitie is daarmee op sommige punten nog onduidelijk. Wat valt bijvoorbeeld onder je vijandig opstellen jegens joden? Wanneer weet je of een handeling voortkomt uit vooroordelen of haat tegen joden? CIDI lijkt zich bewust van de onduidelijkheid in de definitie en voegt aan de rapportage een bijlage toe waarin ingegaan wordt op de definiëring die zij kiezen (Muller, 2016, p.36). In die bijlage geven ze aan dat ze bekend zijn met de kritiek die op een definitie van discriminatie gegeven kan worden wanneer antisemitisme bijvoorbeeld te breed gedefinieerd wordt. CIDI hanteert deels daarom een vrij smalle definitie van antisemitisme. Er moet altijd een verwijzing zijn naar het joods-zijn van het slachtoffer of naar joden in het algemeen om een incident antisemitisch te noemen. In gesprek met CIDI werd aangegeven dat zij hiervoor kiezen, omdat zij geloven dat het probleem van antisemitisme dan echt bespreekbaar wordt: *'Wanneer je met een groot schepnet iets vangt, dan kan iemand zeggen dat het schepnet te groot is. Vang je met een klein schepnet ook nog veel, dan werkt dat argument niet meer.'* Hiermee sluit CIDI aan bij de definitie-eisen die Allen stelt: en definitie mag niet te smal zijn, want dan is het niet meer functioneel, maar ook niet te breed, want dan kan het politiek geframed worden (Allen, 2010, p.139).

Meldingen worden direct bij CIDI gedaan per telefoon of internet. Soms betreft het meldingen van antisemitisme op de persoon. Soms zijn het meldingen uit media of bij antidiscriminatievoorzieningen. Een melding wordt altijd een week later geverifieerd. Eventueel wordt er nazorg geleverd indien nodig. Een slachtoffer kan bijvoorbeeld doorverwezen worden naar de politie. De richtlijn om te bepalen of een incident antisemitisch van aard is blijkt niet heel ingewikkeld. In gesprek met het CIDI gaven zij aan dat de beste manier om erachter te komen of een melding antisemitisch is te vragen wat de dader over Joden zei. Vaak is het dan evident, volgens CIDI. CIDI is een kleine organisatie en de meldingen worden altijd door dezelfde persoon afgehandeld. Er is soms intern overleg over de meldingen. Wanneer er intern overleg plaatsvindt en een collega twijfelt over een melding of deze antisemitische kenmerken bevat zal de melding niet worden opgenomen in de rapportage. De definitie wordt volgens CIDI streng gehanteerd:

Interpretatieverschillen over incidenten zijn mogelijk. Zo kan het een vraag zijn of iemand in een ruzie werkelijk antisemitisch wordt bejegend, of dat het slachtoffer de ruzie als antisemitisch interpreteert. CIDI verkiest in geval van twijfel voor niet opnemen, boven oneigenlijke discussies over het karakter van een opmerkingen. (Muller, 2016, p.36).

De werkwijze van CIDI om te bepalen of discriminatie plaatsvindt op basis van iemands joodszijn is vrij eenvoudig: er wordt gevraagd of, en op welke manier, er verwezen wordt naar joden. Ik vroeg aan mijn contactpersoon bij CIDI of CIDI niet bevooroordeeld zou zijn vanwege de achtergrond en de aard van de organisatie, maar zijzelf zagen dit niet als een probleem. CIDI is zich bewust van de onduidelijke grenzen die de definitie geeft en geeft dit aan in hun rapportage. Om mogelijke kritiek voor te zijn kiezen ze een smalle definitie. Bij twijfel over een melding wordt altijd het strengste oordeel aangehouden. Het doel van CIDI is niet

zoveel mogelijk te registreren, maar gevallen te registreren die laten zien dat er geen twijfel over mogelijk is dat er antisemitisme bestaat.

3.3.3. ANTISEMITISME OF VRIJHEID VAN MENINGSUITING

Als er op negatieve wijze verwezen wordt naar het joodszijn in een handeling of uiting dan is er sprake van antisemitisme. 'Alle joden mogen terug de gaskamers in' is een vrij duidelijk antisemitische uitspraak. De grenzen tussen vrijheid van meningsuiting en discriminatie zijn in het geval van antisemitisme niet altijd helder. Wanneer is kritiek op Israël een vorm van antisemitisme? Het antwoord ligt tussen twee uitersten. Aan de ene kant ligt het antwoord dat kritiek op de staat Israël altijd antisemitisch is, omdat Israël de enige joodse staat is. Aan de andere kant het antwoord dat het altijd vrijheid van meningsuiting is, omdat kritiek op een staat hebben mag. CIDI accepteert dat kritiek op een staat hebben mag, maar maakt onderscheid tussen 'zuivere' anti-Israël uitingen en uitingen die (ook) antisemitische incidenten bevatten (Muller, 2016, p.25). CIDI hanteert hiervoor een checklist die zij baseren op een lijst die door Peter Pulzer van *Oxford University* ontworpen is. De toets bestaat uit een aantal vragen en wanneer één van de vragen met 'ja' beantwoord kan worden dan is er sprake van antisemitisme en wordt een melding opgenomen in de rapportage. CIDI heeft de vragen opgenomen in de bijlage met uitleg over de definitie:

Heeft de betrokken persoon die de uitlatingen deed:

- *Niet alleen specifieke individuen of organisaties in Israël bekritiseerd, maar ook anonieme collectieven, zoals de "Joodse lobby", de Joodse gemeenschap of de Joodse stem?*
- *De economische positie van Joden, betrokkenheid van Joden bij media of één van de zogenaamde "Joodse eigenschappen" benadrukt of overdreven?*
- *De Israëlisch regering vergeleken met nazisme en het optreden van het Israëlisch leger met de SS, holocaust?*
- *Om boycotts en sancties gevraagd die alleen tegen Israël gericht zijn, terwijl hij dat nog nooit heeft gedaan bij andere ernstige zaken in deze wereld?* (Muller, 2016, p. 36).

Een antizionistische uiting is blijkbaar antisemitisch wanneer het zich bedient van stereotypes over de economische positie van de joden, het nazisme of Israël. In de checklist komen kenmerken van verschillende vormen van antisemitisme terug en wordt verwezen naar historisch bepaalde stereotypen. In het gesprek met CIDI gaf mijn contactpersoon aan geen moeite te hebben met het maken van het onderscheid tussen antizionisme en antisemitisme. De verdeling was volgens hem erg duidelijk. Als er te veel gebruik werd gemaakt van joodse stereotypen om alle zionisten te omschrijven, dan wordt dat opgenomen als antisemitisme. Dit geldt ook wanneer er verwijzingen zijn naar Nazi-Duitsland en het Nazisme. De grenzen in het grijze gebied worden blijkbaar bepaald door de historisch-maatschappelijke beladenheid van een uitspraak of incident. "Netanyahu is een klootzak" is geen antisemitisme. "Netanyahu is een Nazi" wel. CIDI heeft de lijst niet zelf opgesteld, maar maakt gebruik van de kennis van een autoriteit. Het feit dat een checklist bestaat, maakt de grens tussen antizionisme en antizionisme met antisemitische kenmerken een stuk objectiever te bepalen dan de grens tussen islamofobie en islamkritiek.

De laatste vraag is een opvallende vraag, omdat het geen historisch maatschappelijk kenmerk is die bevestigd wordt. Er wordt gevraagd of een negatieve uiting of sanctie alleen Israël betreft. Wanneer de vraag met 'ja' beantwoord kan worden, kan je stellen dat een deel van de joden anders wordt behandeld dan andere mensen. Dit verwijst terug naar de definitie die CIDI hanteert van antisemitisme: *"Joden anders behandelen dan andere mensen, en vooral je vijandig opstellen jegens Joden op grond van vooroordelen."* Met het beantwoorden van deze vraag wordt eerder een verschil tussen discriminatie en vrijheid van meningsuiting aangetoond dan het verschil tussen antizionisme en antisemitisme. Blijkbaar mag er kritiek geleverd worden op Israël, wanneer er naar andere landen even kritisch gekeken wordt. Wanneer dit niet het geval is en alleen Israël bekritiseerd wordt, dan is er geen sprake meer van het geven van terechte kritiek, maar, zo blijkt uit de vragenlijst, van antisemitisme.

Wanneer een hakenkruis op een gebouw wordt gespoten is dit ook niet per definitie antisemitisch, volgens CIDI. Het gebruik van een hakenkruis is dan ook niet per definitie tegen de joodse bevolking gericht. Tegelijkertijd kan het eenvoudig aan jodenhaat gekoppeld worden. Dit symbool staat onder andere voor de Nazi's en het derde rijk en wordt gezien als verwijzing en verheerlijking van het nazisme en daarmee antisemitisme. Niet alle hakenkruizen die gemeld worden als vorm van vandalisme worden in de rapportage geteld als antisemitisme. Dit gebeurt bijvoorbeeld niet wanneer er op een gebouw alleen een hakenkruis is gespoten. Wanneer er ook een tekst bij staat die verwijst naar joden of een verheerlijking van de holocaust bevat, dan wordt het wel opgenomen als antisemitisme. CIDI vermeldt dit expliciet in de rapportage (Muller, 2016, p. 14). De verwijzing hoeft niet in tekst te zijn. Er wordt bijvoorbeeld een melding opgenomen over een enkel hakenkruis wanneer dit dicht bij Kamp Vught wordt geplaatst: *"13 Augustus. De bushalte 'station PI en Kamp Vught', die op 30 meter afstand staat van de hoofdingang van Nationaal Monument Kamp Vught is beklad met een hakenkruis."* (Muller, 2016, p.15). De verwijzing naar het jodendom komt niet van de uiting, maar van het beklade object.

CIDI voegt ook meldingen toe aan de rapportage die niet geteld worden als antisemitisch, maar wel mogelijk antisemitisch zijn. De uitingen tellen niet mee als antisemitisch incident. Het gaat bijvoorbeeld om een melding van een buschauffeur die een aantal keer 'Adolf Hitler' omroept in zijn bus. In het rapport wordt niet aangegeven waarom er getwijfeld wordt over de meldingen. CIDI geeft in een gesprek aan dat het gaat om uitingen die vaak niet expliciet genoeg antisemitisch zijn. Iemand 'voelt' zich bijvoorbeeld gediscrimineerd, maar kan dit niet hard maken. Adolf Hitler roepen in de bus was een twijfel geval, maar omdat een collega vond dat dit niet per definitie antisemitisch hoeft te zijn is de melding niet meegeteld als antisemitisme.

Hoe bepaald wordt of een incident antisemitisch is, komt overeen met hoe bepaald wordt of een incident islamofob is. Er zijn drie redenen waarom een incident antisemitisch kan zijn:

- Er is een duidelijke verwijzing naar iemand Joods-zijn op een negatieve manier. Bijvoorbeeld door te schelden met 'kankerjood'.
- Een uiting bevat een verwijzing naar een maatschappelijk fenomeen dat over het algemeen geassocieerd wordt met jodendom of antisemitisme. Dit zien we terug in de checklist om te bepalen of antizionisme ook antisemitisme is. In dat geval is een verwijzing naar het Nazisme voldoende om een antizionistische opmerking ook antisemitisch te maken.
- Het gediscrimineerd object vertoont geen ander mogelijk ongewenst gedrag behalve dat het een kenmerk het jodendom draagt. De meldingen van het hakenkruis in de buurt van Kamp Vught is hier een voorbeeld van.

3.4. ERVARINGEN MET HET MELDEN VAN ANTISEMITISME EN ISLAMOFOBIE BIJ POLITIE

Alle vier de organisaties die onderdeel uitmaken van mijn onderzoek hebben als een van hun doelen het verhogen van de meldingsbereidheid onder de achterban. Ze geloven in de bruikbaarheid van de cijfers, wanneer er maar voldoende gemeld wordt bij de politie. CIDI en de meldpunten islamofobie hebben gepleit voor aparte registratie van de specifieke discriminatievormen. Eerder in dit hoofdstuk gaf ik al aan hoe complex het proces is dat een melding bij de politie doorloopt wanneer er gemeld wordt. Dit onderzoek is grotendeels een descriptief onderzoek, maar vanuit de werkwijze van de meldpunten zou ik graag een advies opstellen voor de politie. Daarom stel ik ook de volgende vraag: wat zijn de ervaringen met het melden van islamofobie en antisemitisme bij de politie en het beleid dat hier gevoerd wordt?

Uit de gesprekken met CIDI en Meld Islamofobie en uit de rapportages van SPIOR, Meld Islamofobie en CIDI werd duidelijk dat de ervaringen van de meldpunten zich op twee niveaus bevinden: het niveau van de organisatie van de politie waar de meldpunten allemaal contact mee hebben en het niveau van de melder die een melding van discriminatie doet bij bureau of wijkagent. CIDI geeft in een gesprek aan dat de ervaringen met het melden van antisemitisme bij de politie wisselend zijn. Soms zijn er positieve ervaringen, maar niet

altijd. Er zijn doortastende en sensitieve agenten, maar ook agenten die niet meewerken of aangeven dat aangifte doen van een scheldpartij niet mogelijk is. Het komt ook voor dat agenten van een aangifte een melding maken, ongevraagd, terwijl dat niet hun taak is. CIDI is overwegend positief over hoe serieus de politie discriminatie neemt. Ze kunnen zich voorstellen dat een moordzaak oplossen nu eenmaal meer sexy is dan een discriminatiezaak.

In de *Monitor antisemitische incidenten in Nederland 2015* (Muller, 2016) wordt een voorbeeld gegeven waar de melder tevreden is met het optreden van de politie. Er werd aangifte gedaan en de dader is opgespoord. Er zijn ook gevallen waarbij het slachtoffer minder tevreden is, moet aandringen voor iets wordt aangevinkt als antisemitisme of als aangifte in plaats van melding. Er is hier dus ruimte voor verbetering. Meld Islamofobie meldt ook dat er soms slechte ervaringen zijn met het melden van moslimdiscriminatie bij de politie. De ervaringen hebben grote nadelige effecten. Ten eerste dat de registratie van moslimdiscriminatie minder kloppend is wanneer een melding of aangifte niet wordt opgenomen, er is dan sprake van onderregistratie. Ten tweede, en dat heeft de meeste impact, dat een slechte ervaring rondzingt in de gemeenschap van de melder. Anderen zullen ook minder snel bereid zijn om aangifte of een melding te doen wanneer zij van een kennis te horen hebben gekregen dat de politie hier niet adequaat mee omgaat.

SPIOR heeft onderzoek gedaan naar de meldingsbereidheid van slachtoffers van moslimdiscriminatie. Van de 174 geregistreerden lieten 110 weten eerder slachtoffer te zijn geweest van moslimdiscriminatie. Slechts 44 van hen stapten naar de politie om een melding te doen. Respondenten die dat niet deden gaven verschillende redenen waarom ze geen melding of aangifte gedaan hadden. Ze wisten niet dat melden mogelijk was of ze wisten niet waar er gemeld kan worden. Slachtoffers hebben het gevoel dat een melding doen of aangifte doen geen zin heeft, omdat de dader niet vervolgd kan worden of de melding niet serieus genomen zal worden. Slachtoffers zijn bang voor negatieve consequenties van het melden van discriminatie, bijvoorbeeld dat de dader erachter komt, dat de persoon zichzelf te veel als slachtoffer representeert of dat er nare herinneringen opgehaald moeten worden. SPIOR schrijft hierover het volgende:

Het gebrek aan vertrouwen in het overheidsapparaat (en algemene instellingen) is een zeer veel gehoorde reden. Men is van mening dat er toch niets met hun ervaringen gedaan zal worden. Men veronderstelt ook dat het rapport door SPIOR uiteindelijk toch niet serieus wordt genomen door overheid, politiek en politie. De opvatting leeft sterk dat er met twee maten wordt gemeten en dat het welzijn van moslims gewoonweg niet belangrijk wordt gevonden. Verhalen van slachtoffers die wel aangifte deden bij de politie en hier niet naar verwachting zijn geholpen (die onder meer verspreid worden via sociale media) bevestigen voor hen dit beeld. Veel slachtoffers melden niet omdat zij gewend zijn aan het meemaken van discriminatie op grond van islamofobie. Men is het in feite 'normaal' gaan vinden. Zo gaf een slachtoffer aan: 'Daar is geen beginnen aan. Als ik alle incidenten moet gaan melden kan ik net zo goed voor het antidiscriminatiebureau of het politiebureau gaan slapen.' (Abaâziz, 2016, p.37)

Het is dus van belang dat de politie adequaat omgaat met meldingen van discriminatie, om ervoor te zorgen dat de meldingsbereidheid kan gaan stijgen. Meld Islamofobie heeft contactpersonen bij verschillende korpsen. Zij kunnen bemiddelen wanneer het gebeurt dat een slachtoffer weggestuurd wordt wanneer hij of zij een melding komt doen bij de politie. Meld Islamofobie stimuleert dat er aangifte gedaan wordt. Ze willen in principe niet tussen de melder en de politie in staan. Pas wanneer het melden niet goed gaat, bijvoorbeeld omdat een agent weigert een melding aan te nemen, dan zal Meld Islamofobie bemiddelen bij de politie. Meld islamofobie ervaart dat de politie gemotiveerd is aan de slag te gaan met discriminatie. Bijvoorbeeld doordat korpsen zelf contact met hen zoeken wanneer ze horen dat meld islamofobie met contactpersonen werkt.

Meld Islamofobie is tegelijkertijd in het gesprek wel kritisch op de houding van politie en OM tegenover moslimdiscriminatie: *'Ik denk dat het heel goed en belangrijk is dat er vaker vanuit het OM wordt opgetreden, dat er vaker vervolgd wordt. Dat ontbreekt heel erg.'* Het niet vervolgen van de dader is een reden om

uiteindelijk geen melding te doen. Volgens mijn contactpersoon van Meld Islamofobie is dat ook geen gekke redenering. Wanneer je het grotere plaatje niet ziet, dan vragen slachtoffers zich af wat zij eraan hebben om melding te doen bij de politie. Het is in het maatschappelijk belang dat er een goede rapportage wordt opgebouwd van alle meldingen die gedaan worden. Niet iedereen voelt de behoefte om bij te dragen aan het maatschappelijk belang. Sommige slachtoffers willen vooral bereiken met het doen van een aangifte dat de dader gepakt wordt. Op dit moment hebben slachtoffers niet het idee dat een melding doen bij de politie bijdraagt aan de pakkans van de dader. Daardoor denken slachtoffers dat melding doen geen zin heeft.

Over aparte registratie schrijft alleen CIDI iets in de rapportage. CIDI schrijft dat er verschillende manieren zijn om antisemitisme in beeld te brengen. Er is een query die de politie hanteert om uit het systeem meldingen van antisemitisme te halen en dat werkt beter dan het vinkje, volgens CIDI. CIDI heeft geholpen om de query te verbeteren, door bijvoorbeeld lijsten met veelvoorkomende scheldwoorden aan te leveren. Daarnaast is er sinds kort het zogenoemde 'vinkje' waarmee de agent direct kan aangeven of een melding antisemitisch is of niet. Met Meld Islamofobie heb ik gesproken over het apart registreren. Meld Islamofobie zegt dat aparte registratie belangrijk is om te laten zien dat moslimdiscriminatie bestaat. Nu wordt het nog vaak ontkend, ook door politie. Meld Islamofobie ziet wel dat dit minder wordt, maar dit komt, zo zeggen zij, ook doordat zij islamofobie zijn gaan registreren en rapportages zijn gaan publiceren. Wanneer er een vinkje is zal de politie nog lastiger kunnen ontkennen. Het zou ook kunnen dat de meldingsbereidheid onder de slachtoffers hoger wordt, wanneer het vinkje er is. Zij zien zeker voordelen in registreren.

3.5. VERSCHILLEN EN OVEREENKOMSTEN TUSSEN REGISTREREN ISLAMOFOBIE EN REGISTREREN ANTISEMITISME

Een verschil is het feit dat er voor antisemitisme één meldpunt is en voor islamofobie drie. Er zijn verschillende verklaringen voor te bedenken: ten eerste is de gemeenschap moslims in Nederland veel groter en meer divers dan de gemeenschap joden in Nederland. Ten tweede bestaat CIDI al langer. Islamofobie heeft een minder lange geschiedenis in Nederland en nu er meer aandacht voor dit fenomeen is, ontstaan er verschillende initiatieven om hier iets aan te doen. De initiatieven zijn nog jong en er is de mogelijkheid dat zij op den duur samengaan in één initiatief als het om registreren van islamofobie gaat.

Uit de theorie heb ik twee visies gehaald over de verschillen tussen islamofobie en antisemitisme en in hoofdstuk 1 beschreven: 1. Het zouden twee verschillende problemen zijn met hun eigen geschiedenis en moeten daarom als verschillende vormen van discriminatie aangepakt worden. 2. Het kan waardevol zijn om de vormen van discriminatie met elkaar te vergelijken om in aanpak en in definitievorming van elkaar te leren. Hieronder begin ik met het vergelijken van de definities:

CTID	Islamofobie is een historisch-maatschappelijk gegroeide ideologie die met behulp van beelden, symbolen, teksten, feiten, interpretaties en gedragingen systematisch en consistent een negatieve betekenis geeft aan 'de islam' en/of aan 'moslims'. Zo worden de perceptie, de betekenisgeving, het begrip, de attitudes en het gedrag van mensen tegenover de islam en moslims beïnvloed ten gunste van sociale uitsluiting van moslims als 'de ander' en ten gunste van discriminerende, ongelijke behandeling in het culturele, sociale, economische en politieke domein."
SPIOR	'Islamofobie is een wereldbeeld dat gebaseerd is op angst voor en afkeer van de islam en moslims, wat kan leiden tot uitsluitingspraktijken en discriminatie.
Meld Islamofobie	Islamofobie is het construeren van negatieve, generaliserende en essentialistische definitie van islam die leidt tot het maken van een hiërarchisch onderscheid tussen niet-moslims en moslims. Dit gebeurt om de moslims als groep te problematiseren op basis van hun religie.' 'Onze definitie van een islamofob incident is fysiek of verbaal geweld, uitsluiting en discriminatie gericht tegen moslims omwille van hun 'moslim zijn': van discriminatie op de

	arbeidsmarkt, op de werkvloer, en in het onderwijs, tot verbaal en fysiek geweld op straat en scheldpartijen op het internet.'
CIDI	<p><i>"Joden anders behandelen dan andere mensen, en vooral je vijandig opstellen jegens Joden op grond van vooroordelen."</i></p> <p><i>Antisemitische incidenten zijn: gebeurtenissen ingegeven door een vooroordeel of haat wegens de (vermeende) Joodse identiteit van het slachtoffer.</i></p> <p><i>Bij 'hate speech', mondelinge of schriftelijke uitingen van (Joden-)haat, is het voornaamste criterium om te onderscheiden of iets antisemitisch is, de vraag of er daadwerkelijk iets beledigends wordt gezegd over Joden of Israëli's als bevolkingsgroep.</i></p> <p><i>Kritiek op Israël, hoe rabiaat ook, valt daar niet onder, tenzij er óók iets beledigends wordt gezegd over Joden.'</i></p>

Tabel 2 definities islamofobie en antisemitisme

In de definities van islamofobie wordt benadrukt staat een houding waarin islam negatief gestereotypeerd wordt centraal. In de definitie van CIDI staat de handeling centraal. Waarin de definities islamofobie en de definitie van antisemitisme ook verschillen is dat in de definitie van antisemitisme sommige handelingen al uitgesloten worden van de definitie. In de definities islamofobie gebeurt dit niet.

Alle meldpunten beschrijven expliciet dat zij zich bewust zijn van de onduidelijkheid die uit de definities kan voortkomen en leunen op wetenschap of hun netwerk om te kiezen voor een juiste definitie. Ten tweede zijn meldpunten kritisch op het accepteren van meldingen, allemaal verifiëren ze een melding wanneer die binnenkomt. Ten derde hanteren alle meldpunten een werkrichtlijn of checklist om ervoor te zorgen dat iedereen meldingen zoveel mogelijk gelijk beoordeeld. CIDI heeft een aparte checklist om te bepalen of antizionisme ook antisemitisme is. Hierin onderscheidt CIDI zichzelf van de meldpunten islamofobie die geen checklist hebben of deze in ieder geval niet openbaar hebben gemaakt.

Een andere overeenkomst is de manier waarop de vier meldpunten met incidenten omgaan die in het zogenoemde grijze gebied vallen. Dit grijze gebied kent twee onduidelijkheden: het verschil tussen verschillende discriminatiegronden en het verschil tussen discriminatie en vrijheid van meningsuiting. Door te kijken naar de meldingen die opgenomen zijn in de rapportages van SPIOR en CIDI en op de website van Meld Islamofobie heb ik verschillende redenen kunnen vinden waarom een incident onder een specifieke discriminatiegrond valt. De redenen komen overeen:

- De uiting of handeling is duidelijke discriminerend, bijvoorbeeld door expliciet gescheld over joden of moslims.
- Er kan uitgelegd worden hoe een belediging een hele groep mensen uitsluit en beperkt in hun persoonlijke keuze. Hiermee valt het onder wetsartikelen 137c en 137e.
- Het gediscrimineerde object draagt overduidelijke kenmerken van islam of jodendom en er is verder geen andere reden om dat object te discrimineren.
- Met de handeling of uiting wordt verwezen naar een beladen concept. In het geval van antizionisme is bijvoorbeeld een verwijzing naar het Nazisme voldoende om een uiting als antisemitisch te bestempelen.

Om discriminatie te begrijpen vanuit de historisch-maatschappelijke context is kennis nodig. Dit is terug te zien in de wijze waarop antizionisme behandeld wordt. CIDI maakt gebruik van een checklist om te bepalen of bepaalde antizionistische uitingen of kritieken op Israël antisemitisch zijn. Dit is een lijst met kenmerken waarin negatieve stereotypen van - en negatieve associaties met het jodendom zijn opgenomen. Een dergelijke lijst is niet voor discriminatie op grond van islamofobie opgesteld of in ieder geval is deze niet openbaar gemaakt. Islamofobie is in de wetenschap nog een omstreden term, het zou lastig zijn om uit de verschillende definities en onderzoeken één set met stereotypen te destilleren. Daarnaast is het zo dat ook in het politiek en maatschappelijk debat de discussie over wat islamofobie is nog veel gevoeliger ligt. Een set van stereotypes

opstellen zal waarschijnlijk stuiten op relatief veel kritiek vanuit politiek en academici. Een lijst kan te beperkt of juist te breed zijn. Antisemitisme is als concept al meer gevestigd dan islamofobie. Hoewel er verschillende benaderingswijzen van onderzoek over antisemitisme zijn, is men het vaak eens over de heersende stereotypes en de achtergrond hiervan.

Onderregistratie is een voorkomend fenomeen in het geval van zowel antisemitisme als islamofobie. Waarschijnlijk is het in het geval van islamofobie nog sterker het geval dat mensen geen melding doen van discriminatie. Van der Valk wijst er op dat historische verschillen tussen antisemitisme en islamofobie zich onder andere uiten in de meldingsbereidheid van de gemeenschappen: *“Zo is de joodse gemeenschap zich tegen de achtergrond van de ervaringen met het antisemitisme in het interbellum en de Holocaust tijdens de Tweede Wereldoorlog heel bewust van het belang, het nut en de noodzaak van het melden van discriminatie ervaringen bij de politie of andere instanties.”* (Van der Valk, 2014, p.64). Dit zou er voor zorgen dat antisemitisme veel eerder gemeld wordt, omdat het belang van inzicht in en daarmee eenvoudiger afkeer van de discriminatie duidelijk is.

4. SAMENVATTING, CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Door academici wordt er sinds de afgelopen jaren steeds meer geschreven over islamofobie. De term raakte in zwang toen islamofobie in een onderzoek van de Runnymede Trust in 1997 voor het eerst gedefinieerd werd. Er volgden meer publicaties over het begrip, maar ook kritiek op het woord 'islamofobie' en de definities die hiervan opgesteld worden. De samentrekking met het woord fobie zou niet kloppen, omdat er geen sprake is van een angst, maar eerder van een haat. Het gebruik van het woord islam wordt ook bekritiseerd door academici, politici en in de media. Eén van de kritieken is dat er geen sprake is van haat tegen islam als religie, maar tegen moslims als personen. Door te spreken van islamofobie maak je het mogelijk dat ook religiekritiek als racisme benoemd wordt en dat vindt men problematisch. Het moet niet zo zijn dat er geen kritiek meer geleverd mag worden op islam. Een andere kritiek is dat moslims de slachtofferrol te snel op zich nemen. Men is bang dat de 'discriminatiekaart' te snel getrokken wordt. Er worden verscheidene termen voorgesteld als alternatief, maar uiteindelijk blijven er twee termen veel in gebruik: islamofobie voor het wereldbeeld of de gevoelens waarin moslims gestereotypeerd worden aan de hand van maatschappelijk bepaalde stereotypen, moslimdiscriminatie voor de handelingen die hieruit voortvloeien.

De term antisemitisme kwam op na 1879. Een Duitse journalist, Wilhelm Marr, gebruikte het in een pamflet waarin hij uitlegt dat kritiek op joden vanwege de religie achterhaald is, maar dat kritiek leveren op joden wel terecht is. Hij verwijt de joden de zogenaamde joodse mentaliteit die een gevaar voor de Duitse cultuur vormt. De Shoah, in alle verschrikkelijkheid, maakt dat antisemitisme historisch beladen is. Wie aan antisemitisme denkt, denkt aan de Tweede Wereldoorlog, nazi's, kampen en de holocaust. Dat het niet geheel terecht is om tussen antisemitisme en de holocaust een causaal verband te zien maakt hierin niet uit. Antisemitisme als term is een stuk minder omstreden als islamofobie. Dit geldt in mindere mate voor antizionisme of kritiek op Israël dat antisemitische kenmerken bevat. Kritiek op Israël moet volgens sommigen gewoon gegeven kunnen worden en valt altijd onder vrijheid van meningsuiting.

Zowel antisemitisme en islamofobie zijn vormen van discriminatie met stereotypes die hun beeldvorming ontleen uit het verleden. In beide gevallen gaat het om 'een groep' die tegenover de christelijke religie en daarmee een zogenaamde Westerse identiteit gepositioneerd kan worden. De twee verschillende vormen van discriminatie moeten echter wel in hun eigen tijdsbeeld en problematiek gezien worden. In Nederland heeft islamofobie een minder lange, in ieder geval minder constante, geschiedenis dan antisemitisme. Islamofobie als huidig maatschappelijk probleem is opgekomen na de komst van de migranten in de jaren 60. In eerste instantie werden zij als groep buiten de maatschappij geplaatst, omdat de gedachte heerste dat zij toch weer terug zouden gaan. Toen dit niet het geval bleek en er een groep migranten zich vestigden in Nederland was vooral aandacht voor de sociaaleconomische problemen van de mensen. Later werd er gesproken van een cultureel verschil en werd dit geproblematiseerd. De immigranten moesten zich aanpassen aan de Nederlandse cultuur. Er speelde ook mee dat de veiligheidsdiensten van de jaren '90 dreiging begonnen te zien van de radicale islam. Na 9/11 kwam de focus hier nog veel meer op te liggen. De brug werd geslagen tussen islam en terrorisme. Moslims werden steeds vaker en steeds meer geassocieerd met terrorisme. Een laatste factor die ik toelicht en die invloed heeft op islamofobie in Nederland is de secularisatie. De ontkerkelijking in Nederland zorgt ervoor dat door sommigen religie in het algemeen als 'achterlijk' of 'ouderwets' wordt bestempeld, en islam daarmee ook. Seculier gaat gelijk staan aan tolerant en seksueel vrij. Islam vervult de rol van 'de ander'. Vanuit die gedachte wordt islam gezien als vrouwonvriendelijk en intolerant. Hierdoor worden de grenzen van de Westerse cultuur bepaald en beschermd. De discriminatie van migranten is niet altijd gebaseerd op islam als discriminatiegrond. Het heeft verschillende vormen doorlopen van discriminatie op grond van etniciteit die vooral gericht was tegen Surinamers en later tegen Turken en Marokkanen naar discriminatie op grond van islam.

Wat betreft antisemitisme zijn de herkomst en de factoren die invloed hebben op antisemitisme een stuk minder eenvoudig te benoemen. De holocaust, de Tweede wereldoorlog en het ontstaan van Israël spelen een rol in hoe de hedendaagse Nederlandse samenleving joden ziet. Uit onderzoek blijkt dat een deel van de

Nederlanders vindt, nu de holocaust langer geleden is, dat het maar eens afgelopen moet zijn met verwijzingen naar de holocaust door de joodse gemeenschap. Daarnaast is er kritiek op het beleid van de staat Israël dat soms antisemitische elementen bevat. Men noemt dit ook wel het nieuwe antisemitisme. Met de komst van immigrante uit de Arabische wereld, die vaak kritischer zijn op Israël en het zionisme, is die vorm van antisemitisme gegroeid. Discriminatie tegen joden kan gericht zijn op een meer etnisch besef, maar etniciteit en religie zijn in het geval van jodendom veel nauwer met elkaar verweven is dan in het geval van islam.

Uit onderzoek blijkt dat antisemitisme invloed heeft op de manier waarop joodse Nederlanders zich met hun joods-zijn identificeren. Dit geldt voor zowel religieuze joden als seculiere joden. Ook moslims worden door discriminatie beperkt in hun persoonlijk leven en in identiteitsvorming. Vooral moslima's zijn het slachtoffer van discriminatie op grond van hun geloof, omdat de hijab als een herkenbaar symbool van islam wordt gezien. Dit heeft veel invloed op hun persoonlijk leven en op de manier waarop zij in de maatschappij staan. Discriminatie kan ook tot slechtere integratie leiden en kan radicaliseren stimuleren. Vanuit de politiek komt de vraag op om islamofobie of moslimdiscriminatie en antisemitisme beter te registreren. Registreren kan zorgen voor erkenning van de problematiek door de samenleving. Meldpunten spelen hierin een belangrijke rol. Zij kunnen bepalend zijn in het definiëren van de concepten en in het bepalen van welke handelingen onder de noemer die zij bepaald hebben vallen.

4.1. ANTWOORDEN OP DEELVRAGEN

De meldpunten islamofobie vallen alle drie terug op een autoriteit, wetenschapper of onderzoeksgroep, om de definitie te kiezen. In de tabel op pagina 46 zijn de definities van islamofobie en antisemitisme die de meldpunten gebruiken opgenomen. Ik maakte onderscheid tussen twee componenten uit de definities: de houding of de gevoelens en de handeling of uiting. In de definities van islamofobie staat de houding centraal. De ideologie kan leiden tot negatieve gevoelens over islam en moslims. Hieruit volgen volgens de definitie van SPIOR en CTID negatieve handelingen en uitingen tegenover moslims en over islam. Volgens de definitie van Meld Islamofobie wordt er een hiërarchisch onderscheid gemaakt, dat als doel heeft moslims als groep te problematiseren. In de definitie van antisemitisme van CIDI staan handelingen centraal. Dit zorgt ervoor dat wat CIDI omschrijft in de definitie van antisemitisme aansluit op hetgeen zij registreren in hun rapportage.

Een andere vraag die ik stelde in het geval van de definities van islamofobie was hoe in de definitie het verschil tussen islam en moslims duidelijk wordt gemaakt. In de definities van islamofobie wordt geen duidelijk onderscheid gemaakt tussen islam en moslims. Er wordt geen richtlijn gegeven die laat zien hoe kritiek op islam te onderscheiden is van islamofobie. In de definitie van CIDI van antisemitisme wordt gesproken van joden en de vermeende joodse identiteit van het slachtoffer. Niet van kritiek op jodendom. Religie en de persoon worden in de definitie al onderscheiden. Het verschil tussen kritiek op Israël en antisemitisme wordt in de definitie expliciet benoemd. Kritiek op Israël is geen antisemitisme, tenzij er iets beledigends over joden wordt gezegd.

Ik heb niet alleen de definities onderzocht, maar ook de wijze waarop bepaald wordt door de meldpunten of een incident onder de definitie valt. In mijn inleiding heb ik dit opgedeeld in twee vragen:

1. Hoe wordt, in geval van evidente belediging of discriminatie, onderscheid gemaakt tussen racisme, vreemdelingenhaat, antisemitisme, moslimdiscriminatie en andere vormen van discriminatie?
2. Hoe wordt de grens tussen discriminatie en vrijheid van meningsuiting bepaald? Welke richtlijnen zijn daarvoor opgesteld en hoe worden die geïmplementeerd?

De meldpunten zelf onderscheiden niet die twee onduidelijkheden, maar zijn zich wel bewust van de mogelijke subjectiviteit in het beoordelen van incidenten. Er zijn verschillende manieren waarop de meldpunten met de twee onduidelijkheden van de discriminatievormen omgaan. Ten eerste geven SPIOR, CIDI en Meld Islamofobie aan dat ze streng zijn in de beoordeling van incidenten. Ze wijzen liever incidenten af, dan dat ze ten onrechte

incidenten opnemen. Ten tweede hanteren de meldpunten een duidelijke werkrichtlijn of checklist om ervoor te zorgen dat elke melding op dezelfde wijze beoordeeld wordt. CIDI heeft bijvoorbeeld een openbare vragenlijst om te bepalen of een antizionistische uiting antisemitische kenmerken bevat. De meldpunten gaven aan dat in de meeste gevallen het evident was dat er sprake was van respectievelijk islamofobie of antisemitisme. Bijvoorbeeld de volgende tekst uit een e-mail die gerapporteerd wordt door CIDI: *“Ik heb een filmpje gemaakt over de Holocaust en daar is te zien hoe de Joden vergast werden en worden. Mooiste tijd uit de geschiedenis van de vorige eeuw.”* (Muller, 2016, p.26) De tekst is haatdragend naar joden en valt daarmee onder de definitie die CIDI heeft opgesteld van antisemitisme.

Bij andere meldingen is het minder duidelijk dat het incident onder de definities opgesteld door de meldpunten valt. Bijvoorbeeld wanneer de uiting niet expliciet tegen joden of moslims gericht is of wanneer niet expliciet een haatdragende belediging geuit wordt. Toch worden dit soort incidenten in sommige gevallen opgenomen en meegeteld in de rapportages van de meldpunten. Ik zie drie redenen die er zijn om een melding op te nemen als antisemitisch/islamofob:

- Er kan uitgelegd worden hoe een belediging een hele groep mensen uitsluit en beperkt in hun persoonlijke keuze. Hiermee valt een uiting onder wetsartikelen 137c en 137e. Dit doet SPIOR bijvoorbeeld om uit te leggen hoe schadelijk het is een hoofddoek achterlijk te noemen.
- Er is naast een grove overtreding een verwijzing naar een maatschappelijk fenomeen dat over het algemeen geassocieerd wordt met islamofobie of antisemitisme. Bijvoorbeeld Geert Wilders, het Nazisme of andere door geschiedenis beladen stereotypen.
- Het slachtoffer, mens, plaats of object, vertoont geen ander kenmerk dat mogelijk ongewenst kan zijn, behalve dat het een kenmerk van een islam of jodendom draagt. Voorbeelden zijn een vrouw met een hoofddoek, een oud concentratiekamp, een synagoge of een moskee.

De lijst met criteria die ik heb opgesteld wordt niet bewust gehanteerd door de meldpunten. Het lijkt erop of de beslissing of een melding islamofob of antisemitisch is soms nog tamelijk willekeurig gemaakt wordt. Zo geeft CIDI aan bij twijfel te kiezen voor het oordeel van de strengste collega, dat is niet bepaald een te controleren systeem. CIDI heeft voor sommige onduidelijke verschillen al een methode ontwikkeld om objectiever te kunnen bepalen of iets antisemitisch is: de vragenlijst om te bepalen wanneer kritiek op Israël ook antisemitisch is.

Dit onderzoek is grotendeels een descriptief onderzoek, maar vanuit de werkwijze van de meldpunten zou ik graag een advies opstellen voor de politie. Daarom stelde ik de meldpunten ook de volgende vraag: wat is de ervaringen met het melden van islamofobie en antisemitisme bij de politie en het beleid dat hier gevoerd wordt? Meldpunten hebben ervaringen op twee verschillende niveaus: op beleidsniveau en ze kennen de verhalen van mensen die een melding of aangifte wilden doen van discriminatie. Meldpunten zijn positief over het actieve beleid van de politie tegen discriminatie. Er is daarnaast begrip voor het feit dat de politie meerdere functies vervult en dat moordzaken oplossen soms urgenter is dan het oplossen van discriminatiezaak.

De ervaringen met de politie zijn soms goed, maar er zijn ook gevallen bekend waarbij de ervaring een stuk slechter was. De melder werd niet serieus genomen, weggestuurd, er werd geen proces verbaal opgemaakt of er was zelfs sprake van discriminatie. Dit is jammer, want een slechte ervaring heeft enorm veel invloed op de meldingsbereidheid van het slachtoffer. De meldingsbereidheid is al niet heel hoog en een slechte ervaring die rondverteld wordt draagt hier niet aan bij. Het is daarom belangrijk dat de politie aandacht blijft schenken aan dit onderwerp. De meldpunten staan achter het apart registreren van antisemitisme en islamofobie. Ze hopen dat dit meer duidelijkheid geeft aan de agenten en balie medewerkers over de discriminatievormen.

4.2. ADVIEZEN

Het is wat mij betreft belangrijk om onderzoek te blijven doen naar dit onderwerp, omdat het zoveel mensen in de maatschappij raakt. De adviezen die ik in mijn scriptie opneem vloeien voort uit het beantwoorden van mijn hoofdvraag en het onderzoek dat daaraan ten grondslag ligt. In hoofdstuk 1 stelde ik dat het vergelijken van antisemitisme en islamofobie zin kan hebben om islamofobie beter te definiëren. Met dat in mijn achterhoofd durf ik adviezen op te stellen voor de meldpunten islamofobie. De adviezen die ik opstel voor de politie vloeien voort uit de ervaringen van de meldpunten met de politie en mijn onderzoek naar het definiëren van de discriminatievormen. Als laatst voeg ik een advies voor vervolgonderzoek toe over dit onderwerp.

4.2.1. ADVIES VOOR MELDPUNTEN

Om ervoor te zorgen dat er één definitie van islamofobie geaccepteerd wordt, is het goed wanneer meldpunten zorgen dat zij dezelfde definitie te hanteren. Het zou voor de duidelijkheid van het begrip islamofobie goed zijn als de drie meldpunten uiteindelijk samen kunnen gaan in één meldpunt. Het is dan mogelijk om incidenten nog eenduidiger te registreren en aantallen van rapportages samen te voegen. Om tot die definitie te komen is het belangrijk om, zoals al gedaan wordt, op bestaande wetenschappelijke kennis terug te vallen. Bepaal samen met onderzoekers hoe de definitie het best opgesteld kan worden. Naar aanleiding van mijn onderzoek zou ik suggereren om toch te kiezen voor de term moslimdiscriminatie of in ieder geval om in de definitie de handeling centraal te stellen. Dit is immers wat geregistreerd wordt door de meldpunten.

De lijst met criteria die ik heb opgesteld, zie pagina 50, worden niet gebruikt door de meldpunten. Het zou goed zijn als meldpunten aandacht besteden aan de manier waarop minder expliciete beledigingen beoordeeld worden. Dit kan voorkomen dat een reden als 'een collega twijfelt' gegeven wordt om een uiting niet op te nemen in een rapportage. Meer bewustzijn over de manier waarop bepaald wordt of een uiting of melding islamofob of antisemitisch is, levert uiteindelijk meer betrouwbare rapportages op. Het is ook aan te raden om te kijken of het lukt om tot een lijst met onwenselijke stereotypen van islam en moslims te komen zoals er ook een vragenlijst bestaat voor antizionisme.

Dat brengt bij mij bij het volgende advies. Wees transparant over de wijze waarop bepaald wordt of een melding als islamofobie of antisemitisme wordt opgenomen in de rapportage. Dit zorgt voor duidelijkheid naar melders, naar critici en politici. Het maakt onderzoek naar islamofobie en antisemitisme eenvoudiger.

Als laatste denk ik dat de meldpunten goed werk doen en dat het belangrijk is dat ze dit voorlopig blijven continueren. Het is belangrijk het gesprek aan te blijven gaan met de officiële instanties. Ik denk dat het goed is wanneer ervaringen van discriminatie gedeeld blijven worden, zodat er uiteindelijk eenduidig opgetreden kan worden tegen islamofobie en antisemitisme.

4.2.2. ADVIES VOOR POLITIE

Dit onderzoek laat zien dat het niet eenvoudig is te bepalen of een melding of aangifte een vorm van islamofobie of antisemitisme is. Het is voor politie ook belangrijk om een duidelijke richtlijn op te stellen, zodat in ieder geval iedere melding grotendeels hetzelfde beoordeeld kan worden door iedere agent. In navolging van de meldpunten kan hier een checklist of vragenlijst voor opgesteld worden. Hiervoor kan samenwerking gezocht worden met de meldpunten om een zekere uniformiteit in stand te houden in het registreren van islamofobie en antisemitisme.

Een van de redenen waarom een uiting of handeling antisemitisch of islamofob genoemd kan worden heeft te maken met de maatschappelijk historische kaders. Wanneer een uiting te veel raakvlakken heeft met een beladen fenomeen, zoals een hakenkruis naast een concentratiekamp, dan kan dat een uiting racistisch maken. Het zou goed zijn wanneer agenten, baliepersoneel en recherche zich bewust zijn van de kaders. Hiervoor is educatie over islamofobie en antisemitisme nodig. Er moet ook rekening gehouden worden met het feit dat de thema's maatschappelijk gevoelig liggen. In de meldingen van de meldpunten wordt duidelijk dat agenten zich lang niet altijd bewust zijn van hun eigen discriminerende houding. Ze vinden dat de slachtoffers zich aanstellen

of discrimineren zelf ook. Hierdoor worden meldingen niet opgenomen en zal er vanuit de slachtoffers minder vertrouwen in de politie ontstaan.

Dat betekent wel dat de politie goed op de hoogte moet zijn van de kennis van het eigen personeel. Het is wellicht nodig dat er onderzoek wordt gedaan naar de kennis van islamofobie en antisemitisme onder wijkagenten. Hoe reëel is het dat wijkagenten meldingen hetzelfde gaan beoordelen? Welke informatie zou er verstrekt kunnen worden om te zorgen dat meldingen beter opgenomen worden in het systeem?

Om meer duidelijkheid te scheppen over discriminatie is het niet alleen belangrijk dat de agent, het baliepersoneel en de recherche goed worden opgeleid, maar ook de gehele maatschappij moet geïnformeerd worden. Men moet weten dat er gemeld kan worden en waarom je discriminatie zou melden. Uit onderzoek van SPIOR blijkt dat er vaak niet gemeld wordt, omdat men zich niet bewust was van het feit dat dit überhaupt kan of zin heeft. Het zou helpen wanneer de politie transparant communiceert over de verschillende vormen van discriminatie en over hetgeen zij doen met de gegevens. Dit wekt vertrouwen en helpt wellicht om de meldingsbereidheid en daarmee de juistheid van de registratie omhoog te brengen.

4.2.3. ADVIES VOOR VERVOLGONDERZOEK

Islamofobie en antisemitisme zijn complexe concepten en meer onderzoek vanuit verschillende disciplines is nodig. Ik heb onderzocht hoe de werknemers of vrijwilligers van meldpunten bepalen of een incident onder de noemer islamofobie of antisemitisme valt. De criteria die ik uit rapportages en gesprekken heb gehaald zijn nog steeds niet waterdicht. Een interessant vervolgonderzoek zou kunnen gaan over de validiteit van de registratie. Bijvoorbeeld door een lijst met (fictieve) meldingen op te stellen en voor te leggen aan een groep respondenten. Dit onderzoek kan helpen om nog scherper te bepalen waar de grens ligt volgens een bepaalde groep tussen vrijheid van meningsuiting en discriminatie.

Eén van mijn adviezen aan de meldpunten islamofobie is het bepalen van een checklist om bijvoorbeeld onderscheid te maken tussen kritiek op islam en islamofobie. Dit zou kunnen lijken op de vragenlijst die CIDI gebruikt om te bepalen of een antizionistisch incident antisemitisch is. Een dergelijke checklist zou opgesteld kunnen worden samen met een expert op het gebied van islamofobie. Ik kan mij voorstellen dat aan de hand van de meldingen die gedaan zijn en aan de hand van cultuurhistorisch onderzoek een dergelijke vragenlijst opgesteld kan worden. Een dergelijke lijst kan ook aanleiding geven om meer duidelijkheid te scheppen in de theorie over islamofobie en antisemitisme. Er is immers bepaald welke handelingen en uitingen islamofob zijn

Met mijn onderzoek heb ik een bijdrage geleverd aan het antidiscriminatiebeleid in Nederland. Het is een onderzoek geworden waarin ik de wetenschappelijke theorie aan de praktijk heb gekoppeld om zo meer inzicht te krijgen in de definitievorming van islamofobie en antisemitisme in Nederland. Ik heb inzichtelijk gemaakt op basis waarvan bepaald kan worden of een melding islamofob of antisemitisch is. Het is belangrijk onderzoek te blijven doen naar islamofobie en antisemitisme in Nederland.

BIBLIOGRAFIE

Abaâziz, I. (2016). *Meld Islamofobie jaarrapport 2015*. Geraadpleegd op 24 juni 24, 2016, van Meld Islamofobie: www.meldislamofobie.org

Ant-Defamation League (2015). *ADL Global 100 an index of anti-semitism; 2015 Update in 19 countries*. Geraadpleegd op 5 augustus, 2016, van http://global100.adl.org/?_ga=1.39112992.2016797743.1462788250#country/netherlands/2014

Ajarai, H. (2015, 14 September). *Islamofobie apart registreren. Wel of geen goed idee?* Geraadpleegd op 22 juni, 2016, van Zaman Vandaag: <http://www.zamanvandaag.nl/nieuws/binnenland/11687/islamofobie-apart-registreren-wel-geen-goed-idee>

Allen, C. (2010). *Islamophobia*. Surrey: Ashgate Publishing Limited.

Z. Bauman. (1989). *Modernity and the Holocaust*. Cambridge: Polity Press.

Brasz, C. (2001). After Shoah: Continuity and change in the postwar Jewish community of the Netherlands. *Jewish History* , 15, 149-168.

Bunzl, M. (2007). *Anti-Semitism and Islamophobia: Hatreds Old and New in Europe*. Chicago: Prickly Paradigm Press.

Cecari, J. (2013). *Why the west fears islam*. New York: Palgrave Macmillan.

CTID (sd). *Wat is Islamofobie?* Geraadpleegd op 27 juni, 2016, van <http://www.meldpunt-islamofobie.nl/index.php/extras>

D66 Amsterdam (2015, 17 december). *Gemeente Amsterdam start registratie moslimdiscriminatie*. Geraadpleegd op 22 juni 2016, van Website D66 Amsterdam: <https://amsterdam.d66.nl/gemeente-amsterdam-start-registratie-moslimdiscriminatie-3/>

Daniel, N. (1997). *Islam and the West*. Oxford: Oneworld Publications.

Diner, D. (2007). Reflections on Anti-Semitism and Islamophobia. In M. Bunzl, *Anti-Semitism and Islamophobia: Hatreds Old and New in Europe* (pp. 47-53). Chicago: Prickly Paradigm Press.

EUMC (2006). *Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia*. EUMC.

Esposito, J., & Kalin, I. (2011). *Islamophobia: The Challenge of Pluralism in the 21st Century*. Oxford: Oxford University Press.

Fulton, L. (2009). Europe's Immigrant Problem: Integrating Minority Populations. *Harvard International Review* , 31 (3), 28-33.

Groen, J. (2016, 11 maart). Moskeeën veel vaker doelwit van agressie dan gemeld. *Volkskrant* .

Halliday, F. (2010). 'Islamophobia' reconsidered. *Ethnic and Racial Studies* , 22 (5), 892-902.

Himmat, N. (2004). Islamophobia and its consequences on young women. *Islamophobia and its consequences on Young People* (85-89). European Youth Centre Budapest: Council of Europe.

Klug, B. (2003). The collective Jew: Israel and the new antisemitism. *Patterns of Prejudice* , 37 (2), 117-138.

Klug, B. (2014). The limits of analogy: comparing Islamophobia and antisemitism. *Patterns of Prejudice*, 48 (5), 442-459.

Lachhab, F. Z., & Vorthoren, M. H. (2016). *Islamofobie in zicht*. SPIOR. Rotterdam: Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond.

Laqueur, W. (2006). *The changing face of antisemitism: from From ancient times to the present day* (pp. 125-150). Oxford: Oxford University Press.

Leaman, O. (2011). *Judaism: An Introduction*. Londen: I.B. Tauris.

Liere, L. van. (2014). Teasin 'Islam': 'Islam' as the other Side of 'Tolerance' in Contemporary Dutch Politics. *Journal of Contemporary Religion*, 29 (2), 187-202.

Lindemann, A., & Levy, R. (2010). *Antisemitism a History*. Oxford: Oxford University Press.

Meer, N., & Modood, T. (2009). Refutations of racism in the 'muslim question'. *Patterns of Prejudice*, 43 (3-4), 335-354.

Miles, R. (1993). *Racism after 'race relations'*. Londen: Routledge.

Muller, G. (2016). *Monitor antisemitische incidenten in Nederland 2015*. CIDI. Den Haag: Centrum Informatie en Documentatie Israel.

Nirenberg, D. (2013). *Anti-Judaism The Western Tradition*. New York: W. W. Norton & Company.

Poorthuis, M., & Saleminck, T. (2006). *Een donkere spiegel. Nederlandse katholieken over joden*. Nijmegen: Valkhof Pers.

Quispel, C. (2015). *Anti-Joodse beeldvorming en Jodenhaat* (pp. 267-279). Hilversum: Verloren.

Sociaal Cultureel Planbureau (2014). *De hoofdzaken van het Sociaal en Cultureel Rapport 2014*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Thompson, J. (1990). *Ideology and modern culture : critical social theory in the era of mass communication*. Oxford: Polity Press.

Tierolf, B., Hermens, N., Drost, L., van Kapel, M., & Wagenaar, W. (2015). *Vierde rapportage racisme, antisemitisme, en extreemrechts geweld in Nederland*. Utrecht: Anne Frank Stichting.

Wetboek van Strafrecht (1881, 3 maart). Geraadpleegd op 4 augustus, 2016, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/2016-07-01>

Valk, I. van der. (2012). *Islamofobie en Discriminatie*. Amsterdam: Pallas Publications.

Valk, I. van der. (2014). *Monitor Moslimdiscriminatie*. Amsterdam: Pallas Publications.

Vries, M. de. (2006). An enduring Bond? Jews in the Netherlands and Their Ties with Judaism. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32 (1), 69-88.

Daarnaast heb ik de volgende websites geraadpleegd:

De website van CIDI: www.cidi.nl. Geraadpleegd op 6 augustus, 2016.

De website van CTID: www.meldpunt-islamofobie.nl. Geraadpleegd op 6 augustus, 2016.

De website van Meld Islamofobie: www.meldislamofobie.org. Geraadpleegd op 6 augustus, 2016.

De facebookpagina van Meld Islamofobie: <https://www.facebook.com/MeldpuntIslamofobie/?fref=ts>. Geraadpleegd op 6 augustus, 2016.

De website van SPIOR: www.spior.nl. Geraadpleegd op 6 augustus, 2016.